

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ'UN BİLİM VE DÜŞÜNCE
SİSTEMLERİNİN TÜRK KİMLİĞİNE KATKILARI

Abdurrahman KARACAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Osman ÖZKUL

HAZİRAN - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ'UN BİLİM VE
DÜŞÜNCE SİSTEMLERİNİN TÜRK KİMLİĞİNE
KATKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdurrahman KARACAN

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 05/06/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Osman ÖZKUL	Başarılı
Doç. Dr. Pınar Yazgan HEPGÜL	Başarılı
Doç. Dr. Enver Sinan MALKOÇ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Abdurrahman KARACAN

05/06/2024

ÖN SÖZ

Türk düşünce dünyasında anlaşılmayı bekleyen ve gerekli değeri henüz görememiş olan Teoman Duralı ve Yalçın Koç'u tanıma ve onların fikir dünyasıyla tanışmama vesile olan danışman hocam Doç. Dr. Osman ÖZKUL'a, tez yazım sürecinin her aşamasında anlayışı ve sabrı ile bana kol kanat geren kıymetli eşime ve hayatımın her alanında dualarıyla manevi desteklerini gördüğüm canım aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Abdurrahman KARACAN

05/06/2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ’UN KİŞİLİK VE DÜŞÜNCELERİNİN OLUŞUMU	12
1.1. Teoman Duralı	12
1.1.1. Kişiliğinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler.....	12
1.1.2. Toplumsal ve Kültürel Çevresi.....	13
1.1.3. Bilim ve Düşünce Sisteminin Temelleri.....	16
1.2. Yalçın Koç	18
1.2.1. Kişiliğinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler.....	18
1.2.2. Toplumsal ve Kültürel Çevresi.....	20
1.2.3. Bilim ve Düşünce Sisteminin Temelleri.....	22
2. BÖLÜM: TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ’UN KULLANDIĞI KAVRAMLAR	24
2.1. Kimlik ve Tarih Kavramları	24
2.1.1. Teoman Duralı’da Beşer ve İnsan İlişkisi	24
2.1.2. Teoman Duralı’da Türk Kimliği ve Toplum İlişkisi	26
2.1.3. Teoman Duralı’da Kültür, Tarih ve Medeniyet İlişkisi	28
2.1.4. Yalçın Koç’un Anadolu Türk Kimliği Üzerine Düşünceleri.....	30
2.2. Ahlak ve İnsan İlişkisi	32
2.2.1. Teoman Duralı’da Ahlak ve İnsan.....	33
2.2.2. Yalçın Koç’un Anadolu Maya’sında Birey, Toplum ve Ahlak.....	40
2.3. Dil, Kültür ve Medeniyet Kavramları.....	44
2.3.1. Teoman Duralı’da Dil, Kültür ve Medeniyet	44
2.3.2. Yalçın Koç’ta Dil, Kültür Kavramları	50
2.4. Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyeti	54
2.4.1. Teoman Duralı’da Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyeti’nin Farkları	54

2.4.2. Yalçın Koç'ta Grek-Latin-Kilise Diyarı ile Anadolu Yarımadasının Farkları.....	63
2.5. Felsefe ve Hikmet Kavramları.....	66
2.5.1. Teoman Duralı'da Felsefe ve Hikmet	67
2.5.2. Yalçın Koç'ta Nous, Teori ve Hikmet.....	72
3. BÖLÜM: DURALI VE KOÇ'UN DÜŞÜNCE SİSTEMLERİ ARASINDAKİ BENZERLİK VE FARKLILIKLAR	75
3.1. Toplumsal ve Kültürel Çevrenin Kişilikleri Üzerine Etkileri	75
3.2. Bilim ve Düşünce Sistemleri	77
3.3. Türk Kimliğine Bakışları.....	78
3.4. Birey, İnsan, Toplum ve Ahlak İlişkisi.....	81
3.5. Dil, Kültür ve Medeniyet Kavramları.....	84
3.6. Batı ve Türk-İslam Medeniyeti Karşılaştırması	85
3.7. Felsefe, Hikmet ve Nous Kavramlarına Bakışları	87
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	96
ÖZ GEÇMİŞ	100

ÖZET	
Başlık: Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un Bilim ve Düşünce Sistemlerinin Türk Kimliğine Katkıları	
Yazar: Abdurrahman KARACAN	
Danışman: Doç Dr. Osman ÖZKUL	
Kabul Tarihi: 05/06/2024	Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 95 (ana kısım)
Bu çalışmada Teoman Duralı ile Yalçın Koç'un sosyal ve kültürel çevreleri üzerinden ortaya koydukları temel kavram ve düşünceleri karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiş; Türk düşüncesine kazandırdıkları kavramlar tahlil edilmiştir. Tezde her iki düşünürün akademik eğitim süreçlerinde pozitif bilim zeminine dayanmalarına rağmen, olgunluk dönemlerinden itibaren ise Batı Medeniyetini ve onun dayandığı düşünce temellerini ve sistemlerini farklı kavramlar aracılığıyla eleştirmeleri üzerine dikkat çekilmektedir. Ayrıca Batı medeniyetinin pozitivist bilim ve materyalist felsefe sistemi yerine metafizik temelli bir düşünce sistemi kurma çabaları, karşılaştırmalı ve yorumsamacı bir yaklaşımla analiz edilmeye çalışılmıştır. Tezde kullanılan dökümanlara ve kaynak bilgilere her iki düşünürün eserleri ve makalelerinin incelenmesi ile ulaşılmıştır. Böylece çalışma sürecinde ilgili literatür incelenerek, bilgiler ve kavramlar sınıflandırılmıştır. Ayrıca Merton'un ve Mannheim'in bilgi sosyolojisi çalışmalarında kullandıkları kavramsal analizin önemine yapmış oldukları vurgudan hareketle, Duralı ve Koç'un aynı ve benzer kavramlara yükledikleri anlamların karşılaştırılması yapılmıştır. Sonuç olarak her iki düşünürün Türk düşüncesine kazandırmış oldukları kavramlar ve düşünce sistemleri karşılaştırmalı olarak tasvir ve analiz edilmiştir. Bu çalışmanın Türk düşünce sistemi hakkında yapılacak karşılaştırmalı çalışma ve araştırmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.	
Anahtar Kelimeler: Teoman Duralı, Yalçın Koç, Anadolu Mayası, İngiliz-Yahudi Medeniyeti, Bilgi Sistemi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Contributions of Teoman Duralı and Yalçın Koç’s Science and Thought Systems to Turkish Identity	
Author of Thesis: Abdurrahman KARACAN	
Supervisor: Assoc. Prof. Osman ÖZKUL	
Accepted Date: 05/06/2024	Number of Pages: iv (pre text) + 95 (main body)
In this study, the basic concepts and ideas put forward by Teoman Duralı and Yalçın Koç through their social and cultural environments were examined comparatively; The concepts they brought to Turkish thought were analyzed. In the thesis, attention is drawn to the fact that although both thinkers were based on positive science during their academic education, they criticized Western Civilization and the thought foundations and systems on which it was based, through different concepts, from their maturity periods. In addition, the efforts of Western civilization to establish a metaphysically based thought system instead of the positivist science and materialist philosophy system have been tried to be analyzed with a comparative and interpretive approach. The documents and source information used in the thesis were obtained by examining the works and articles of both thinkers. Thus, during the study process, the relevant literature was examined and information and concepts were classified. In addition, based on Merton's and Mannheim's emphasis on the importance of conceptual analysis used in their studies on the sociology of knowledge, a comparison was made of the meanings that Duralı and Koç attributed to the same and similar concepts. As a result, the concepts and thought systems that both thinkers brought to Turkish thought were comparatively described and analyzed. It is thought that this study will contribute to comparative studies and research on the Turkish thought system.	
Keywords: Teoman Duralı, Yalçın Koç, Anatolian Yeast, Anglo-Jewish Civilization, Information System	

GİRİŞ

Düşünce tarihinin geçmişinde sosyoloji, felsefe ve bugünün çağdaş sosyal bilimlerinde üzerinde ağırlıkla durulan kavramlar ve terimler bulunmaktadır. Bunların başında tarih, dil, insan, kültür, medeniyet gibi kavramlar gelmektedir. Bu kavramlar, aynı zamanda Türk sosyolojisinin kurucuları tarafından da en çok incelenen ve tercih edilen konular arasında bulunmaktadır. Teoman Duralı ve Yalçın Koç da, Türk felsefe ve düşünce yapısında, bilgi ve felsefe-bilim alanında etkili olan, sosyal ve kültürel hayattaki değişim ve dönüşümleri kendi zaviyesinden okuyarak zamanı ve süreci anlamaya çalışan iki önemli düşünürdür. Yetiştikleri sosyo-kültürel ortamın birbirine benzer yönleri olan her iki düşünür, kendi çağını ve zamanını anlamaya çalışırken farklı terim ve kavramlar geliştirmişler ve bu kavramları kendi felsefe-bilim düşünceleri bağlamı içinde yorumlamışlardır. Her bir kavram benzer çözümlemeleri içinde barındırsa da, kullandıkları kavramlar aynı zamanda birçok farklı yaklaşımı içermektedir. Bununla birlikte her iki düşünürün bilgiye ulaşma ve felsefe-bilim ilişkisi konularındaki farklı düşünme yolları, onları; çağdaşlarından ayıran önemli bir faktör haline getirdiği söylenebilir.

Karşılaştırmalı olarak yapılan akademik çalışmalar, sosyal bilimler alanında oldukça önemli bir yöntem olarak benimsenmektedir. Örnek olarak, Max Weber ve March Bloch'un tarihsel sosyoloji çalışmaları ile Karl Mannheim'ın ideoloji ve ütopyalar üzerine yaptıkları karşılaştırmalar verilebilir. Bu karşılaştırmalı yöntem, aynı zamanda farklı düşünürlerin ele aldıkları benzer veya farklı bilgi ve düşünce sistemlerini anlamak, aralarındaki farklılık ve etkileşimleri vurgulamak için de kullanılır. Ayrıca karşılaştırmalı bilgi sosyolojisi çalışmaları da, farklı düşünürlerin eserlerini karşılaştırarak ortak temaları, kavramları analiz etmeye yaramaktadır. R. Merton'un da önemini vurguladığı bu yöntem, bir düşünürün ortaya koyduğu ürünlerin nasıl şekillendiğini, işleme şeklini, yöntemini, amacını, yaklaşımını, açıklama biçimini ve onların hayatı, kişiliği, bilgi ve düşünce sistemlerine temel teşkil eden toplumsal ve kültürel çevrelerinin felsefi düşünce yapılarına ne şekilde etki ettiğini anlamaya yardımcı olmaktadır.

Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un Bilim ve Düşünce Sistemlerinin Türk Kimliğine Katkıları konulu bu çalışma da, karşılaştırmalı bilgi sosyolojisi kapsamında

incelenmeye çalışılmıştır. Bu yöntemle yapılan bu çalışmada, her iki düşünürün entelektüel tecrübesi, üretkenliği, kavram zenginlikleri ve eserlerinde yer alan düşüncelerinin içinde yatan unsurların araştırılması, topluma katılma süreçlerinin onların düşüncelerini etkileme biçim ve ölçülerinin belirlenmesi bilgi sosyolojisi kapsamında önemli görülmesi gereken bir husustur. Bundan dolayı Mannheim'in bilgi sosyolojisi düşüncesinden hareketle ilk olarak ele alınan iki düşünürün kökenleri, bileşimleri; sosyal sınıf, eğitim serüveni, kültür ve ekonomik durum gibi faktörlerin onların bilgi ve düşünce sistemlerinin oluşumuna nasıl etki ettiği incelenmiştir.

Bu yaklaşım aynı zamanda düşünürlerin hangi toplumsal gruptan geldiklerini ve bu gruplardan ne şekilde etkilendiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Örneğin Duralı'nın dedesinin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde farklı şehirlerde ağır ceza hakimliği yapması, babasının yurt dışında yüksek mühendislik bölümünden mezun olması, ağabeyinin Galatasaray Üniversitesinde okuması, dayısı ve arkadaşlarının II. Meşrutiyet döneminde siyasi, kültürel ve ekonomik konularda sohbet etmesi, ailesinin maddi ve kültürel zenginliği, onun yaşamının ve felsefe-bilim düşüncelerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Aynı şekilde Koç'un kökenine bakıldığında babasının doktor olması, eğitim gören bir ailede yetişmesi, okumaya karşı merak hissinin oluşması, küçük yaşlarda dünya klasiklerini bitirmesi; onun şahsında toplum nezdinde düşüncelerini etkileyerek belirlediği ölçülere uygun yeni özgün düşüncelerinin belirginleşmesine zemin hazırlamıştır.

İkinci olarak bahsi geçen düşünürlerin toplumsal konumları, sosyo-kültürel alanlarda etkili oldukları yerler ve değerlerle ilişkilendirilebilir. Mesela, Duralı ve Koç'un medeniyet, insan, ahlak, dil, kültür ve kimlik gibi değerlere olan bağlılığı, onların toplumsal değişim için mücadele eden önemli bir rol olmasını sağlamıştır.

Üçüncü olarak, her iki düşünür toplumsal yaşama genellikle yazıları, eserleri, makaleleri, konferansları aracılığıyla aktif olarak katılmıştır. Bu sayede düşünürlerin toplumsal hayata katılımları, toplumsal yaşamı etkileyiş biçimleri, toplumu değiştirme ve dönüştürme sistemleri, fikirlerinin yayılmasına ve toplumun değerlerinin şekillenmesini netice vermiştir.

Merton'un bilgi sosyolojisi çalışmalarında ele aldığı modellerden de faydalanılarak yapılan bu çalışmada; düşünceler, bilim, felsefe, inançlar gibi dayanaklar her iki düşünürün bilgilerinin, düşünce sistemlerinin ve öğretilerinin ardında yatan örüntüleri

bulma düşüncesi; çalışmamızın amaçları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla aynı dönemde yer alan, farklı yerde yaşayan, farklı alanlarda uzman her iki düşünürümüzün ele aldığı benzer kavramlara farklı yaklaşımları, yöntemleri, açıklamaları arasındaki ortak ve farklı yönlerin bulunabileceği düşüncesi de çalışmamızın ortaya çıkmasını sağlayan gerekçelerdendir. Bu noktada Duralı ve Koç'un kullandıkları kavramsallaştırmalarda bazı farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin Duralı, batılılaşmayı ve Batı medeniyetine yaptığı eleştirel tutumunu “İngiliz-Yahudi Medeniyeti” adı altında daha geniş perspektifte inceler. Buna karşılık Koç ise aynı konuyu “Grek-Latin-Kilise Diyarı” kapsamında inceleyerek Nasreddin Hoca'nın kıssaları metaforundan hareketle meseleyi teorik yaklaşımla ele almayı tercih eder.

Her iki düşünürün zihinlerde oluşturduğu ortak kalıp yargılar, olgular, algılar, etkileşim ve benzeri diğer unsurları arama gayretleri, onların nezdinde Batı'nın bilimsel ve felsefi problemleri üzerine kafa yoran, okuyan, bilen ve bildikleri üzerinden düşünsel mesai harcayan düşünürler olma özelliğini gösterdiği söylenebilir. Dolayısıyla bu noktada çalışmamıza konu olan düşünürlerin, Batı medeniyetine yaptığı eleştirel yaklaşımlarında kültür, ahlak, din, dil, kimlik, tarih, medeniyet gibi kavramlar geliştirerek bir düşünce sistemini ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bu misyonlarını Duralı, olgularla metafizik bilimleri ilişkilendirerek objektif bir tarzda, makro düzeyde ve gerçekleştirirken; Koç ise ferdi/birey esasında, mikro seviyede, teorik anlamda mistik konularla ve hal/eylem diliyle gerçekleştirmiştir. Böylelikle bu çalışmamızda düşünürlerin bilgi ve düşünce sistemleri konusundaki noktaların detaylı ve kapsamlı okumasını yaparak karşılıklı olarak farklı ve benzer yönlerini tespit etmek ve analiz ederek yorumlamak hedeflenmiştir.

Her iki düşünürün elde ettiği entelektüel tecrübesi, üretkenliği, kavram zenginlikleri ve eserleri dikkate alındığında; sosyolojinin, felsefenin hatta sosyal bilimlerin geçmişteki büyük düşünürler ile günümüzün kurumsal ve profesyonel felsefe-bilimi arasındaki geçitte yer aldıkları belirtilebilir. Bu bağlamda böylesi önemli çalışmaya yer vermek ve her iki düşünürü bilgi sosyolojisi ve felsefe-bilim noktasında karşılaştırmak hem kavram hem de teori düzeyinde derli toplu şekilde bilgiler sunmak bakımından bu çalışmamızın, karşılaştırmalı çalışmalara önemli bir katkı yapması düşüncesini ve ümidini taşımaktayız.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma, Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un yaşadığı sosyo-kültürel çevreleri üzerinden oluşan bilgi ve düşünce sistemlerinin nasıl oluştuğu ve ortaya koydukları benzer veya farklı temel kavramların, olguların karşılaştırılması, analizi ve yorumlanmasını içermektedir. Her iki düşünürün Türk düşüncesine kazandırdığı benzer kavramlar, bu kavramlara yüklediği anlamlar farklılık gösterebilir. Nihayetinde aynı dönemde yaşamış; ancak farklı coğrafi bölgelerde ve farklı disiplinlerde uzmanlaşmış olan iki düşünürün, benzer kavramlara farklı yaklaşımları olması oldukça doğaldır. Dolayısıyla oluşan bu benzer veya farklı yaklaşımların, yöntemlerin, kavramların incelenmesi, bu çalışmanın daha da anlaşılmasına katkı sağlayacağı şüphesizdir. Bu şekilde, Teoman Duralı ile Yalçın Koç'un sosyal ve kültürel çevrelerinden kaynaklanan farklılıkların ve benzerliklerin kavramlar üzerindeki etkilerini anlamak, Türk düşüncesine kazandırdıkları kavramların zenginliğini ve çeşitliliğini daha iyi kavramamıza imkan sağlayabilir.

Çalışmanın Amacı

Koç ve Duralı'nın düşünce sistemlerinde kültür, medeniyet, tarih, insan, birey, ahlak ve dil gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Her iki düşünürün Türk tarih ve kimliğine kazandırdığı ve anlam yüklediği kavramların bazen kesiştiği bazen de farklılaştığı; bu nedenle her iki düşünürün Türk düşünce tarihinde kendine özgü sistem kurdukları bilinmektedir. Bundan ötürü her iki düşünürün kişiliğinin oluşmasında toplumsal ve kültürel çevreyle birlikte farklı ve benzer yönlerinin de nasıl geliştiğini tarihsel bağlamda değerlendirme gerekliliği düşüncesi hasıl oluşmuştur. Dolayısıyla çalışmamızda bu minvalde soru veya sorulara cevap bulma gayesiyle yola çıkılmıştır. Bu çalışmanın iki amacı bulunmaktadır:

1. Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un yaşadığı sosyo-kültürel çevre, etkilendikleri düşünsel ortamın onların bilgi ve düşünce sistemlerine olan etkisini incelemek.
2. Her iki düşünürün savundukları bilim ve felsefe düşüncelerinin arka planındaki örüntüleri anlayarak kullandıkları ortak ve farklı kavramları belirlemek ve bunu karşılıklı olarak analiz etmek, yorumlamak ve Türk felsefe-bilim dünyasına katkılarını tespit ederek düşüncelerinin niteliğini ve önemini daha iyi anlamak.

Çalışmanın Önemi

Gerek Duralı gerekse Koç'un düşünce ve fikir hayatının olduğu döneme bakıldığında, Türkiye'de efradını cami, ağyarını mani düşünce sistemlerine çok ihtiyaç olduğu görülmektedir. İşte bu nedendir ki, her iki düşünürün kurmaya çalıştıkları ve önerdikleri düşünce modelleri büyük bir değer taşımaktadır. Bu çerçevede, her iki düşünürün sunduğu modelleri inceleyerek bulundukları çağı nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri ve bu değerlendirmeleri temel alarak hangi düşünce yapıları ve kavramları geliştirdikleri oldukça önemli görülmektedir. Bu kapsamda her iki düşünürün Türk-İslam ve Batı medeniyetlerini iyi tanımaları, onların kendi düşünce sistemlerini oluştururken bu iki farklı medeniyet arasındaki etkileşimi, benzerlikleri ve farkları yakından bilmeleri, onların her iki medeniyete dair fikir ve düşüncelerine karşılaştırmalı perspektiften bakabilmeyi sağlayacağı varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada amaç, hem Batı hem de Türk-İslam medeniyetini çok iyi tanıyan bu iki düşünürün perspektifinden kendilerine özgü düşünce sistemlerini anlamak ve oluşturdukları kavramları karşılaştırmalı şekilde yorumlayarak farklı yaklaşımlarını ve vurgularını ortaya koymak çalışmamızın temel belirleyicisi olmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma modeliyle yürütülmüştür. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi çeşitli veri toplama araçlarının kullanıldığı ve bu araçlar vasıtasıyla algıların, görüşlerin ve tecrübelerin gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma desenidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırma, genellikle kapsamlı, ayrıntılı ve derinlemesine anlayışları keşfetmeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili kavramlara ulaşmaya yarayan teknikleri kapsayan süreçler toplamıdır (Merriam, 2015). Bu çalışmada bu yöntemin seçilmesinin nedeni, Yalçın Koç ve Teoman Duralı'nın bilgi ve düşünce sistemini derinlemesine betimlemek, anlamak, belirli kavramlar ışığında bakış açılarını ortaya koymak, yorumlamak ve karşılaştırma yapmak isteğimizdir. Çünkü nitel araştırma yöntemi, farklı kişilerin kendi yaşamlarını, bu yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilenmektedir.

Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanır (Berg & Lune, 2015; Merriam, 2009). Bu çalışmada, veri toplama sürecinde nitel araştırma veri

toplama tekniklerinden ikincil veriler (dokümanlar) kullanılmıştır. Çalışmamızın geçerliliğini arttırmak için her iki düşünürün yazılı (kitap, makale) ve görsel dokümanları (video kaydı, belgesel, röportaj) çalışmaya dâhil edilmiştir. Yazılı ve görsel dokümanlar, bilimsel araştırmalarda kullanılan önemli veri kaynaklarından biridir. Bu veriler araştırmanın içeriğinin zenginleşmesine ve daha kapsamlı hale gelmesine katkıda bulunarak çalışmanın geçerliliğini arttırmaktadır. Dolayısıyla bu tür veriler, araştırılan konuyla ilgili çeşitli perspektiflerden bilgi sağlamakta ve farklı bakış açılarını incelenmesine ve sentezlenmesine imkan tanımaktadır (Baş ve Akturan, 2017). Bu doğrultuda çalışmamızda ayrıca literatür taraması tekniğine başvurulmuştur. Belirli bir konuda var olan kaynak ve belgelerin incelenerek, veri toplanmasına, önemli noktaların değerlendirilerek özetlenmesine ve yorumlanmasına literatür taraması denir. Dolayısıyla bu yöntemle çalışmamıza katkı sağlayacak konular ve kavramlar taranarak incelenmiş ve elde edilen veriler çalışmanın ilgili bölümlerinde kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008)'in ifade ettiği gibi, nitel araştırmacılar genellikle araştırdıkları araştırmacıların bilgilerini, deneyimlerini, yaşantılarını anlamak ve yorumlamak için çeşitli teknikler ve yöntemler kullanırlar. Bu durum çalışmaya konu olan düşünürlerin hayata bakış açılarını, düşünsel süreçlerini daha iyi anlamayı sağlamakta, elde edilen verileri daha derinlemesine analiz etmeye vesile olmaktadır. Çalışmada bu yöntemi kullanmaktaki amacımız, incelediğimiz her iki düşünür hakkında bilgi içeren dokümanları okuma, inceleme, araştırma, sınıflandırma, kavramsallaştırma, analiz etme, yorumlama, ilişki kurma ve karşılaştırma yapma imkanı sağladığı için tercih edilmiştir. Kavram oluşturma, nitel veri analizinin önemli bir adımıdır. Ayrıca nitel araştırmacısının verileri düzenleme ve anlam çıkarma sürecinde kullandığı bir yöntemdir. Bir nitel araştırmacı verileri, temalar ve kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayırarak analiz etmekte, kavramlar arasındaki ilişkileri incelemektedir. Nitel ham veriler, analiz sürecinde kavramsal kategorilere ayrılmakta, temalar veya kavramlar oluşturulmaktadır (Neuman, 2013b: 660-663). Bu şekilde çalışmamıza konu olan Duralı ve Koç'un düşünsel hayatında ortaya koyduğu kavram ve görüşlerin benzer ve farklı göstergelerini, anlamlarını karşılaştırmalı şekilde incelemek maksadıyla düşünürlerimizin çalışmamızın amacına uygun bazı eser ve makaleleri seçici olarak taranmış ve incelenmiştir.

İnceleme sırasında her iki düşünürün ele aldığı benzer kavramlara odaklanarak seçici

okuma gerçekleştirilmiştir. Okuma sırasında düşünürlerin bilgi ve düşünce sistemlerini hazırlayan arka plandaki teorik alt yapılarıyla ilgili kavramlar kategorilere ayrılmıştır. Ardından oluşturulan argümanların iki farklı düşünür açısından anlamlandırılmasına çalışılmıştır. Son olarak ele alınan düşünsel kavramların iki farklı düşünür açısından farklı ve benzer yönlerinin değerlendirilmesi, yorumlanması ve çıkarımda bulunulması yoluna gidilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un eser ve makalelerinde çalışmamızın amacına ilişkin görüş ve düşüncelerinde dolaylı ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bu çalışmada, her iki düşünürün düşünce sistemleri belirli kavramlar özelinde incelenerek çalışmanın analitik çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçeveyi belirli başlık altında ortaya çıkarmamızın nedeni, her iki düşünürün bilgi ve düşünce sistemlerinin Türk Kimliğine katkısının olduğu düşüncesi taşımaktadır. Özellikle Duralı, Batı medeniyeti ve ideolojisine karşı geliştirdiği argümanlar ile kendine özgü bir düşünce sistemi ortaya çıkarmıştır. Duralı, bu sistemi hem subjektif hayatında geçirdiği sosyo-kültürel kimliğiyle hem de ortaya çıkardığı özgün kavramlarla kurmuştur. Dil, din, kültür, medeniyet, kimlik, tarih, insan ve beşer, ahlak, hikmet, felsefe-bilim gibi kavramları düşünce sisteminde temellendirerek konumlandırmıştır. Çağdaş ve Küresel Batı medeniyetinin karşısına vahye dayalı Türk İslam medeniyetini koymuştur. Koç ise kendisine mahsus düşünce sistemini “Anadolu Mayası” özelinde gönül, hikmet, maya, ahlak, dil, kilise, kimlik, kelam, söz, Türk, Grek-Latin-Kilise Diyarı gibi kavramları temelinde çerçevelendirmiştir.

Bu çalışma, Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un makale ve kitaplarından hareketle seçici okuma yapılarak bilgi ve düşünce sisteminin oluşmasına katkıda bulunduğu düşünülen sosyo-kültürel faktörler ve kavramları içermektedir. Çalışmada kullandığımız yöntem, çalışma sürecinde bize esneklik sağlarken diğer taraftan elde edilen verilerin kavram düzeyinde kategorilere ayrılıp yorumlanmasında ve çalışma hedefine uygun kavramsal çerçeveyi oluşturmada güçlük oluşturmuştur. Çalışma süreci boyunca elde edilen verilerin her iki düşünürün düşünsel sistemleri çok fazla hacimde olacağı düşünüldüğünden bu çalışma, çalışmanın temel amacı perspektifinde sınırlı tutulmuştur.

Konuya İlişkin Literatür

Son dönemde yapılan çalışmalar arasında Batı medeniyeti, sömürgecilik, kimlik, kültür

ve emperyalizm gibi kavramlar gün geçtikçe önemli hale gelen konular arasında yer aldığı görülmektedir. Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un kullandığı bazı kavram ve düşüncelerinin felsefe-bilim dünyasına katkıları şüphesizdir. Onların kullandığı ve kendilerine özgü çıkarsamalarda bulunduğu kimlik, tarih, dil, felsefe, hikmet, medeniyet, fert-beşer, insan gibi farklı kavramların günümüz düşünsel hayatında önem arz ettiği görülmektedir. Bu bağlamda her iki düşünürün bilgi ve düşünce sistemlerinin karşılaştırılması üzerine yapılmış olan şu ana kadar müstakil bir çalışmanın olmadığı görülmektedir.

Mevcut durumda Türkiye'de yalnızca Yalçın Koç'u akademik tez düzeyinde inceleyen bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Ancak Koç'un düşüncesinden hareketle yazılmış ve ona atıfta bulunulmuş bazı makaleler elbette mevcuttur. Dönmez (2015)'in "Nurettin Topçu'da ve Yalçın Koç'ta Ahlak ve Anadoluçuluk" isimli makalesi, Bingöl (2023)'ün "Yalçın Koç'un Aşkınlık Anlayışı Çerçevesinde Yenidoğanlara ve Hayvanlara Dair Bilinç Çalışmalarındaki Eksiklikler: Aşkınlık, Dil ve Tecrübenin Biricikliği" isimli makalesi, Yalçın (2023)'in "Yalçın Koç ve Matematiğin Fiziği" ve "Yalçın Koç'un 'Arkitektonik' Dil Anlayışı" bunlardan bazılarıdır. Yapılan bu çalışmalarda Koç'un dil anlayışı ve Anadoluçuluk ve ahlak ilişkisinin ele alındığı görülmektedir.

Teoman Duralı ile ilgili olarak ise, Türkiye'de yapılmış birçok çalışma ve araştırma mevcuttur. Duralı'nın medeniyet anlayışı ve tasavvuru (Çelikel, 2021; Yıldırım, 2021) tarafından; felsefe-bilim düşüncesi ise (Topuz, 2018) tarafından ele alınarak yüksek lisans tez çalışması olarak incelenmiştir. Çelikel (2021) "Türkiye'deki Tartışmalar Bağlamında Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışının Yeri" isimli tez çalışmasında Duralı'nın medeniyet anlayışını; din, siyaset, kültür bağlamında incelemiştir. Ayrıca Duralı'nın medeniyet kavramı düşüncesini, bazı düşünürlerin medeniyet kavramını ele alışlarıyla açıklamaya çalışmıştır. Yıldırım (2021) "Şaban Teoman Duralı'nın Medeniyet Tasavvuru" isimli yüksek lisans tez çalışmasında; Duralı'nın medeniyet tasavvurunu insan özelinde kültür ve kültürü oluşturan olgularla ilişkisini ele almıştır. Topuz (2018) ise "Ş.Teoman Duralı'da Felsefe-Bilim" isimli çalışmasıyla; Duralı'nın felsefe-bilim ilişkisini insan, akıl, bilgi ve varlık ekseninde ele alarak tarih sosyolojisi bağlamında felsefe-bilime yüklenen anlam değişimleriyle incelemiştir.

Ayrıca literatürde Teoman Duralı ile ilgili makale çalışmalarına bakıldığında genellikle Duralı'nın düşüncelerinin "insan, din, ahlak, evrim, medeniyet" gibi bağlamında ele

aldığı kavramlarla ilgili çalışma yapıldığı görülmektedir. Tülüce ve Çaylı (2018)'nin "Modern Batı Düşüncesi Bağlamında Ş. Teoman Duralı'nın İnsan Tasavvuru Anlayışına Eleştirel Bir Bakış", Dağ (2016)'ın "Ş.Teoman Duralı Düşüncesinde Metafizikten Makinaya Batı Medeniyeti", Şerbetçi (2023)'nin "Ş. Teoman Duralı'nın Biyoloji Felsefesi Anlayışı İçerisinde İnsanın İki Boyutu", Ergüç (2023)'ün "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesine Eleştirel Bir Yaklaşım: Şaban Teoman Duralı Örneği", Kılıç (2023)'in "Teoman Duralı'da mekân, kültürel seyyahlık ve medeniyet ilişkisi"ve"Teoman Duralı'nın dil anlayışı ve sözlük çalışmaları üzerine bir deneme", Göçer (2023)'in "Şaban Teoman Duralı'nın Türkiye Notları", Soysal (2023)'in "Teoman Duralı'nın Darvinci Evrim ve Darwinizm Eleştirisi", Yıldırım (2021)'in "Ş .Teoman Duralı ve Ali Şeriatî' nin Medeniyet Düşüncesinde İnsan", Eren (2023)'in "Şaban Teoman Duralı'nın Din Felsefesi", Yıldız (2023)'in "Teoman Duralı'nın Metafizik, Din ve Ahlak Anlayışı" bu makale çalışmalarından bazılarıdır.

Görüldüğü üzere Teoman Duralı ile ilgili ilk çalışmanın 2016 yılında olduğu ve onunla ilgili yapılan araştırma ve çalışmaların özellikle son 3 yılda arttığını söylemek mümkündür. Ancak yapılan literatür taramalarından hareketle ne Duralı ne de Koç'un bilgi ve düşünce sistemlerine ilişkin karşılaştırmalı bir şekilde yapılmış herhangi bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışmayla Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un Türk düşüncesine kazandırdığı kavramların ve düşünce yapılarının bilgi sosyolojisi çalışmalarından hareketle karşılaştırmalı olarak yorumlamacı bir yaklaşımla tasvir ve analiz edilmesi önemli eksikliğin giderilmesine hizmet edebilir. Bu bakımdan çalışmamızın ileride yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalara katkıda bulunacağı beklenmektedir.

Bu gerekçelerden hareketle gerçekleştirilen söz konusu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yalçın Koç ve Teoman Duralı'nın bilgi sosyolojisi kapsamında hayatları, kişiliklerinin oluşmasını sağlayan etkenler, toplumsal ve kültürel çevre, bilim ve düşünce sistemleri ayrı ayrı incelenmiştir. Duralı, Türkiye ve dünyadaki felsefe bilim çalışmalarını yakından takip etmiş, yaşadığı siyasi, sosyal ve kültürel dönüşümlere şahitlik etmiş ve bu noktada da felsefe çalışmalarında yeni bir medeniyet perspektifi sunarak yaşadığı çağı eleştirel bir yaklaşımla analiz etmiştir. Koç ise, yetiştiği ve birlikte olduğu kültürel çevrenin onun ruh dünyasını şekillendirdiği, ardından da Anadoluyu ve Anadolu insanının değişen dinamiklerini, maya ve kültür

üzerinden kimlik kavramıyla irdelenmiştir. Bu bağlamda gerek Duralı gerekse Koç'un eserlerindeki bilgi ve düşünce sistemlerinin oluşum süreçlerinin, yaşadıkları kültürel ve toplumsal çevrenin ve tarihsel dönemin etkisinde kalarak nasıl bir çerçeve içinden dünyayı anlamlandırdıkları ve kavramları yorumladıklarının ayırımına ulaşılabilecektir.

Tezin ikinci bölümünde; “Yalçın Koç ve Teoman Duralı'nın Kullandığı Kavramlar” ana başlığı altında “Beşer”, “İnsan”, “Kimlik”, “Kültür”, “Medeniyet”, “Tarih”, “Dil”, “Batı Medeniyeti ve Türk İslam Medeniyeti”, “Anadolu Mayası”, “Felsefe”, “Hikmet” gibi kavramlar her iki düşünür yönünden irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde her iki düşünürün temel kavramları nasıl kullandıkları ve bu kavramların onların düşünsel yapılarında ne derece merkezi bir rol oynadığı da açığa çıkacaktır. Bu kavramlar üzerinden hareketle yapılan karşılaştırmalı analiz, onların düşünce dünyaları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkaracak ve onların düşünce yapılarını daha derinlemesine değerlendirmeye olanak sağlayacaktır. Bu bölümün, çalışmamızın temel argümanlarını ve bulgularını destekleyerek, çalışmamızın ana amacına ulaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde ise Duralı ve Koç'un birinci ve ikinci bölümde yer verilen düşünce sistemleri ve kullandıkları kavramlar karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan bu bölüm, çalışmamızda elde edilen verilerin ve analizlerin anlamlı bir bağlamda değerlendirilmesine ve karşılaştırılmasına imkân sağlayacaktır. Bu sayede elde edilen kavram ve olgular, yorumsamacı bir bakış açısı ve yaklaşımıyla incelenecektir. Yorumsamacı yaklaşım, herhangi bir ifade, anlam, metin veya sanat eserini yorumlamayı ve bireyin yüklediği anlamlar aracılığıyla kavramları açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda her iki düşünürün yaşadıkları dünyayı nasıl algıladıkları, anladıkları, deneyimledikleri, yorumladıkları, ürettikleri anlaşılmış olacaktır.

Bu yaklaşım, düşünürlerin kendi deneyimleri, inançları, düşünceleri ve kültürel arka planı üzerinden yorum yapılmasını teşvik etmektedir. Keat & Urry, (2016) bu yaklaşımı bir “anlama” öğretisi olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, her iki düşünürün bilgi yapısını ve düşünce sistemlerini anlamak için sadece eserlerine odaklanmak değil; aynı zamanda onların sosyal ve kültürel arka planlarını da incelemek gerekmektedir. Bu sayede bu yaklaşımla yapılan bu çalışma, onların fikirlerini daha derinlemesine anlamaya ve elde edilen verilerin yorumlanarak değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Bu çalıřmada, çalıřmamızın nesnesi konumunda olan her iki dűřűnrűn de benzerlik ve farklılıklarının tespiti űzerinden karřılařtırmalı bir tartıřma yűrűtűlecektir. Sonuç olarak bu bűlűm, çalıřmamızın ana dűřűncesini desteklemeye ve temel amacına ulařmaya katkı saėlamaya yardımcı olacaktır.

1. BÖLÜM: TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ’UN KİŞİLİK VE DÜŞÜNCELERİNİN OLUŞUMU

1.1. Teoman Duralı

1.1.1. Kişiliğinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler

Bu bölümde Teoman Duralı’nın kişiliğinin oluşmasını etkileyen özellikler bilgi sosyolojisi perspektifinden ele alınacak ve bir düşünür olarak nitelendirilebilmesi imkanının üzerinde durulacaktır. Ayrıca onun doğduğu ve yaşadığı sosyo-kültürel çevre, eğitim gördüğü yerler, araştırmaları, düşüncelerini nasıl şekillendirdiği gibi durumlar üzerinde durulacaktır.

Prof. Dr. Teoman Duralı, 7 Şubat 1947 yılında Zonguldak’ın Kozlu ilçesinin Kılıç mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası 1909 doğumlu Sabih Bey, annesi ise Hilde Hanım’dır. İlk ve orta öğrenimini Zonguldak ve Ankara’da tamamlamıştır. Ardından yüksek öğrenimine İstanbul Üniversitesinde devam ederek Biyoloji ve Felsefe okumuştur. 1973 yılında mezun olduğu İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünde; 1975’te asistan olarak göreve başlamıştır. Akademik çalışmalarına lisans eğitimini aldığı iki alanı birleştirerek devam etti ve “Biyoloji felsefesi” üzerine yoğunlaştı. Bu konuda yazdığı “Canlılar Sorununa Giriş” adlı doktora çalışması Türkiye’de alanında ilk biyoloji felsefesi tezi olmuştur.

1985’te Penn State Üniversitesi’nde “Kant’ın A Priori Bilgi İstidâdı” konulu bir konferans vermiştir. 1992-1993 yıllarında misafir öğretim üyesi olarak ISTAC Kuala Lumpur/Malezya’da; 1994 yılındaysa Viyana Üniversitesi, Bilim Felsefesi bölümünde dersler vermiştir. 1996 yılında İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonunun mâlî desteğiyle Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine araştırma gezisi gerçekleştirmiştir. Bu sırada biyoloji felsefesi alanında yazdığı tezle 1982 yılında Doçent; 1988 yılında profesörlüğe yükselmiştir. 2009 yılında Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesinin kurucu dekanı olmuştur. 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı başkanlığı görevini yürütmüştür.

2016 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi senatosunun kararıyla Duralı’ya fahrî doktorluk unvanı verilmiştir. 2017 yılından vefat tarihi olan 6 Aralık 2021’e kadar İbn Haldun Üniversitesi Felsefe Bölümünde ders vermiştir.

Duralı’nın düşünce dünyasını ve sistemini ele aldığı eserlerine bakılacak olursa;

Felsefe-bilim Nedir, Felsefe-bilime Giriş, Felsefe-bilimin Doğuşu adlı eserlerinde felsefe ile bilimin ayrılmaz bütünlüğünü farklı açılardan işlemiştir.

Çağdaş Küresel Medeniyet başlığı altında yaptığı çalışmayla Duralı, çağdaş ve küreselleştirilmiş medeniyete esaslı bir eleştiride bulunmuştur. Bu çalışmasıyla ayrıca Türkiye Yazarlar Birliği İnceleme Ödülü'ne de layık görülmüştür.

Aklın Anatomisi başlıklı eserinde, Immanuel Kant'ın Salt Aklın Eleştirisi'ni enine boyuna irdemiştir. Omurgasızlaştırılmış Türklük adlı eserinde ise Türklüğe karşı oluşturulan amansız saldırılara başkaldırmış ve isyan etmiştir. O, bu eserde ayrıca manevi değerlerle temellenmiş bir adil iktisat nizamı oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Kutadgubilig Türkçenin Felsefe-bilim Sözlüğü adlı ansiklopedik bir felsefe-bilim sözlüğünü Türkçeye kazandırarak Türk düşüncesini kavramsal temele oturtmaya çalışarak felsefe-bilimin zenginliğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Duralı, Kutadgubilig adlı dergiyi 2000'li yılların başından itibaren çıkarmaya başlamıştır. Bu dergiyi çıkarmaktaki hedefini “Dil cinâyeti”ni kökten reddedip tüm tarihi müktesebâtını hesaba katarak Türkçeyi kalafatlayıp felsefe-bilim denizinde yüzer hale getirmek derginin en başta gelen kaygısı ve amacıdır.” (Duralı, 2019, s.199) şeklinde dile getirmiştir.

Ayrıca biyoloji felsefesi konusunda yazdığı Hayatın Anatomisi Canlılar Bilimi Felsefesi-Evrım ve Ötesi adlı çalışmasında da felsefe-bilimin ortaya çıkarılışı, özellikleri; beşer-insan ikileminin açıklanışı gibi konular üzerinden durmuştur.

Felsefeden tarihe, biyolojiden coğrafyaya birçok alanda felsefe-bilim camiasına katkıda bulunan Felsefe Söyleşileri programı, bilim, felsefe ve medeniyetin topluma yaygınlaştırılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. 74 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir.

1.1.2. Toplumsal ve Kültürel Çevresi

Tezin bu bölümünde Duralı'nın içinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevre, yaşadığı coğrafi şartlar onun düşünce dünyasını nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır.

Duralı'nın babası yüksek elektrik mühendisi olduğu ve Zonguldak'ta elektrik üretim tesisinde görev yaptığı için onun çocukluğu Zonguldak'ta geçer. Kozlu ilçesini “deniz ve ormanın buluştuğu yer” olarak tarif eder. Doğduğu ve büyüdüğü toprakların

coğrafyayı ona sevdirdiğini ve hayatının ilk manzarasını sunduğunu belirtir. Bir akrabasının Almanya'dan hediye olarak getirdiği "atlas"ın onun hayatında çok büyük değişiklikler oluşturduğunu söyler. Bu değişiklik onun fikir dünyasında hem coğrafya sevgisini artırır; hem de okuma azmini perçinler. Ortaokul yıllarında atletizm ile yakından ilgilenen Duralı, sporu da her daim sevdiğini belirtir.

Dedesinin Türkmen, babaannesinin Çerkes, annesinin Alman, babasının Türk, eşinin Fransız olması, doğduğu ve yetiştiği çevre, aldığı eğitim ve okuduğu kitaplar Duralı'nın birçok kültürle tanışmasına ve çok yönlü kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Tanıştığı kültürlerin hayat görüşlerini, yaşayış farklılıklarını, normlarını, üzüntü ve sevinçlerini, mutluluk ve hüznelerini, çalışma disiplinlerini, karakter ve ruh dünyalarını ve birbirlerinden beklentilerini ve farklılıklarını görmüş, tanımış ve öğrenmiştir. Bu durum Duralı'da toplumların temel meselelerine odaklanıp geniş çaplı bir dünya zihin haritası ve kişiliğini çıkarma gayreti içerisinde olmasını sağlamıştır.

Duralı, kendi yaşamında oluşan bu kültür farklılıklarını sonrasında dil ile geliştirir. Hiç eğitim almadan, annesinden aldığı pratik bilgileri kullanarak ve evdeki kitapları okuyarak Almanca öğrenir. Bir hocasının çocuğuna İngilizce ders vererek kazandığı parayla Fransız Kilisesinin papazından ücretli Latince dersleri alır. Diğer yandan okuldan kalan vakitlerinde Fransızca, İtalyanca, Arapça öğrenmek için kültür merkezlerinde eğitim alır. İlerleyen yıllarda Yunanca, Felemenkçe, Malayca, Farsça dahil olmak üzere birçok dil öğrenir. Duralı'nın yetiştiği kültürel çevre, aldığı eğitimin yanı sıra birçok dili öğrenmesi, farklı kültür ve ülkeler görmesi onda düşünsel kimliğinin oluşmasında doğrudan etkili olmuş denilebilir.

Duralı, yaşamında ABD'den Güney Amerika'ya, Malezya'dan Viyana'ya, Orta Asya'dan Balkan ülkelerine kadar dünyanın birçok ülkesine seyahat etme fırsatı bulur. Bu durum onun düşünce yaşamında seyyahlık ve keşşâflık özelliğini sağlar. Gezip gördüğü, keşfettiği değişik toplumlar, kültürler, kimlikler, medeniyetler onda sonu gelmez bir merak uyandırır. Bu sayede farklı coğrafyaların, bölgelerin kültürel çeşitliliğinin arkasındaki parçaların anlam bütünlüğünü tespit ve farklı medeniyetleri bir araya getiren kültürleri tasvir edebilmesine olanak sağlar.

Duralı, 1971 muhtırasından sonra okulunu dondurarak Türkiye'den Avrupa'ya çalışmaya gider. İngiltere'de bulaşık yıkar; Almanya'da fabrikada işçi olarak çalışır; Fransa'da üzüm toplayıcılığı yapar. Fransa'da asma bahçelerinde tanıştığı Fransız eşi

Piyeret ile evlenir ve Türkiye'ye geri döner. Teoman Duralı'nın bu dönemdeki yaşamına ve gel-gitlerine baktığımızda gelecekte nasıl bir yol tutturacağı hususunda kendi düşünce dünyasında bir arayış içerisinde olduğunu görürüz. O, bu arayışlarının temelinde yatan en belirleyici kavramın “deniz” olduğunu ve hayatına olan etkisini şöyle ifade etmektedir:

“Ağaçlı tepeler ile vadilerden yeşili öğrendim; onlar beni yere, yurda, yuvaya, ocağa bağladı. Denizse, bana o uçsuz bucaksız maviliği öğretti; başımı alıp uzaklara yadellere açılmak marazını gönlüme ekti. Deniz, içimin karanlık derinliklerinde öyle durulmaz fırtınalar kopardı ki, ondan ömür boyu kurtulamadım: Gök ile denizin buluştukları ve adına ufuk dediğimiz çizgiye ulaşip sırrını çözmek arzusu ile çabası peşin peşimi bırakmazdı. Tekneye her binişimde yaklaştığımı sandığımda, o, benden uzaklaşırdı. Suların oradan dipsiz bir boşluğa döküldüğünü sanırdım. Fakat nereye? Bunu büyüklere sorduğumu hatırlıyorum. Bana suların bir yerlere dökülmediğini o çizginin gerisinde ve ülkelerin, kumsalların, kayaların, ağaçlar ile çiçeklerin öyle ki benim gibi çocukların bulunduğunu söylerlerdi” (Duralı, 2010, s.246).

1971 darbesinden sonra Duralı'nın üniversitedeki kadrosu iptal edilmiştir. Kadrosu iptal edildikten sonra doktora tezinin özetini Kanada'da bulunan Trois-Riviers Üniversitesine göndermiş ve tezi beğenilerek Kanada'ya davet edilmiştir. Bu daveti bir gün babası Sabih Bey'e söyleyince “Buranın ekmeğini yedin, ilkokul birinci sınıftan bugüne değin bütün tahsilini burada gördün; şu fakir fukara millete kaç mâl oldun, haberin var mı? Onlarsa hazıra konacak, tek kuruş harcamadan olmuş bitmiş birini işlerine koşacaklar, tam işte kapitalist sömürü kafası; sense yediğin ekmeğe tüküreceksin öylemi!” (Değermenci, 2020, s. 338) diyerek gitmekten vazgeçtiğini, babasının bu sözleriyle mahvolduğunu belirtmiştir.

Duralı'nın farklı coğrafya ve kültürleri bir arada görüp değerlendirmesi ve anlam arayışı temelinde tasvir etmesi; onda çokkültürlülük anlayışının varlığını, kültürel hetorejenliğe olan saygı ve ilgisinin olduğunu gösterir. Üstelik bu çokkültürlülüğü tehdit olarak değil de zenginlik olarak görmesi ve bu farklılıkları diğer sistemlerle ilişkilendirip medeniyetlere mikro ve makro düzeyde bakabilmesi Duralı'nın evrensel yapıcılığını da göstermektedir.

1.1.3. Bilim ve Düşünce Sisteminin Temelleri

Tezin bu bölümünde Duralı'nın, gerek akademik gerekse akademik dışı düşünceleri analiz edilerek bilim-felsefe ve düşünce sistemlerinin oluşum temelleri üzerine katkılar yapan eser ve düşünceleri üzerinde durulacaktır.

Teoman Duralı, inandığı değerler uğrunda öncelikle insan olabilmeyi kendisine hedef edinmiş, Türk kültür ve medeniyet perspektifini belirleyerek felsefeye yeni bakış açıları getirmeye çalışmıştır. Bir aydın olmanın yanında disiplinler arası veya multidisipliner bir savla insanı, yaşamı, hayatı ve yaratılışı anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Bu açıdan gittiği, gördüğü yerlerdeki izlenimlerini, insanlığı ve insanın sosyolojisi ve felsefesini, biyolojisini, filolojisini derinlemesine tahlil ederek fiilleriyle de bunu gerçekleştirmiştir. Bazı araştırmacılar onun araştırdığı ve incelediği konulardaki problemleri yorumlayışını kendine özgü bir bilge, filozof hatta asrımızın modern Gazali'si haline getirdiğini düşünmektedir (Şen, 2022). Duralı'nın bu konuyla ilgili olarak şu ifadeleri dikkat çekicidir:

“Artık, insanlığı iki binli yılların başlarında anlamlı, sıkı, tıkHz seçenek bekliyor. Sorun milli bir dava olmaktan da öte bir insanlık meselesidir. Görünen şu ki, insanlık binmiş bir alâmete, doludizgin gider kıyâmete vecîzesini haklı çıkarır biçiminde insanlık binmiş. Her sıkı dokunmuş felsefe-bilim sistemi kültüre, topluma; bunların da vücut verdiği gelenekler, yeryüzünün geniş coğrafyalarına yeni ufuki yol yordam açmışlardır. Demek ki, Karl Marx'ın iddiasının tersine, felsefe-bilim sistemleri kenardan köşeden seyre dalmış halde kalmayıp dünyayı değiştirme denemesi olmuşlardır.” (Duralı, 2011, s.17).

Teoman Duralı'nın felsefe anlayışının temelini, felsefe-bilim anlayışının anlamlandırması oluşturmaktadır. Sorun Nedir? adlı eserinde felsefe-bilim hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

“Her çalışmanın baştan tayin olunmuş bir amacı bulunur. Teorik bağlamda sistemli çalışma denilince de akla, ilk elde, felsefe-bilim gelir. Kurucusu Aristoteles, felsefe-bilimi yarar, dolayısıyla uygulanabilirlik gayesine kapalı tutmuştur. “Yalnızca bilmek uğruna bilgi edinmeği istemek”, felsefe-bilimin esas ve aynı zamanda nihai gayesidir.” (Duralı, 2017b, s.13).

Görüldüğü üzere Duralı'ya göre felsefe-bilimin asıl gayesi, sadece merak kaygısıyla bilmek için bilmek olmalıdır. Temel metodolojisi, felsefenin bilimle temellendirilerek bilimin de felsefe ile bir bakış açısına kavuşmasıdır. Bu yönüyle Duralı, yeni bir felsefe

içeriği ve metodu oluşturmaya çalışmış ve felsefenin geleceğini yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Felsefe-Bilim Nedir? adlı eserinde felsefe-bilim olarak asıl anlaşılması gereken; felsefenin “bir dünya görüşü, yaşama bakma tarzı, herhangi bir temel meseleyi şu yahut bu bakış açısında donduran öğreti değildir. Felsefe, kendisinden temel meselelerin doğduğu, ama onların hep ilk ve asli kökte birleştiren ilk bilimdir; bilim doğuran bilimdir.” (Duralı, 2021, s.84) şeklinde olduğunu vurgulamaktadır.

Duralı’nın düşüncesinde Türk tarihi ve tarih felsefesi önemli yer tutar. Tarih felsefesini felsefe-bilim ağacının en önemli dallarından biri olarak görür. Bu yönüyle Duralı, yeni ve özgün felsefe-bilim anlayışını tarih şuuru ve felsefesi temeline yerleştirir. Tarihin bilim teorisi tarafı olduğu gibi metafizik tarafının da olması gerektiğini şu şekilde vurgulamaktadır:

“Bilim olarak tarih, konusu olan toplumların geçmişlerini belirli kıstaslara yahut bir bakış açısına göre dönemlere ayırır. Dönemler üzerinde uzmanlaşan tarihin bilim kolları, alanlarına giren olayları tasvir ile tahlil ederler. Yer yer neden-etki bağıntılarını kurmaktan da geri durmazlar. Bilim olarak tarihe konu olan olaylar ne çeşittendirler; bunlar, nasıl ele alınırlar; işleme yöntemleri nedir; belgeleme, gerekceleme, sınama, akılyürütme ile dönemleme işlemleri nasıl gerçekleştirilirler cinsinden sorular, tarihin bilim teorisi tarafından cevaplandırılmağa çalışılırlar. Nihayet, tarih metafiziği, geçmiş, geçmişin bilgisi, topluluk, toplum, sınıf, zümre, gelenek, görenek, hukuk, kültür, medeniyet gibi, insanlığı özden ilgilendiren sorunlu kavramların anlamlarını bulgulayıp irdeler; ilerileme, gelişme, gerileme diye olaylar, haddizatında var mıdır; varsa nasıl ortaya çıkarlar, sorunlarıyla uğraşır.” (Duralı, 2016, s.15).

Duralı, bir felsefe-bilim çalışmasının öncelikle tarife dayandığını, ardından tahlil ile terkibe dönüştüğünü vurgulamaktadır. Ayrıca içerisinde sorun barındıran felsefe-bilim çalışmalarının yüreğinin metafizikte attığını düşünmektedir. Bu nedenle, medeniyetin bir tarih metafiziği şeklinde incelenerek, felsefe-bilimin ahlak ve kapı komşusu konumunda olan din ile irtibatının iç içeliğini öne çıkarmaktadır (Duralı, 2016).

Duralı’nın eleştirisi hususunda oldukça titiz biri olduğu söylenebilir. Özellikle Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetine esaslı eleştiriler getirmiştir. Sömürgeci, emperyalist zihniyete başkıldırarak Harf Devrimi’nin bir “soykırım” olduğunu nitelendirip alfabe değişikliğinin ruhumuza vurulmuş bir darbe olduğunu iddia etmektedir. Bunun yanı sıra Duralı, kendisini “dil milliyetçisi” olarak tarif etmektedir. Bozulmuş, tahrip ve tahrif

edilmiş; kendi tabiriyle ‘kirletilmiş’ Türkçe’nin asıl Türkçe olamayacağını, asıl Türkçe’nin kavramları anlam ve muhtevaca sağlam, imla ve dilbilgisi kurallarıyla net ve açık, üslup bakımından zevkli ve ifade güzelliği yüksek olan Klasik Osmanlı Türkçesi olduğunu belirtmektedir (Duralı, 2019). Duralı eserlerinde, ‘logos’ yerine ‘maneviyat’, ‘daimon’ yerine ‘vicdan’, ‘kaos’ yerine ‘kargaşa’, ‘kozmos’ yerine ‘düzgünlük’, ‘episteme’ yerine ‘ilim’, ‘seküler’ yerine ‘dindışı’ vb. gibi kavramların karşılıklarını Türkçe olarak vermeye çalışması, ilk Türkçe felsefe-bilim sözlüğünü oluşturmaya çalışması onun Türk diline ne derece önem verdiğinin göstergesidir.

Teoman Duralı’nın bilim-felsefe ve düşünce sistemlerini ele alışımda altını çizmemiz gereken önemli hususlar vardır. Bunlardan ilki Türk Kimliği ve düşüncesini bir düşünür olarak benimsediği ilkelerden taviz vermeyişinde bulabiliriz. Ayrıca yaşadığı dönemi tarihsel koşulları ile değerlendirmesi de önemli hususlar arasındadır. Onun öncelik verdiği ve araştırdığı konular arasında özellikle İngiliz-Yahudi medeniyetini eleştirerek ezber bozması ve kendi dönem koşulları içinde sistem kurma arayışına girmesi, dönemini aşmaya çalışan bir düşünür olarak okumamız gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Duralı’nın bu sebeple hem doğu hem batıyı çok iyi okuyan bir düşünce adamı ve sentezci bir düşünür olduğunu söylemek mümkündür. “Yalnızca bilmek uğruna bilgi edinmeği istemek”i felsefe-bilimin nihai gayesi şeklinde ifade ederken onda bir kaygı ve merak tutkusu oluşturduğu, ve felsefe-bilim ve düşünce dünyasının merkezine ne konması gerektiğini açıkça belirtmektedir. Bu noktadan Duralı; sorgulayıcı, eleştirel, dinamizm, çok yönlülük ve çokkültürlülük gibi önemli vasıflara sahip bir düşünür olarak nitelendirilebilir.

1.2. Yalçın Koç

1.2.1. Kişiliğinin Oluşmasını Etkileyen Faktörler

Tezin bu bölümünde Yalçın Koç’un kişiliğini oluşmasını etkileyen etkenler bilgi sosyolojisi perspektifinden ele alınmıştır.

Türk düşünce dünyasının çok disiplinli çalışan düşünürlerinden, fizik ve felsefe hocası Yalçın Koç, 1950 yılında Tokat’ta dünyaya gelmiştir. Annesi Müjgan Hanım, babası ise Dr. Kemal Bey’dir. Babasının doktor olması nedeniyle ülkenin değişik muhitlerinde yaşamıştır. Küçük yaşlarda birçok dünya klasiğini babasının tesiriyle okumuştur. Hatta Homeros’un İlyada’sını, Goethe’nin Faust’unu ilkokulu bitirdiği yıllarda okuduğu

bilinmektedir. Orta öğrenimini Kayseri Talas'ta bulunan Amerikan kolejinde, lise öğrenimini İstanbul Robert Koleji'nde tamamlamıştır. 1973'te Türkiye Dağcılık Federasyonu İkinci Başkanlığı görevini yerine getirmiş; aynı yıl Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fizik Bölümü'nden mezun olmuştur.

Bir sene sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Sistemantik Felsefe ve Mantık Kürsüsü'nde doktora çalışmasına başlamıştır. Bu çalışmayı 'Doğa'nın Kuantum Mekaniksel Betimlemesi ve Ölçme Sorunu' başlıklı teziyle felsefe doktoru ünvanını kazanarak bitirmiştir. Bu sırada hem akademik çalışmalarına devam etmiş hem de dağcılık sporuna devam ederek 1975 yılında bir grup dağcı arkadaşıyla beraber Anadolu Dağcılar Birliği derneğini kurmuştur. 1976 yılında ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde akademik görevine öğretim asistanı olarak başlamıştır. 1977'den itibaren Boğaziçi Üniversitesi Beşeri Bilimler Bölümü ve Felsefe Bölümü'nde devam etmiştir. Aynı üniversitede farklı dönemlerde Felsefe Bölümü başkanlığı, Fen-Edebiyat Fakültesi dekanlığı, Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü görevlerini yerine getirmiştir. Akademik çalışmalarına olan yoğun ilgisinden dolayı Pittsburgh Üniversitesi'nden dönüşünde; yani 1979'da dağcılığı Özemre'nin (2011) ifadesiyle “bıçakla kesmiş gibi” bırakmıştır. 1982'de 'Determinizm ve Mekan' başlıklı teziyle 'Sistemantik Felsefe ve Mantık' alanında felsefe doçenti ünvanını almıştır. 1988'de uluslararası bir fizik dergisinde yayınladığı 'Bell Eşitsizliklerinin Kuantum Mekaniği'nden Çıkarılması Üzerindeki Sınırlandırmanın Önemi' başlıklı takdim tezi ve kuantum mekaniğinin mantıksal yapısı esasında inşa ettiği yeni bir aritmetik kuramı üzerindeki çalışmasıyla sistemantik felsefe profesörü ünvanını kazanmıştır. Koç'un felsefe noktasında uzmanlık alanları Kant, Platon, Frege ve Freud'tur. Bu noktada çok sayıda yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirmiştir.

1989-1993 yılları arasında uluslararası teorik fizik çevrelerinde kuantum kuramının genişletilmesinin imkansız kıldığı kabulünü gören 'Bell eşitsizlikleri'nin evrensel olmadığını bilim dünyasına ilan etmiştir. Koç, kuantum mekaniğinin genişletilmesi yönünde bazı yeni imkanlar ve bazı yeni sınırlandırmalar içeren teoremler ispat etmiş ve bunları uluslararası alanda itibar gören bilim dergilerinde (Physical Letters'de) yayınlamıştır. Aynı zamanda özgün araştırma ve makaleleriyle dikkatleri üzerine çekmiş; birçok bilim insanı tarafından referans olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Princeton Üniversitesi Felsefe Bölümü, Pittsburgh Üniversitesi Bilim Felsefesi Merkezi,

Boston Üniversitesi Bilim Felsefesi Merkezi ve Trieste Uluslararası Teorik Fizik Merkezi'nde çalışmalarda bulunmuştur. 1998 yılında ise Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden 48 yaşında emekli olmuş ve Antalya'nın Kaş ilçesinin İslamlar - Bodamyı Köy'ünde eşiyle birlikte yaşamını sürdürmektedir. Koç, burada çeşitli zeytin, zeytinyağı ve sabun üretimi yaparak ticaret yapmaktadır. Aynı zamanda kitap yazma çalışmalarına da devam etmektedir. Son dönemde çıkardığı 'nazariyat' kitaplarıyla çok ciddi ilgi ve alaka görmektedir. Önemli eserlerinden Anadolu Mayası, Dialektik, Tarih, Zihin, Ethica, Fenomenoloji, Harf, Ahlak, Şuur ve Nazariyatları, Nazari Musiki, Nazari Mantık, Theologia ve Theogonia, Theographia'nın Esasları sayılabilir.

1.2.2. Yalçın Koç'un Toplumsal ve Kültürel Çevresi

Tezin bu kısmında Koç'un toplumsal ve kültürel çevresi bilgi sosyolojisi perspektifinde ele alınacak ve bir düşünür olarak nasıl ve hangi koşullar altında ortaya çıktığı üzerinde durulacaktır.

Türkiye'de yaşayan kendine özgü düşünürlerden birisi olan Koç, ilkokula başladığı yıllarda derslerine ehemmiyet vermeyen; ancak kitap okumaya merakı olan biri olarak bilinir. Kendisinde oluşan bu merak hissinin oluşumunda babasının Anadolu'yu karış karış dolaşarak doktorluk yapmasının da rolü olduğu düşünülebilir. Buradan hareketle Koç'un yaşadığı ve yetiştiği ortamın kendi zihin dünyasında oluşturduğu birtakım kavramların oluşuma katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle felsefi ve nazariyat bağlamında temellendirdiği "Anadolu" ve "Anadoluculuk" kavramları bu noktada önemlidir. Bir nevi Anadolu, Türk kimlik ve kültürünü felsefi nazarla yeniden değerlendirir. Uğraştığı ve üzerinde titizlikle durduğu dağcılık kulübünün ismini dahi "Anadolu Dağcılar Birliği" olarak koymuştur. Dolayısıyla onun yetiştiği çevre ve kültürün kendi şahsî hayatında bir takım zihnî egzersizleri yapmasını ve bazı felsefi kavramların oluşmasını sağladığı belirtilebilir.

Koç, eserlerinde özellikle "nazariyat" konusuna değinir ve Anadolu'nun özü itibariyle Anadolu mayası olduğunu ifade eder. Anadolu mayası üzerinde Türk kimliğini inceleme fırsatını yakalar. Koç, Anadolu'yu Horasan Erenleri'nin Türkçe kelâmla mayaladığı fikrini şu şekilde ifade eder:

"Anadolu mayası, Türkistan'dan gelen kelimadır. Anadolu mayasında insan, gönlüne, Türkistan'dan gelen kelâmın çalındığı ferdi bireydir. Anadolu mayası, içten dışa doğru birlik esasında açılır. Birlik maya cihetinden asli kimlik ile

alakalıdır. Asli kimlik, zamana karşı kalıcıdır. Zamana karşı kalıcılık, birliğe mahsustur. Beraberlik ve biraradalık, birlikteki esasa tabi değildir. Anadoludaki asli kimliğimiz, yani Anadolu mayası, tekrar edelim, Türkistan’dan gelen kelimadır. Buradaki maya kadim demde hatem olan kelimadır. Kelam da, maya da kültür kavramı vasıtasıyla kuşatılamaz.” (Koç, 2022, s.175).

Koç, Anadolu’nun Türkler tarafından mayalanmış bir coğrafya olduğunu ve bu mayalanma sonucunda Anadolu’nun asli birliğe dayalı yeni bir asli kimlik kazandığını belirtir. Anadolu’da Türklerin mayasının Anadolu’yu baştan sona esası ve özü itibarıyla dönüştürdüğünü ve Anadolu’ya aslî bir kimlik kazandırdığını ve bu kimliğin de Türklerin gerçekleştirdiği bir mayalanmanın sonucunda ortaya çıktığını düşünür. Koç, Anadolu insanını ve kimliğini oluşturan yegâne unsurun ‘saf bir kelâm’ olduğunu, insanın özünün temelinde; yani mayada cümle varlığın birliği ve kardeşliğin bulunduğunu, bunun muhafazasının ve açılmasının şartının Türkçe söz ile mümkün olabileceğini belirtir. Mayanın ise ancak gönül ve tefekkür ile olan bir akılla anlaşılabilceğini söyler (Koç, 2022).

Yalçın Koç, karşılaştırmalı bilim ve düşünce sistemini zihniyet bağlamında çözümleme ve bölümleme, Doğu-Batı kıyaslaması, dil ve din algısını rasyonel yetiyle ifade edip, felsefi ve sosyolojik açıdan kavramlar örgüsüyle bu yetiyi bağlama ve merkezi konumda Nasreddin Hoca metaforundan mayayı izah etme bilgelğine ulaşmıştır. Ele aldığı konularla esasında mevcuda, varlığa, eşyaya, kâinata, topluma, insana ve en önemlisi zihinlere hikmeti, akıllara felsefeyi, kalp ve gönüllere kelâmı yerleştirerek Anadolu mayasını Anadolu Türk kimliğinde yani insanın özünde bulmamız gerektiğini düşünmektedir (Koç, 2022).

Koç’un doğumundan günümüze kadar olan hayatı göz önünde bulundurulduğunda; özellikle emekli olduktan ve Antalya’nın Kaş ilçesinin bir köyünde bir nevi inzivaya çekildikten sonra kültürel ve bilgi birikimini nazariyat konularıyla ilgili kitap yazarak devam ettirmektedir. Ele aldığı “nazariyat” kitaplarıyla tefekkürünü ileri boyuta taşımıştır. Bunun yanında hobi olarak zeytin ve sabun ticareti de yaptığı bilinmektedir. Buradan yola çıkarak Koç’un bu tavrını, ekonomik anlamda bağımsız kalarak, daha özgün ve özgür düşünebilmek ve yazabilmenin bir yolu olarak yorumlamak mümkündür. Anadolu mayasında ele aldığı zihni tefekkür düşüncesini çekildiği inzivasında yaşayarak devam ettirip Türk düşüncesine yeni sistem getirmiş ve felsefeye bakışını, felsefi düşüncesini “Anadolu, birey, toplum ve Türk kimliği” perspektifinden

yorumlamaya çalışmıştır. Eserlerinde dile getirdiği düşünceler ve bu düşüncelerin üretilme şeklini, kavramlar aracılığıyla sağlam bir biçimde temellendirmeye çalışarak Türkçenin bir felsefe dili olması yolunda çaba harcadığı söylenebilir.

1.2.3. Yalçın Koç'un Bilim ve Düşünce Sisteminin Temelleri

Tezin bu bölümünde Koç'un Türk tarihi ve felsefe düşüncesi analiz edilerek bilim-felsefe ve düşünce sistemlerinin oluşum temelleri üzerine katkılar yapan eser ve fikirleri, çalışmaları, nazariyatı ve alanında dünya çapında bir efsaneyi nasıl yıktığı üzerinde durulacaktır.

Türk düşünce dünyasının önemli düşünürlerinden olan Yalçın Koç, düşünce ve felsefi sistemiyle 21. yüzyıla yeni bir soluk kazandıran nazariyatçılardandır. Emekli olana kadar yaptığı akademik çalışmalarla ülkemizin önemli fizikçi ve mantıkçılarından biridir. 20. yüzyılın yirmi büyük fizikçisi arasına giren ve Fizik'te dünya çapında bir efsaneyi yıkan ve söndüren Koç'un kendisi bizzat efsane ve destandır (Dönmez, 2015). Koç'un, Bell Teoremi efsanesinini nasıl yıktığını Özemre özetle şu şekilde ifade eder:

“1988 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Yalçın Koç fevkalâde ilgi çekici bir sonuca ulaşan bir araştırmayı tamamladı. Bu araştırma Kuantum Mekaniği'ndeki beklenen değer fonksiyonlarının o güne kadar kimsenin dikkatini çekmemiş olan bir özelliğini ortaya koymakta ve bu özelliğin sonuçlarını irdelemekteydi.” (Özemre, 2011, s. 186).

Koç, bu aşamadan sonra kendi teoremini sunmak üzere 1989'da Sicilya'ya giderek 13 ülkeden 80 kadar seçkin araştırmacının katıldığı toplantıda Bell Teoremi'nin evrensel bir imkânsızlık teoremi olmadığı anlayışını yıkmıştır. Koç, bu toplantıda: “Bell Esitsizlikleri'nin dönme invaryansını sağlayan bilineer lokal gizli parametre teorilerinin varlığı ve geçerliliği imkânlarını dışlayamayacağını ve dolayısıyla da Bell Teoremi'nin geçerlilik sınırları mahdud olan yani bu teoremin, iman edilmekte olduğu gibi, hiç de evrensel bir teorem olmadığını hazır bulunanlara ispat etmiştir (Özemre, 2011). Bununla beraber Koç'un yanına kimse gelmeyip onu eleştirmediğini; hatta bazı araştırmacıların tebrik ettiğini Özemre şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu ispat esnasında Kopenhag Okulu'nun temel dogmalarından biri çatırdarken dinleyicilerde suskun bir şaşkınlık hüküm sürmüştür. Nitekim hiç kimse kalkıp da Yalçın Koç'un sunmuş olduğu bu zarif ispatı ve bunun peşinden sürüklediği sonuçları tenkit edememiş; aksine konuşmadan sonra verilen arada bazı bilim

adamları kendisini çekinerek tebrik ederken hemen hemen otuz yıla yakın süredir Fizik'te egemen olmuş olan bir efsanenin de böylece yıkılmış ve bunun da yeni araştırma alanlarının açılmasını sağlamış olduğunu îtirâf etmek asaletini göstermişlerdir. (Özemre, 2011, s. 189).

Yalçın Koç, yazdığı makaleleri daha sonrasında çeşitli uluslararası dergilerde yayınlama imkânı bularak düşünce ve fikirlerini bilim dünyasına tanıtmıştır. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, son dönemde tetkik edilmesi, üzerinde çalışılması gereken önemli bir filozof olan Koç, Türk felsefe düşüncesine önemli katkıları olmuş teorik ve felsefi yönü ağır basan bir düşünürdür. Felsefenin iki temel meselesi olan ahlak ve teori üzerinde önemle durmuş bir filozoftur. Çalıştığı dönemde çeşitli sıkıntılara, engellemelere ve eleştirilere rağmen felsefi fikirlerini ortaya koymaktan çekinmemiş; birey, toplum, dil, kilise, Anadolu mayası ve Vahhabileri, kimlik, kelam, kültür, söz vb. gibi kavramları anlamlandırmaya çalışmıştır. Koç, aynı zamanda inançlı, dini ve tasavvufi hayatın etkisinde kalan bir erendir. Bu durumu; temellendirmeye çalıştığı kitaplarında, birçok kuramcı tarafından açıklanan “nazariyat” kuramını ‘manzara esnasında seyretmek’ şeklinde belirterek yaşayan son dönem Türk İslam nazariyatçısı olarak kabul edildiği söylenebilir.

2. BÖLÜM: TEOMAN DURALI VE YALÇIN KOÇ’UN KULLANDIĞI KAVRAMLAR

Tezin bu bölümünde her iki düşünürün üzerinde önemle durduğu Türk Kimliği ve Türk Tarihi kavramları karşılaştırmalı şekilde ele alınacaktır. Bu bağlamda Türk kültür ve Tarihi, Türk kimliği üzerinden epistemolojik ve sosyolojik çerçevede incelenecektir.

2.1. Kimlik ve Tarih Kavramları

2.1.1. Teoman Duralı’da Beşer ve İnsan İlişkisi

Teoman Duralı, insanın doğumundan itibaren oluşan kültürel süreci dünyaya beşer olarak gelmesiyle başlatır. Bu doğrultuda beşerlikten insanlığa geçişi insanın farkındalığıyla, öz bilinçliliğiyle, basiretiyle açıklar. Duralı, beşerlikten insan olmaya geçiş sürecini açıklarken, önce biyolojik aşamaların ilk basamaklarından başlayarak, nasıl bilinçli bir varlık haline geldiğini anlatmaktadır. Ona göre bu süreç şöyle ifade edilmektedir:

“İnsan bireyinin kendine ve çevresine ilgi göstermesiyle ve dünyaya beşer olarak gelmesiyle başlar. İnsan ilk olarak anne göğsünü öğrenir, sonrasında sütün kokusuna alışır. Bir müddet sonra, annesine ve kendi uzvuna dokunarak gelişim sürecinde diğer organlarını tanır. Bebeklik döneminde öne çıkan duyumlar, önem sırasına göre koklama, dokunma, tatma ile işitmedir. Ancak bebek, çocukluğa ve daha ötesi ergenliğe intikal ettikçe görme duyumu öne geçmeye başlar. Ve sonunda beşerlikten insan olmaya geçişle birlikte görme, öteki duyumlara oranla belirgin bir üstünlük kazanır.” (Duralı, 2017b, s.158).

Duralı, insanın doğumundan ölümüne kadar olan süreçte önce bedenini tanıyarak işe başlaması gerektiğini, sonrasında bedenötesi nefis cihetini inşâa sürecini tamamlamasını, ardından İlâhi güç ve kuvveti tanıyıp olgunlaşarak insan-ı kâmil derecesine yükselebileceğini ifade etmektedir (Duralı, 2017b, s.160).

Duralı, bireyliliği; dirimsel faaliyetleri kesintiye uğratmadan canlıların irdelenmesinde ulaşılabilinecek en alt ve en temel varlık seviyesi olarak anlamaktadır. Hücreden başlayarak beşere kadar her canlı bireyi, kendine vücut veren altbireylerin bütünlüğüdür. Duralı; birey, beşer, insan ve kişilikli insan ilişkisini şöyle açıklar:

“Kendine has özellikleri bakımından başka hiçbir şeye geri götürülemez- indirgenemez varolana ‘birey’ diyoruz. Hücreden beşere dek istisnasız bütün

canlılar, bu durumda bireydirler. Yalnızca ‘insanlaşmış’ ‘beşer’in ‘bireyliliği’, artık eşsiz diye niteleyeceğimiz özellikleri hâizdir. Böylesi bir ‘bireycilik’, ‘kimlik’ kazanmış olur. ‘Kimlikli insan’ ise, ‘kişi’dir, insan, kimlik kazanıp kişileştiği ölçüde ‘insanlaşmış’ olur. İşte böylesine, ‘kişilikli insan’ diyoruz.” (Duralı, 2019, s.97).

Duralı, burada bütün canlıların birey olduklarını kabul ederken insanın bireylikten öte kimlik ve kişiliğine dikkat çeker. İnsaniyet mertebesine çıkmış bireyin bireyciliğinin kimlik kazanabileceğini ve bu durumda kimlikli insanın kişilikli insan olabileceğini belirtmektedir. Bireyliliği, maddi; kimliği, manevi yapı olarak belirtir. Bu manevi yapının temel özelliğini, düşünme ve bilmeye dayandırır. O, hem bireyliliği hem de kimliği bir arada düşünerek ‘ben’in boyutlarını ve bütünlüğünü ortaya çıkardığını ve benliği netice verdiğini iddia etmektedir.

Duralı, “Kendi olmayan durumdan varedilen varolan, bireydir. Kendi olmayan durumda varedilen varolan birey olup da yokluk karşısında varoluş bilincini taşıyan ise ‘kimlik sahibi’ ‘kişi’dir.” (Duralı, 2017b, s.102). Duralı, burada öz bilinci olan kişinin kimlik sahibi, kimlik sahibi olanın da kişilik sahibi olduğunu vurgulamaktadır. İnsanın sadece beşerî yönü değil manevi yönü de vardır. Bu manevi yönüyle insan kimlikleşmeye başlar. İşte bu yönden o, beşerliliğin üzerinde kişinin insan olma ya da insaniyet mertebesine çıkmasını ilahi olmasıyla ilişkilendirir. İnsanın ayrıcalığının ve istisnailiğinin ancak ilahi nefeste bulunabileceğini; yani ruhla mümkün olabileceğini belirtir. İnsan, emanet olarak taşıdığı bu ruh vasıtasıyla yalınkat canlı birey olmaktan ‘kimlik sahibi’ ‘kişi’ olmaya geçiş yaptığını ifade eder. Dolayısıyla kimliğini oluşturmuş her insanın dışarıya eylem olarak yansıttığı her türlü davranışın da o insanın kişiliğini gösterdiğini belirtir (Duralı, 2017b). Duralı, öz ve kimlik ilişkisini, varoluşla birlikte kimlik inşâa sürecinin oluşumunu şu şekilde belirtir:

“Her canlı bireyin kendine mahsus bir genotipi ile fenotipi vardır. Kişinin bireyliliğini belirleyen genotip, dolaylı yönden de fenotip çerçevesinde var olur. Bu durum, kişiye kalıtımıyla geçen ‘ham dirimli varoluşu’dur. Dolayısıyla insan bu varoluşun üzerine koyduğu tuğlalarla ‘kimliği’ni inşâa eder. Kimlik inşâatının bütünü kişiliği oluşturur. Kişilik, bütün unsurların görünümüne çıkmış halidir. İnsan da kendini başkasından ayıran unsurlarla kendi imkân boyutları üzerine katlanması sonucunda kimliğini kurar. Bu ‘katlanma’ işlemindeki kişi, ne denli yoğunlaşıp derinleşirse, onun kimliği de onca belirginlik, keskinlik ve özgünlük kazanır.

Kişinin, kendi maddi ile manevi yapabilirliklerini düşünerek öğrenmesi, özden bilinçlenmesi demektir. Bu da öz bilgisi anlamına gelmektedir.” (Duralı, 2017b, s.160).

Duralı’ya göre, kimliğinin bilincinde olan her insan bireyi ‘kişi’yi göstermektedir. İnsanın kişiliği hayat boyunca sürekli değişir. Bu durumda insan, kimlik öz bilincine maddi değeri olmayan düşünce ve duygu ile ulaşır. Duralı, bu düşünce ve duygunun belli aşamalardan geçerek oluşabileceğini; ancak insandaki duyumlama, duygulanma ve düşünme yetisi körelmeye başladığında insanın kimliğinin silinebileceğini ve kişiliğinin çökmeye başlayacağını ve sonunda bitkisel hayata geçtiğini şu şekilde belirtir: “Düşünme yetisinin yani zihin melekelerinin dumura uğraması halinde, insanın bedeninin fizyolojik faaliyetleri devam etse bile insanın kişiliği ortadan kalkar. Bu da insan konumundan beşer konumuna düşüşü beraberinde getirir.” (Duralı, 2017b, s.161).

2.1.2. Teoman Duralı’da Türk Kimliği ve Toplum İlişkisi

Türk dünyası, 1600 ile 1800’lü yıllar arasında bir tür ‘Ortaçağ’ yaşamıştır. İktisat, siyaset, askerlik, zanaat ve sanat gibi kültür âleminin bütün kesimleri ve asıl onların başını çeken fikir hayatı bu zaman zarfında derin bir uykuya dalmış ve dinlenmiştir. Duralı, Türk dünyasının bu iki yüz yıllık uyuma devresini “Türklüğün kemale ermesi ve Türk kimliğinin iyice olgunlaşması” (Duralı, 2021) olarak belirtir. Nasılki insanın, yaşamı boyunca tanık olduğu acı, tatlı tecrübeler, ona kimliğini ve kişiliğini verir. Aynen öyle de, toplumların tarihte yapıp yapamadıklarının, kazandığı zaferler ile aldığı mağlubiyetlerin, geçirdiği refah dolu yıllar ve sefil kaldığı zamanlar o topluma özgül tarihi kimliğini verir ve o toplumu millet yapar. Milletleşmiş toplumlar ise, insanlığa hayat iksiri olacak üstün kültür başarılarını ortaya koyabilir.

Duralı’ya göre, kimliğin ana pâyândası, yaşantıların biriktirilip işlendiği ‘hafıza’dır. Hafızanın tümüyle dumura uğraması demek bilinç kaybı demektir. Bu haldeki kişinin kimliği çözülmüş sayılır ve bu kişinin bütün insanî vasıfları iflas etmiş gözüktür. Yine bu açıdan bakılırsa Duralı’ya göre insan bireyinden topluma bu durum taşınabilir. Yani devletleşmiş, tarihî boyutta kimlik geliştirmiş milletler, kimliklerini oluşturan maddi ve manevi özelliklerini; yani hafızasını yitirdiği ölçüde millet vasfından yoksun kaldığını şöyle izah eder:

“Kimliği kalmamış toplum, kişisizdir. Böyle bir şarta maruz kalan toplum, tarih sahnesinden silinir. O toplum, devlet halinde yaşamayı sürdürse, başka bir deyişle,

biçimsel anlamda, siyasetçe ve hukukça, hükümrân kalsa bile, tarih sahnesinde yer alan milletlerden, bundan böyle biri olmayacaktır. Böylece bir milletin temsil gücü olan bayrağı dahi, renkli bir bez parçasından öteye geçemeyecektir” (Duralı, 2017b, s.164).

Duralı, insanın iki meşrebinin iman etme disiplinini edinmek ile dış fizik gerçekliğine bakıp onu görerek öğrenmek olduğunu, insanın kendisini tanıması ve bilgilenmesinin kültür ve medeniyete etki edeceğini şu cümlelerle ifade eder:

“İlk durum, enine, boyuna ve derinliğine bakıp çok çeşitli halleri ve yönleriyle insanın ‘kendisini tanıma’sı; yani bilinçlenmesi, diğeri ise bilgilenmesidir. İkisinden birinin eksik ya da bulanık olması, bir medeniyeti ve onun mensubu bulunduğu kültürleri kötürüm eder. Kötürüm bulunan yahut öyle kılınmış olan bir kültür ortamının bireyleri de’gelişen insane tipi’ anlamına gelen ‘kişilikli insan’ durumuna bir türlü intikâl edemezler. Dolayısıyla kötürüm kültürlerin ve bu kültürlerde yer alan bireylerin insan kimlikleri, yani kişilikleri de çözülüp çökmeye mahkumdurlar.” (Duralı, 2017b, s.185).

Duralı, birey ve toplum bağlamında kimliğin varlığından ve bu varlığın medeniyet ve toplum ilişkisine değin kişiliğine vurgu yaparak bu durumu şu şekilde açıklar:

“Kişilikli insanın kendi ‘ben’ini belirleyen eşsiz özelliklerine ‘kimlik’ diyoruz. ‘Kişilikli insan bireyi’ vasfına uygun toplum da, varlıkça daha üst seviyede bir ‘kimlikli birey’dir. Nasıl tek bireyin kendi ‘benliği’ni bilmesi kişisel bilinciye, toplumun öz ‘benliği’ni tanıması da onun toplumsal bilincini ortaya koyar.” (Duralı, 2019, s.109).

Bu şekilde Duralı, insanın kimliğinden toplumun kimliğine varıncaya dek bilinci ortaya koymakta ve insan-toplum-medeniyet noktasından kimlik ilişkisine dikkati çekmektedir. Bir toplumun varlığını devam ettirebilmesinin ana şartı, kimlik ve tarihini unutmadan yaşayıp yaşatmasına bağlıdır. Dolayısıyla geleceğini inşâ etmek isteyen toplumlar, geçmişinin tarih, kültür ve medeniyetini doğru okuyup anlamlandırması ve değerlendirmesi nispetinde ayakta durmaya devam ederler. Duralı, bu düşüncelerini şu şekilde izah etmektedir:

“Ben ve biz sahalarında, insan-toplum-kültür âleminin esası tarihtir. Hem bireysel hem toplumsal kimlik, tarih temeli üzerinde inşâ olunur. Kimlik inşâ olunduğuna göre, ortada anlamlandırma dediğimiz olay sözkonusudur. Bu anlamlandırma işinin en geniş ve derin tezahürü, kültürün inşâsıdır.” (Duralı, 2019, s.111).

Duralı, her bir bireyin görünen özelliklerini kültüründen, toplumundan sindirerek

içselleştirip aldığını ve bunun ardından da insanın kendisine ait özellikler ortaya çıkardığını düşünür. İnsanın kendine ait bireysel özellikleri kişiliği, genel olarak ortaya çıkan özellikleriyse toplumun kimliğini netice verir. Dolayısıyla, her bir bireyin kişiliği, ait olduğu toplumun kimliğine ilişkin özellikleri yansıtır. Duralı, toplum-kimlik ilişkisini şu şekilde izah eder:

“Nasıl ki ilkin beşer olarak doğmadan insan olamazsak, buna koşut olarak, belli bir toplum kimliğine kendimizi götürmedikçe kişiliğimizi de inşa edemeyiz. Bireysel kişiliğimizle ne denli eşi bulunmaz bir seviyeye erişirsek, mensubu olduğumuz toplumun kimliğine de o ölçüde katkıda bulunuruz. Bir toplumun kimliği ise, onun adet ile adabında, sanatında, zanaatında, itikadında, dilinde, mücadele gücünde, beslenme tutumunda, adalet ile mülkiyet anlayışlarında, eğitiminde, giyim kuşam tarzı ile zevkinde, yürüyüşünde, otururunda, üretim ile tüketim tavrı ve alışkanlıklarında kendini gösterir.” (Duralı, 2017b, s.53).

2.1.3. Teoman Duralı’da Kültür, Tarih ve Medeniyet İlişkisi

Duralı, İslâm medeniyeti çerçevesinde kimliğini kazanan Türk kültürünün, bu medeniyetle “et ve tırnak misali” (Duralı, 2021) bir bütün olduğunu ifade eder. Duralı, bin yıldır İslam medeniyet davasının mücadelesini ilim, irfan, kan ve gözyaşıyla veren Türklüğün ve özellikle Osmanlının tarih sahnesinden silinmeye çalışıldığını savunur. Bu amaçla en akıllı ve kökten bir yıkıma başvurulduğunu; bunun da asırlardır kullanılagelen Türklüğün tarih-kültür hafızasına sahip yazısının iptaliyle olduğunu öne sürer. Bundan ötürü Türklüğün hafızasının silinip milli kültür bilincinin yok edildiği ve tarihte bu durumun eşine rastlanmadığı bilinir. Ayrıca dili mahvedilmiş, dumura uğratılmış Türk İslam kültür medeniyetinin ana zenbereği olan Türk tarihinin yeniden dirilip toparlanabilmesinin şartını Türklükte ve dilde bulmaktadır. Bunu ararken bir ülkü etrafında birleşilmesi ve bu ülkünün de adının ‘devletiebedmüddet’ olması gerektiğini belirtir. Duralı, bu ülkünün kaybını, ruhunu kaybetmiş bir bedene benzeterek kendi tarihi ile kimliğinin, kişiliğin dolaylı olarak bilincin, kültürün, medeniyetin yok olacağını savunur (Duralı, 2017b). Duralı, kimliğin kültür ve tarih bağlantısını şöyle izah eder:

“Kültürsüz toplum olamazsa, aynı şekilde tarihsiz kültürden de bahsedilemez. Tarih, toplumun benliğine ilişkin bilinci, dolayısıyla kimliğidir. Geçmişini topyekun unutmuş insan, hafızasını yitirmiştir. Descartes’in ‘düşünüyorum,

öyleyse, varım.’ düsturu uyarınca, hafızası silinmiş olan, varlığına – yani benliğine – ilişkin bilincini de kaybeder; sonuçta, insanlığından olur. Böyle birine artık insan diyemeyiz.” (Duralı, 2019, s.109).

Duralı, bu ifadeleriyle tarihiyle bağını koparan değerlendirme ve anlamlandırma yapmayan toplumların da kimliğinden bahsedilemeyeceğini ve tarih sahnesinden silinmeye mahkûm olacağını belirtir.

Duralı, kültürün ortaya çıkardığı medeniyetlerin öntarih denilen dönemde yaşadığını şöyle izah eder: “Felsefe’ ile ondan türemiş olan ‘bilim’in ortaya çıkmamış olduğu bir kültürün tarih, dolayısıyla da kimlik bilinci belirmiş olmaz. Tarih, böylelikle de, kimlik bilincinden yoksun kültürlerin vucut verdiği medeniyetler, ‘tarih’te değil de, ‘öntarih’ denilen dönemde yaşarlar.” (Duralı, 2016, s.37). O, tarihin sadece birey veya toplumların geçmişinde yaşanan, bilincine varılan tüm olaylar, süreçler olarak değerlendirilmemesi gerektiğini aynı zamanda bir bilim adı olarak da adlandırılması gerektiği düşüncesi taşır.

Duralı, Osmanlı Türk kimliğini taşıyan bir millet olduğumuzu, bu gücü ise geçmişindeki birikimlerden aldığımızı iddia etmektedir. Buna dayanak olarak ise, Batı Avrupa câmiasında yer almayan yeni bir Türk Kimliği oluşturabilmek için manevi değerlerle temellenmiş bir âdil iktisât düzeninin oluşturularak milli toplumun vücuda getirilmesinde bulunmaktadır. Bütün toplumsal katmanları oluşturan etkenlerin üzeri ‘çağdaş’ diye kapatılan Küresel İngiliz-Yahudi medeniyetinin târûmâr ettiği bir dönemde güvenilebileceğimiz son kalenin iman esaslarıyla birleşen milli bir toplumun vücuda getirilmesiyle mümkün olabileceğini düşünür. Milli bir toplum demek, esasında medeniyet çatısı altında bulunan eğitim-öğretim, siyaset, iktisad ile askerlik noktalarından saldırılara karşı koyma iradesi ile istidadının bulunması anlamına gelmektedir (Duralı, 2016, s.115).

Duralı’ya göre, “Belli bir toplumun, milletin, kültür veya medeniyetin kimlik çetelesi ‘tarih felsefesi’dir. Kültürlerin oluşturabileceği en üst basamak medeniyetse, medeniyetlerin ulaşabileceği en üst seviye ‘felsefileşmiş medeniyet’tir.” (Duralı, 2019, s.116). Tarih, felsefileşmiş medeniyetin sınırlarını belirler. Bu medeniyetin temeli ise eleştirel düşünmesine bağlıdır. Bu noktada milletlerin kimliği tarih felsefesiyle ortaya çıkarılabilir. Bundan dolayı tarih, insan-toplum-kültür gerçekliğinin dışında düşünülemez. Tam tersine tarih ocağında pişer ve ona göre bakış açısı kazanır. Böylelikle bu durum, kendine has bir gerçeklik rengine dönüşür.

Sonuç olarak Duralı, Türk tarihi ve Türk kimliği gibi kavramları açıklarken tarihi, kültür ve kimlik bağlamında ele alır. Kültürsüz bir toplum olmayacağı gibi, tarihsiz ve kimliksiz bir kültürün varlığından bahsedilemeyeceğini belirtir. İnsan kimliği, kişiliği ve ruhu gibi, toplum ve toplumları oluşturan milletlerin de zaman içerisinde şekillenebileceğini ve bu durumun tarihi oluşturduğunu söyler. Bunun sonucunda ise, toplum ve milletler kendine ait özellikler edindiğini ve tarihi olaylarla da gerçek ruhu, kimliği meydana getirdiğini ve her toplumun kendi milli kültürü ile hareket etmesi gerektiğini vurgular.

2.1.4. Yalçın Koç'un Anadolu Türk Kimliği Üzerine Düşünceleri

Koç, Türk kimlik ve tarihini Anadolu üzerinden okumaktadır. “Anadolu” ve “Maya” sözcükleri üzerinden Türk kimlik ve tarihini “Anadolu Mayası” olarak kavramsallaştırmıştır. Buradan hareketle Koç, kendine özgü bir düşünce yapısıyla kültürel ve düşünsel bağlamda kimlik ve tarih olgusunu belirginleştirmiştir. Koç’a göre Anadolu mayası, Anadolu Türk kimliğinin esasıdır, insanın özüdür. Koç, bu düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Anadolu mayası, Türkistan’dan gelen kelimedir. Anadolu mayasında insan, gönlüne, Türkistan’dan gelen kelamın çalındığı ferdi bireydir. Anadolu mayası, içten dışı doğru birlik esasında açılır. Birlik maya cihetinden asli kimlik ile alakalıdır. Asli kimlik, zamana karşı kalıcıdır. Zamana karşı kalıcılık, birliğe mahsustur. Beraberlik ve biraradalık, birlikteki esasa tabi değildir.” (Koç, 2022, s. 175).

Bir tarlaya tohum ekildiğinde ve o tohum yeşermeye başladığında, içinde bulunduğu ortamı; yani toprağı tohuma dönüştürmez. Sadece ortamdan yararlanarak başka bir şeye, bitkiye dönüşür. Bu dönüşüm başlı başına mayalanma değildir. Koç’a göre, tarla ve kültür arasında asli bir kimlik kurulamaz. Buna sebep olarak tarlanın kimliği, kültür aşamasında dönüşme gerçekleştirmez. Süte yoğurt mayalandığında ve bu maya tuttuğunda sütün kimliği değişmiş ve ortaya yoğurt çıkmış olur. Yani süt, dönüşmüş ve yeni bir kimlik edinmiştir. Bu sebeple kültürel süreçte meydana gelen herhangi bir şeyin kimliğinin değişebilmesi için içten dışı doğru bir birlik düzenine sahip olması gerekir. Burada Koç’un düşüncesine göre, kültürel kimlik asli değil, itibardır. Mayalanma neticesinde oluşan şeyin kimliği, mayanın verdiği asli birliğe dayanır; bu itibarla aslidir ve öze aittir (Koç, 2022).

Koç, Anadolu coğrafyasının Türkler tarafından mayalanarak asli birliğe dayalı yeni bir kimlik kazandığını düşünmektedir. Bu sebeple yukarıda bahsi geçen örnekte Anadolu, ıspanak ekilmiş bir tarlaya benzemez; ancak maya çalınarak yoğurda dönüşmüş bir süte benzemektedir. Koç, Türkistan'dan gelen bu mayanın Anadolu'ya Türkler tarafından alındığını ve Anadolu'yu baştan başa esası ve özü itibariyle yeni bir kimliğe dönüştürdüğünü belirtmektedir. Bahsi geçen mayanın ne olduğuna dair düşüncelerine bakıldığında ancak bu mayayı çalanların bilebileceğini söylemektedir. Anadolu mayası ile mayalananların, bu mayanın birliğine uyması gerektiğini; çünkü kimliklerini, bu mayanın birliğinden aldıklarını, bu mayanın eserlerinin ise Anadolu coğrafyasının her tarafında ortaya çıktığını ifade etmektedir (Koç, 2022).

Koç'a göre Anadolu Türk kimliğinin esası, Türkistan'dan gelen kelimadır. Bu kelim, insanın özünü teşkil eder ve bu durum mutlaklıdır. Bu sebeple Anadolu Türk Kimliği, değişime, devrime ve evrime tabi değildir. Anadolu Türk Kimliği, bu bakımdan Grek-Latin-Kilise diyarına mahsus hiçbir ideoloji ve fikriyat vasıtasıyla açılmaz, anlatılamaz, reddedilemez, savunulamaz. Koç'a göre, Anadolu Türk kimliğinin bir diğer esası ise, ay yıldızlı al bayrak ve vatandır. Bu itibarla Türkistan'dan gelmesi noktasında kutsal kabul edilir. Koç'a göre ayrıca kutsallık sadece Kadim dem'de Hatem olan Kelam'a mahsustur. Bu Kelam, Yesi'den bir Yüce İnsan'ın gönlünde Türkçe söz ile açılmıştır. Bahsi geçen Kelam, ne açılış, ne tefsir, ne tercüme ne de mealidir (Koç, 2022).

Koç, Anadolu mayasını bilmeyenlerin mevcut durumda gelinen aşamayı Anadolu için son zannedeceklerini söyler. Oysa Anadolu, Türklerin içine düşürüldüğü cenderelerde ve yok olmaya sürüklendiği zamanlarda yeniden dirilerek, canlanarak ve birleşerek bu sıkıntılardan çıktığına şahittir. Çünkü bu coğrafya Anadolu toprağıdır. Yani gönlü mayalayanların yurduudur. Gönül mayası, bireyi insan eder. Toprağı vatan telakki eder. Bezi, ay yıldızlı bayrak yapar ve şerefle yükseklerde dalgalandırır. Koç, bahsi geçen kurtuluşun da ancak Anadolu Türk kimliğine sarılmakla mümkün olacağını savunmaktadır (Koç, 2022).

Koç, Anadolu Türk Kimliği düşüncesinin anlaşılabilmesini doğuş fikrinin açılmasına bağlar. Asli ve itibari olmak üzere ikiye ayırır. Asli doğuş, mutlak olanın açılışıdır; itibari doğuş ise yokluktan varlığa geçişi belirtir. Yani itibari olarak anlaşılan şeyin yeni bir oluşum geçirmesi gerekir. Biyolojik doğuş, bahsi geçen anlamda itibari olarak kabul

edilebilir. Asli doğuş ise kelimadır. Kelam, insana özündür. Ve gönüle mahsustur, mutlaktır. İnsanı vücuda, gönül yoluyla kelam bağlar. Bu bakımdan kelam sadece gönüldedir. Gönül ve kelam mutlaktır; ancak varlık ve söz itibarıdır. Gönülün kelam ile mayalanması asli doğuşun başladığını haber verir. Gönüldeki kelimadan doğmak, Kadim dem’de Hatem olan kelama bağlıdır. Bu açılış ile birlikte ilahiyat noktasında Hatem’den önceki şariat, sona erer. Tüm peygamberlerin kitapları kapanır ve tek bir kitap olan Hatem olan Kelam, tüm hakikatı kaplar. Yani Anadolu mayasının esası, cümle varlığın birliği ve kardeşliğidir. Buna delil ise Hatem olan Kelam’dır (Koç, 2022).

Anadolu, gönlü mayalıların yurduudur. Söz ve eserleri ise Türkistan’dan gelen kelam’ın sözüdür. Anadolu’nun tümü bu söz ve eserlerle doludur. Anadolu Türk Kimliği, varlığa ve zamana tabi değildir. Bu yönüyle evrenselidir. Benzeri yoktur ve değişmez (Koç, 2022).

Koç, asli kimlik meselesinde konuya açıklık getirmek adına saç örneğini verir. İnsan uzayan saçını kestirebilir. Saçın kesilmesi bedende bir eksilmeye yol açar, beden değişir; lakin bu değişim saçı kesilen kişinin asli kimliğini hiçbir surette değiştirmez. Dolayısıyla asli kimlik, cevherdir. İkiye bölünemez, parçalanamaz. İki asli kimlik bir araya getirilip yeni bir asli kimlik ortaya çıkarılamaz. Eklemlene yapılamaz. Bu sebeple asli kimlik, mayalama sonucunda ortaya çıkar. Sadece kendi içi açılarak gelişir; yani asli kimlik yalnızca açılır (Koç, 2022).

Sonuç olarak Koç’un Türk kimliğine ve tarihine kazandırdığı önemli kavramların başında “Anadolu Türk Kimliği” gelmektedir. Koç, Anadolu Türk Kimliğine yüklediği anlamla yeni bir kimliğin oluşumu emelindedir. Yapmak istediği ya da arzu ettiği Anadolu Türk kimliğinin özelliklerini belirgenleştirerek yegane kurtuluş yolunun Türk kimliğine sarılmakta olduğunu vurgulamıştır. Bu sayede hem kimlik karmaşasından kurtulma hem de yeni bir kimliğe bürünmenin mayalanma sonucunda olacağını ön görmektedir. Buradan da anlaşılmalıdır ki Koç, düşüncelerini Anadolu Türk Kimliği üzerinde temellendirdiği için onun tarih anlayışı, bakış açısı ve tarzı maya ve kimlik ekseninde bir bütünlük göstermektedir.

2.2. Ahlak ve İnsan İlişkisi

Tezin bu bölümünde Duralı ve Koç’un insan ve ahlak ilişkisine değinilerek bu kavramlar anlaşılmalı ve açıklanmaya çalışılacaktır. Öncelikle ahlak kavramı üzerinde

durulacak, ardından her iki düşünürün ahlak ve insan düşüncesi ortaya konulacaktır. Ayrıca Koç'un Anadolu mayasında insan, birey ve toplum ilişkisine değinilecektir.

2.2.1. Teoman Duralı'da Ahlak ve İnsan

Duralı'nın düşüncesine göre beşeri insan kılan ana etken, ahlaktır. Ahlak, her şeyin esası ve başıdır. Beşeri insaniyet makamına çıkaran ahlak kavramının anlaşılabilmesi demek, varlık, bilgi, hikmet- felsefe-bilimin anlaşılabilmesi demektir. Duralı'ya göre "Başkaldıran, ahlak kişisidir." (Duralı, 2017b, s.72). Bu durumda "Ahlak, kişinin kendine, öbür insanlar ile bütün varolanlara açık ve içten niyet, tavır alışlarının enine boyuna değerlendirilip buradan yasalar ile kuralların belirlenmesine" denir. (Duralı, 2021, s.72). Yine Duralı, "İnançlardan hareketle ve onlara dayanarak insanın, ilk olarak kendisiyle, sonra da başkalarıyla kurduğu tek tek bağlantılara ve onların meydana getirdiği geçici, keyfi olmayan ilişki ağlarının heyet-i mecmuasına ahlak dendiğini" (Duralı, 2021, s.11) ve "Tabiatça, fitratça, maddeten güçlenip kudretlenmek imkanından yoksun olanlara insanca, insan şeref ile haysiyetine uygun yaşamak fırsatını sunmanın" (Duralı, 2017b, s.330) ahlakı netice verdiğini dile getirmektedir.

Duralı, insanın belirlenmesinde en üst mevkiye ahlakı koyar. Bunu "Ahlâk yoksa insan da yoktur ve var olan beşer canavarlaşır. İnsandan ahlâk alınırsa, onun vahşî hayvanlardan hiçbir farkı kalmaz." (Duralı, 2010, s.31) şeklinde cümlelerle ifade etmektedir.

Duralı, felsefe-bilimin sorun alanlarından ahlakı ve onun dinden kaynaklanan ortaya çıkışını irdelerken şu ifadelerle yer verir:

"Dinden kaynaklanan ahlâkın esası edeptir. Bu aynı zamanda bilgeliğin ve hikmetin de 'öz suyu'dur. Annesi bilgeliğe sırtını çevirmemiş her felsefe ve onu evladı durumundaki bilimin dokusu edep tarafından sevk ve idare olunur. Edepli yaşayışsa, ilâhi-uhrevî sese kulak vererek yaşamaktır. Böyle yaşayan haddini bilendir. Haddini bilmeyen kibirlidir. Buysa, kötülüklerin hem başı hem de sonudur." (Duralı, 2017b, s.12).

Duralı, ahlakın esasını edepte bulur. Her felsefe ve bilimin edep tarafından idare olunduğunu ve edepli yaşayış gerektirdiğini; bu yaşayışın da Allah'ın emir ve yasaklarına göre yaşamanın lüzumunu öne sürer. Ayrıca haddini bilen kişilerin bu şekilde yaşadığını düşünmektedir.

Ahlak, insanın kendi kendisiyle barışık halde olmasıdır. Toplum ahlakı ise, insanın

diğer kişilerle menfaati olmaksızın iş görmesi kabiliyeti şeklindedir. Kişinin ahlaklı olması demek ‘vicdan’ dediğimiz, insanın içindeki Allah sesine kulak vermesi, bu sesin gerektirdiği kılavuzluğa tereddütsüzce uyması demektir. Esasında İslam da bunu gerektirir. Peygamberler, İslamın bu emir ve yasaklarını bütün insanlığa tebliğ ile yükümlüydüler. Tebliğden maksat insanın haddini bilmesi, yani kul hakkıdır. Kul hakkının bulunduğu yerde ahlak vardır. Duralı, ahlakın din ve kul hakkıyla olan ilişkisini vicdan ve İslam bağlamında ele alarak; ahlakın özelde İslam genelde din bağlamında anlaşılması gerektiğini düşünür (Duralı, 2017b).

Duralı (2017b) ahlakı, “felsefenin sebab-i hikmeti” olarak görür. Ahlak, bütün felsefe sularının kendisine dökülüp kavuştuğu ana ırmak konumundadır. Felsefenin her alanı, ahlakla doğrudan veya dolaylı ilişkilidir. Bu yönüyle ahlak; insana akıl yürütmeye dayalı düzeni kuran ve hazırlayan zemindir. Çünkü ahlakın temeli adalet ilkesindedir. Duralı, ahlakı felsefenin temeline koyduğu ve dine bağladığı düşüncelerini şu şekilde belirtir: “Felsefenin gövdesi, birbirini tamamlayan üç parçadan müteşekkildir. Bunlar: metafizik, bilgi ve ahlaktır.” (Duralı, 2017b, s.187). Burada Duralı, ahlakı; hak ile bâtıl, iyi ile kötü, güzel ile çirkin gibi zıtlıkları ortaya çıkarma ve birbirinden ayırma işlemini düşünme çabalarını kendine konu edinen olarak konumlandırmaktadır.

Duralı’ya göre her halis felsefe çalışması, esasında bir ahlak çalışmasıdır. Felsefenin bilgi-bilim ile varlık araştırma alanları, ahlaka giden yollardır. Ahlak belirlenmeden insan anlaşılmaz. İnsan anlaşılmadıkça da ne bilgi, ne bilim ne de varlık anlaşılır. Ahlak ve din ile yoğrulmuş insan, bilgi ve bilim yollarını inşâa edip döşeyerek varlığı, dünya ile doğayı anlamlandırır. İşte burada anlamdırma süreci ve ödev ifa etme işi öne çıkar. Hayatı ancak bu şekilde anlamlandıran insan, insan olabilir. Duralı, bu süreci şu şekilde izah eder: “Anlamdırma süreci ile ödevini ifâ etme işinden olmuş olan insan, artık insan değildir. O, olsa olsa ya sömüren-tüketen-eğlenen ya da sömürülen-boşta gezen beşerdir.” (Duralı, 2017b, s.18). Duralı, ahlakı bütün bu ödev ifâ etme ve anlamlandırma işinde merkeze koyar. Beşerin insanlaşması serüvenini ve sonrasını şu şekilde belirtir:

“İnsanlaşmamış beşer, tek parçadır, yekpâredir; beden ile nefis bütünlüğünü hâizdir. Bu çeşit yekpâre beşer, nefsi benlikten ibârettir. Nefsi benlikten ibâret olan beşer, yalınkat canlı varolandır. Nefsi benlikli beşer, çıplak varoluşunu sürdürmenin dışında bir kaygı duymaz, amaç gütmmez. Böyle biri, gayrimeşrûu zemînlerde yürüyor demektir.” (Duralı, 2016, s.98).

Duralı, ahlaklılık, bedenlilik kavramlarını insan-beşer ikileminde ortaya koyar. “‘Beşer’in esâsı ‘bedenlilik’ iken, ‘insan’inkisi ‘ahlâklılık’tır.” Ayrıca ahlakın temel terimlerini ve iki temel dayanağını şu şekilde belirtir: “Ahlâk’ın iki temel dayanağından biri, ‘ahde vefâ’, yânî, ‘Allah korkusu’; öbürüsüyse, Allahın rahmetinden ümidin kesilmemesidir. Görüldüğü gibi, ‘vicdân’, ‘içlilik’, ‘ödev’, ‘adâlet’, ‘ölçülülük’, ‘ahit’, ‘vefâ’, ‘özbilinç’, ‘bilinçli’ —yânî, hesabını verebildiğimiz— ‘tercih’, ‘hürlük’, ‘ahlâk’ın temel terimleridir.” (Duralı, 2016, s.98). Bu şekilde Duralı, insanı beşerden farklı olarak ahlaklılık temeline oturtmuştur. İnsanın taşıdığı ve yüklendiği ruh ve hayat bu noktada belirleyici olmuştur denilebilir. Duralı, ruhun varlığını geleceğin teminatı olarak görmektedir. Ruh ve hayatın var olduğuna inanılmadığı yerde hayatın bulunmadığı, dolayısıyla da ahlaktan da söz edilemeyeceğini belirterek ahlakı, ruh ve hayat perspektifinde ortaya koymaktadır.

Duralı, iyiliğin ahlakın konusu; güzelliğin ise, bedianın; yani estetiğin konusu olduğunu öne sürmektedir. Duralı’ya göre insanın yaratılmasının iki yönü vardır ve bunların ilki ahlak, ikincisi ise sanattır. Bu sebeple, ahlak insanın önce nefesine sonra diğer canlılara ‘iyilik’ ile mukabelede bulunması; sanat ise insanın içindeki ‘güzellik’ duygusunun dışa yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla burada ahlak, insana iyilik ve kötülüğün ölçüsünü vermektedir. Bu ölçüyü belirleyen ve bu fikirlere dünyada uygun düşen karşılıkları belirleyen insandır. İnsandaki iyilik ve güzellik fikirlerine dünyada karşılık bulacak olaylar veya süreçler bulunmaz. Çünkü iyilik ve güzelliği dünyaya insan yansıtır. Duralı, peygamberler ve ahlak filozoflarının iyilik ve kötülüğün kıstaslarını belirleyen insanlar içinde olduğunu belirtir (Duralı, 2017b).

Duralı, hem bilimin, hem de ahlakın hareket ettiricisi ve yürütücüsü olan ilahi ruhun insandaki tecelligahı olarak aklı ön plana aldığını öne sürmektedir. Onun ruha uzanan köklerini bize bildiren din, onu da farklı zaman ve şartlara göre yorumlayan ilahiyattır. Bu durumda ahlak, insan ruhunun düzenleyicisi olduğu gibi, bunun dışavuruşunda da etkilidir. O halde, ruhun hissesine akıl, onun da dışavurumuna ahlâk düşer. Duralı’ya göre, ahlaklı olan, aklını kullanan kişidir. Böyle bir kişi de tertiplidir. Tertipli olansa güvenilir kişidir (Duralı, 2017b).

Duralı, ahlakı, kişiler arasındaki ilişkilerin düzenleyicisi olarak tanımlar. Bu bakımdan ahlakı örflerin, adetlerin, gelenek ve göreneklerin, hukukun ve kültürün tümünü ortaya çıkaran ben ile ben olmayan kişiler arasındaki ilişkilerin düzenleyicisi ve toplum

yaşamının da belirleyicisi olarak niteler (Duralı, 2017b).

Ahlak temelli hukukta, kişi, baştan hür, vefalı, ödevine sadık, haysiyetlidir. Haksızlık ile zulme tahammülsüzdür. Yani başkaldıran insandır. Duralı'ya göre ahlak kişisi kendine de başkalarına da adil olmalı, gönlünü Kur'an'dan ayetlerle eğitmeli ve hayatını onlarla anlamlandırmalıdır. Duralı, Kur'an'da geçen "Ne etmişlerse buluvoreceklerdir önlerinde: Zulmetmez Rabbin kimseye. Her bir kişi payına düşeni eksiksizce ödeyecek. (vela yazullimu Rabbike: Kehf/18)" (Duralı, 2017b, s.204) ayetini, insanın yapıp ettiklerinin tamamı bir gün önüne çıkıvereceğini, büyük küçük ne edildiyse hiçbir şeyin atlanılmayacağını ve her bir şeyin kayda gireceğini belirten çeteleyle karşı karşıya kalınacağını bildirmektedir.

Ahlak insanı, Allah'ın emir ve yasaklarını bir taraftan içinde yaşadığı kültür aracılığıyla tebliğden öğrenir, diğer taraftan da vicdanından işitir. Duralı'ya göre özden hür olan ahlak insanı, ahlakın, yani vicdanının gereklerini her şeyin üstünde tutar. İnsanın vicdan kişiliğinden ortaya çıkan ahlak, insanı evrenselliğe taşır ve insanşumül kılar. Bundan dolayı Duralı'ya göre ahlak, evrensel ve kuşatıcı özelliklere sahiptir (Duralı, 2017b).

Hız Muhammed, her dinin ahlâk düzeni bulunduğunu, İslamın ise hayâ üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Duralı da buradan hareketle hayâyı edeple dolayısıyla ahlakla ilişkilendirir. İnsanın beşerden farklı olan özelliği hayâ sahibi olmasıdır. Hayâ sözcüğü hayat'tan gelir. Hayâ'nın pınarı, hayattır. Bu nedenle Duralı; toplumun yozlaşmasının en büyük sebebini, toplumu oluşturan bireylerin çoğunun hayâsızlaşmasında bulmaktadır. Hayâsız toplumu ahlaksız toplum olarak görmektedir (Duralı, 2020). Duralı, bu düşüncelerini şöyle açıklar:

"Toplumda nice birey bulunuyorsa, onca değişken de var demektir. Böyle bir yapıyı belli bir tertip, nizâm ve intizâmda tutabilecek tek kurum din asıllı edep veya felsefenin çarkından geçmiş ahlâk ve ondan türeme hukuk olmalıdır. Din, vücut verdiği edebî hikmet-i sebebidir. Din, edep uğruna vardır. Olmayaydı, edep de, türevi ahlâk da olmayacaktı." (Duralı, 2020, s.394).

İnsan yaşamını belirleyen belirli kurallar ve yasalar vardır. Bu kuralların başında kültürün neticesi olan 'hukuk' gelir. Duralı, toplum nezdinde oluşturulacak nizam ve intizamın din asıllı veya felsefenin süzgecinden geçme şartına bağlı hukukla sağlanabileceğini iddia eder. İnsanoğlu edepten nasibi yoksa o insan değildir. Çünkü insan ile hayvan arasındaki fark, edeptir. İnsanlığa ve hayata yol yordam gösteren edebî dinle irtibatlandırır. Dolayısıyla, din varsa edep içindir. Din yoksa edep de yoktur; onun

türevi olan ahlak da olmayacaktır (Duralı, 2016).

Duralı ahlâkın esâsını, hakikatını, kaynağını dışımızdaki çevrede veya akılda değil de akıl üstü yahut doğaötesi bir orunda bulmaktadır. İnsanın; beden, nefis ve ruhtan oluştuğu bilinmektedir. İnsanın bedeni zamanla kayıtlıdır. İnsan zaman sayesinde dünyada işlerini görür. Bu da bize geçiciliği, zaafı, aczi gösterir. İnsanın varolduğu günden beri her daim eksiksizlik ve mükemmellik fikri vardır. Aslında sonsuzluğu arar. Bilme, kavrama, açıklama bakımından her anlamda sonlu, sınırlı, kısıtlı olan insan, dar hafsalasıyla sonsuzluğa ulaşmaya çalışır. Bunu ararken de Immanuel Kant'ın “Nice sıklık ve süreklilikle düşünülürse, dimâğı hep yeniden ve dahî artan hayranlık ve huşûuyla kaplayan iki husus vardır: Üzerimdeki yıldızlı gökkubbe ile içimdeki ahlâk yasası.” (Duralı, 2016, s.31) dediği gibi ahlakın yasası, kaynağı, esası İlahi kaynaklı ahlakta aranmalıdır. İlahi ahlak ise ‘edep’ tir.

Duralı’ya göre, din ve Kur’an bir buyruklar dizisidir. Bireysel ve toplumsal yaşamın nasıl olması ve yürütülmesi gerektiğine dair ipuçları buyruklarla sağlanır. Bunlara dayanılarak yaşamın haritası olan ‘ahlâk’ oluşturulur. Ahlakın bilimde yer almayacağını bilakis bilimin ahlakın içinde var olduğunu belirtir. Dolayısıyla Duralı, ahlak ve bilim ilişkisini dine bağlayarak şu şekilde ifade eder: “Ahlak hakikat âlemindendir. Bilim ise hakikatın varolanlaşmış vechesini temsil eden gerçeklik dünyasına eğilir. Dini kesip atarsak, ahlakı kaybederiz. ‘Ahlaksız’ hayat olamaz. Şu durumda din ile ondan türetilen ahlak, bilimde yer alamaz. Tersine bilim, din-ahlaktır.” (Duralı, 2017b, s.61).

Duralı’ya göre, ödev, kişinin yerine getirmek zorunda olduğu iştir. Kişi ödevini ya dışarıdan alınan talimatlar doğrultusunda ya da kendisinin istemesiyle yerine getirebilir. Duralı, dışarıdan gelen talimatlara uyan kimsenin, kendi özünü, rüştünü ispat edememiş örf ile âdet adamı olduğunu düşünmektedir. O, ahlak kişisini “Özden buyruğu yönünde yapıp eden ve özerk olan” (Duralı, 2017b, s.213) şeklinde tanımlayarak ödev bilincini hür olmakla ilişkilendirerek hür olmayanın ödevi de bulunmayacağını düşünmektedir.

Duralı, ahlaklı insan olabilmenin basamaklarını şöyle belirtmektedir:

“Yasa, Allah’ın benden yerine getirmesini beklediği bir iş yahut davranma biçimiye, ‘iyi’dir. İyi işin görülmesi, davranışta bulunulması, ‘şartsız buyruk’ tur. Şartsız buyruğun İslamca ifadesi ise “Allah rızası için”dir. Bu muvacehede iş görüp davranan kimse, karşılık beklemezsizin yaşayan, çalışan kişidir. Bu da ‘ödev’in yerine getirilmesidir. Ödevini gerektiği biçimde yerine getiren, ifa eden kimse ise

meşrûu zeminde yaşayan kişidir. Meşrûu zeminde yaşayan ‘ahlaklı insan’dır.”
(Duralı, 2017b, s.226).

Duralı, burada yasanın ödev ile olan ilişkisini insanın şartsız şekilde islamca karşılığı olan rıza-yı ilahi temeline oturtur. Bu şekilde iş görüp karşılık beklemeden yaşayan kişi çalışan ve ödevini yerine getiren kişidir. Ayrıca ödev ve sorumluluğunu yerine getiren kişinin meşru dairede yaşamasını bilen ahlaklı insan olacağını düşünmektedir. Duralı (2016) ‘Ödev’i Kant’a dayandırır ve yasaya saygısından doğan davranış zorunluluğu şeklinde tarif eder.

İnsan, ahlak varlığıdır. Bu sebeple insanın bütün yaptığı hal ve hareketler ahlak çerçevesindedir. Duralı’ya göre ahlaklılık, “Akılbaliğ olan kişiden beklenen davranma çeşidinin ortaya koyulmasıdır.” (Duralı, 2016, s.151). Bu sayede ahlaklılık akılbaliğ olmakla başlar. Akılbaliğ kişinin ödev duygusundan yoksun bulunması imkânsızdır. Esasında ahlaklılık, aynı zamanda ‘hür’lüktür. Hür olmak var olana mahsustur. Varlıkta var olan ise iradedir. Hürlük iradenin hürlüğü anlamına gelir. İşte, böyle bir var olan da insandır.

Beşerin insan olabilme şartı ahlaktır, ahlâkın şartı ise İslâm’dır. Bu doğrultuda Duralı, ahlakın menbaini İslâm’da, tebliğde, Kur’an’da bulunabileceğini ve uygulayıcısının da Hz. Muhammed olduğunu şu şekilde izah eder: “Ahlâkın ana ilkeleri ile genel örneklerini bizlere bildiren Tebliğ, yânî Kur’ân’dır. Onların insan ile dünya şartlarına en düzgün biçimde nasıl uygulanması gerektiğini gösteren, öğreten adı sanı tanınmış olan, olmayan yerel, özellikle de evrensel Peygâmbler ve bunların sonuncusu Hz Muhammed’dir.” (Duralı, 2016, s.188).

Duralı’ ya göre, “İngiliz-Yahudi medeniyeti” nde insan, canlı olarak önemli ve değerli bir konuma sahipti. Ancak 1800’lerden sonra çeşitli akımlarla insan, maneviyat sahibi yüksek bir mevkide iken; beşer konumuna düşürüldü. Bu sayede insan, sıradan bir canlı haline geldi. Oysa insan yeryüzüne Allah’ın halifesi olarak gönderilmişti. Bu bakımdan insanın beşeri yönü olmakla birlikte arzın halifesi olması noktasında manevi yönü vardır. İşte ahlak, insanın bu manevi özelliği yönünde anlamlandırma, değerlendirme gibi kısımları taşır. Duralı, çağdaş İngiliz- Yahudi medeniyeti zihniyetinde ahlakın her daim dışlanan bir alan olduğunu; çünkü metafizik içerikli bir yapıya sahip olduğunu, o zihniyete göre bu yapıların anlamsız olduğunu vurgular. O yüzden ahlakî kavramları bu zihniyetin her defasında reddettiğini belirtmektedir (Duralı, 2017b).

Duralı, barış gibi savaşın dahi ahlaka dayandığını şu şekilde ifade eder: “İnsanın ‘olağan’ hâli, birey düzleminde sağlık; toplum bağlamındaysa, barıştır. Barış, sevgi ile saygının yaygınlık kazanması durumudur. Barışın zıddı, savaştır. O da, öfke ile nefret duygularından kalkan teşkilatlandırılmış maşeri eylemler dizisidir. Ne var ki, barış ve savaşın ortak paydası, saygıdır. O ise, önünde sonunda edebin türevi olduğuna göre, ahlakın en önde gelen unsurlarındandır. Öyleyse, barış gibi, savaş da ahlaka dayanır.” (Duralı, 2017b, s.211).

Duralı’nın ahlak düşüncesini belirleyen ilkelerden biri de yaşadığı toplumu yeniden oluşturma kültürünü var eden insan konusudur. Çünkü insan, iki katmanlı karmaşık bir yapıdan oluşan canlı bir varlıktır. Zira, insan bir yanıyla canlıdır. Canlı olan tarafına ‘beşer’ denir ve diğer canlılar ile ortaktır. Yer, içer, uyur, çoğalır. Diğer yanıyla insan katmanını oluşturur. Bu katman ilahiyat ve metafizik ile çözülür. Beşer, dirimseldir; insan ise dirimötesidir. Duralı, beşerlikten insanlığa geçiş sürecini zamanla kayıt altına alarak onu yeryüzünde kendine halife olarak belirleyen Allah ile irtibatlandırır. Bu görevi ve sorumluluğu temel haklarla birlikte temeline yaşama hakkı olarak yüklenmiştir. Duralı, verilen bu görevi ahlakla bağlantılı olarak ele alır ve bunu hak ve özgürlük temeline oturtturarak “Yaşama hakkı, Allah’ın halifesine ihsanıdır. Allah’ın ‘Halife’si ilahi özle donanarak insan olur. Burada ahlaktan bahsolunabilmek için hak-hürlük ve ödevin asla keyfi olmaması, zorunlu olması durumudur.” (Duralı, 2017b, s.177) şeklinde ifade eder. Duralı, burada, Allah’ın insana bahşettiği ruhtan yoksun sayılanın ‘beşer’ olduğunu vurgular. İnsanın halifelik makamına ahlakla yoğrulmuş, ilahi özle donanmış ve ödev bilinciyle şuurlanmış insan olarak çıkılabileceğini düşünmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki Duralı, ahlakla ilgili olan düşüncelerini insanla başlatır. Ahlak, insanın belirlenmesinde en üst makamı belirler. Beşerin insan olabilme şartı ahlaktan geçer. Ahlak, her şeyin esası ve başıdır. İnsan, sosyal ve toplumsal bir varlıktır. Bundan sebep, toplumun dışında hayat sürmesi imkânsızdır. Bu durum, insanın ahlaka ihtiyaç duyduğunu gösterir. İnsan, ahlak varlığıdır. Bu sebeple insanın bütün yaptığı tavır ve davranışlar ahlak çerçevesindedir. Ahlaklı kişi ise hal ve fiillerinde kendisine ve diğer insanlara karşı iyi niyetini belli eder. Niyet, dini içerik taşıırken, insanın niyeti doğrultusunda oluşan fiiller ahlak çeşidi sayılmaktadır. Netice olarak niyet de ahlaka dayandığından ahlak da dinden meydana gelmektedir. Dolayısıyla ahlakın da ön koşulu

İslamdır. Bu sayede insan, varlığı, varoluşunu, dünyayı ve tabiatı anlamlandırır. Anlamlandırılan kişi, ödev ifa eder. Ödevini ifa eden ise, insan olabilir. Bu şekilde insan ahsen-i takvim sırrına ulaşır ve yeryüzünün halifesi konumuna yükselir. İnsan, şahsi hayatında ahlakı, kendisiyle barışık biçimde hal ve tavırlarını dışarıya yansıtmalıdır. Fakat toplum nezdinde, diğer kişilerle, menfaat içermeyen, ödev ahlakı gereği hareket etmelidir. İnsanın kendisiyle barışık yaşaması demek, istikametli bir hayat sürmesi demektir. İşte ahlak, birey boyutunda insanın içine ne kadar nüfuz ederse, o nispette kuvvetli olur. İnsan, toplum hayatında ahlakı, kul hakkına uyararak ve üzerine düşen ödev ve sorumlulukları yerine getirerek göstermelidir. Bu sayede hem insan hem de toplum daha iyi, güçlü, sağlıklı ve huzurlu olur.

2.2.2. Yalçın Koç'un Anadolu Maya'sında Birey, Toplum ve Ahlak

Yalçın Koç, insan ve ahlak ile ilgili düşüncelerini Anadolu mayası altında temellendirmiştir. Bu noktada Koç'un belirginleştirmeye çalıştığı konular üç başlık altında incelenecektir.

2.2.2.1. Yalçın Koç'un Anadolu Maya'sında İnsan

Koç, Anadolu coğrafyasının baştan sona Türkler tarafından mayalandığını düşünmektedir. Ona göre, Türklerin gerçekleştirdiği mayalanmanın sonucu olarak mayalanan asli unsur insandır. Çünkü Koç'a göre insan, insanlığını ancak maya ile bilebilir. Maya olmadan insandan ve özden bahsedilemez. Esas ve öz olan mayadır. İnsanın mayasını; yani aslını, esasını bilmesi gönlüne gelen ve çalınan kelamı bilmesinden geçer. Nihayet kelamı bilen kendini bilir. Kendini bilmek, insan olmanın esasıdır. İnsan olmanın esası ise mayadır. Maya ise, Koç'a göre Türkistan'dan Anadolu'ya gelen kelimadır. Bu gelen kelam Anadolu'yu mayalamıştır. Yani Anadolu'nun mayalanmasından kasıt Anadolu mayasındaki insandır (Yalsızuçanlar & Mut, 2010).

Koç, Anadolu mayasındaki insan ile Grek-Latin-Kilise diyarının insanını karşılaştırır. Anadolu mayasında insan ferdi bireydir. Ferdi birey ise, varlığı ve özü bakımından eksiksiz bir biçimde kimliği kendisinde bulunan ve kendisi olandır. Grek-Latin-Kilise diyarında ise insan yığınsaldır. Yani Kilisenin oluşturduğu mevzuat manzumesinin asli ilkelerine uydurulan kişisidir. Anadolu mayasında insanın var olmasının dayanak

noktası kendi özüdür. Grek-Latin-Kilise diyarında ise düşünme ve idrak özelliklerinin yanında yığinsal aidiyetidir. Koç’a göre yığinsal birey, asli kimliği olmayan, iki ayaklı, tüysüz, düşünen ve algılayan şeydir (Koç, 2022).

Özgürlük, insana ait bir vasıftır. İnsan, yaratılışından kaynaklı bir durumla daima özgürlüğü arar ve aynı zamanda özgür olmakla sorumludur. İşte Koç’a göre Anadolu mayasında “ferdi bireyin” asıl özelliği, özgür oluşundan kaynaklıdır. Ferdi özgürlüğün esası da gönüldür. Anadolu mayasında insan, gönlünü bilerek özgürleşir. Yani Anadolu mayasının özgürlük temelinde dönüşmek vardır. Özgürlük, ancak dönüşerek bulunur. Nihai zemin ancak bu yolla bilinir ve aslın görülmesini engelleyen gözlük bu yolla kırılır. Grek-Latin-Kilise diyarında ise bireyin yığinsal olarak meydana getirilmesi, o bireyin özgürlüğünün iptal edilmesiyle olur. Yani, “ferdi bireysel” hürriyet iptal edilir. Kısacası, özgürlüğün ve gönlün kapısı kapalıdır. Çünkü, Grek-Latin-Kilise diyarının “yığinsal bireyine” verilen özgürlük, Kilise tarafından verilen sözde özgürlüktür. Bu da demek oluyor ki, ait olduğu yığına değil, kendisini kuşatan ve ilişkilerini düzenleyen Grek-Latin-Kilise diyarına köle olunur. Oysa Grek-Latin-Kilise diyarı kendisine köle kıldığı “yığinsal bireye” Anadolu mayasındaki bireye verilen dönüşüm yetkisini kapatmıştır. Yani bahsi geçen diyarda Koç’a göre ne bir yol ne de bir yolcu kalmıştır. Bu diyar esaretin diyarı olmuştur (Koç, 2022).

Koç, Anadolu mayasındaki insanı evrensellik ilkesine göre anlamlandırır. Çünkü insanı kuşatamayan diyarın evrensel olamayacağı düşüncesindedir. Grek-Latin-Kilise diyarında ise insanın evrensel olamayışını yığinsal bireyin aşma ve görme özürü oluşuna bağlamaktadır. Bu diyarda “yığinsal birey”, özne değil; sözde öznedir. Anadolu mayasının “ferdi bireyi” ise bu anlamda öznenin ta kendisidir (Koç, 2022).

Sonuç itibariyle Anadolu mayasında insan olmak demek, özünü kelama bağlamak ve kelimadan doğmak anlamına gelir. İnsan olmak sadece Anadolu’ya ait bir özelliktir. Esası ve özü ise kelim ile mayalanmaktır. Maya ve mayalanma işi yalnızca Anadolu’dadır. Benzeri başka diyarda bulunmaz. Türkistan’dan gelen kelim Anadolu’da gönül ve kalplere maya ile çalınmıştır. Gelen ve inen kelamın esas kaynağı ise Kadim (Başlangıç) ve Hatem (Sonuç) dir. Yani Anadolu insanı, Kadim ve Hatem olan Kelam’ı Türkçe söz ile meal, tercüme, tefsire başvurmadan başı ve sonu olmayan yaratıcıya gönülden inanarak, başka bir hesabı ve planı olmadan samimi şekilde mayayı gönle çalan ve söyleyen kişidir. Bu sayede ona insanlar gönülden bağlanır. Anadolu

mayası cümle varlığın birliği ve kardeşliği demektir. Oluşan bu maya ile insan asli kimliğini kazanır ve daha başka hiçbir kimlik veya öz ile bir araya gelemmez ve bütünleşemez. Öyleyse Anadolu insanının kimliği ve mayası, Kadim ve Hatem olana, inene, gelene ve gönderilene; bunu gönül yoluyla Anadolu insanının gönlüne taşıyana bağlıdır.

2.2.2.2. Yalçın Koç'un Anadolu Maya'sında Birey Toplum İlişkisi ve Ahlak

Koç, Anadolu mayasındaki toplum kavramını tesis ve muhafaza noktasından irdeler. İnsanın merkeze alınması ve kimliğinin mahiyetinin açığa çıkarılmasını toplumun tesis edilmesi ön şartına bağlar. Yani Anadolu mayasındaki toplumun rolünü kurumların esasının insan penceresinden anlaşılabilmesi ve temellendirilebilmesinde arar. Bunların başında ise hukuk gelir.

Koç, öne sunduğu düşüncelerini Anadolu ve Kilise perspektifinden karşılaştırmalar yaparak açıklama yoluna gider. Bu bakımdan Koç, Anadolu mayasında toplumun veya toplumsal kurumların esasını ferdi bireyin özü olan insanda ve insanın birlik ve kardeşliğinde bulur. Grek-Latin-Kilise diyarındaki kurumlar ise Kilisenin uzantısı konumundadır. Koç'a göre Grek-Latin-Kilise diyarına ait kurumların başında öncelik olarak Avrupa Parlementosu gelir. Ve bu parlamento Kilisenin bir uzantısıdır. Ayrıca Vahhabilerin uyum adı altında Grek-Latin-Kilise diyarı ile geliştirdiği ittifak ve diyalog faaliyeti de teşhis edilebilenler arasındadır (Koç, 2022).

Koç, Anadolu mayasındaki toplumunun tesis ve muhafazasını nazari yönden ele alır. Ayrıca Grek-Latin-Kilise diyarının sosyolojisini ise dil cihetinden irdeler. Koç'a göre dil, ait olduğu toplumun bizzat kimliğinin esasıdır. Grek-Latin-Kilise diyarında ise birey, yığinsaldır. Yığinsallık, Kilise esaslıdır ve toplumu tanzim eder, bağlayıcı özelliğiyle birlikte mevzuat manzumesidir. Anadolu mayasında toplumun merkezinde insan vardır. Sonuç olarak Anadolu mayası cümle varlığın birliği ve kardeşliğidir (Koç, 2022).

Birey ve toplum kavramları ve bu kavramlar arasındaki bağlantının tesis edilmesi yalnızca sosyolojinin görevi değildir. Koç, bu iki kavramı kuramsal, diğer bir tabirle nazari çerçevede ele alır. Koç, teorik noktada Aristoteles'in tümel-tikel meselesinde değindiği iç-dış ayrımını Anadolu mayası ve Grek-Latin-Kilise diyarının birey ve toplum düşüncesinde uygular. Birey, Anadolu mayasında ferttir. Diğer bireylerle

sağladığı birliği kendisinde taşır. Birlik esasen içseldir ve dışsal olandan ikame edilemez. Bireyin tekilliği, esasen içsel birliğin kaydı altındadır ve içsel birliği olmayan şeyin dışsal birliğinden söz edilemez. Dolayısıyla birey ve toplum arasındaki bağlantı içsel ve dışsal birlikteliğe dayalıdır. Koç’a göre ferdi bireyin birlik ciheti, bireyin asli içi ile alakalıdır. Bireyin tekillik ciheti de bireyin dışı ile ilgilidir (Koç, 2022).

Toplumu esas alarak bireyi toplum zemininde oluşturmak veya bireyi esas alarak toplumu bireylerin zemininde tesis etmek tümel-tikel meselesiyle ilgilidir. Konuya daha da açıklık getirmek gerekirse Grek-Latin-Kilise diyarının birey ve toplum anlayışı ilk yaklaşım tarzındaki gibidir. Grek-Latin-Kilise diyarının özünde benimsediği toplum esasen açılmaz. Ancak toplumu esas alarak ortaya çıkardığı veya adına toplum dediği şey kolektif bireydir. Grek-Latin-Kilise diyarının toplumunda kurumlarda dahil edilerek kurallar içinde toplum tesis edilebilir. “Anadolu mayasındaki birey ve toplum anlayışı ise ferdi bireyin içsel birliğini ve bu birliğe dayanan kardeşlik düşüncesini esas alarak toplumu tesis etmektir. Toplumun tesis yönünden esası ise Anadolu mayasıdır.” (Koç, 2022, s. 103). Burada Koç’a göre maya içsel birliği; yani gönüllü oluşturur ve bireye içsellik verir. Yani kuramsal noktadan Koç’un toplum esası anlayışı bireyde mevcut olan birleşim vasıtasıyla tesis olunabileceği gerçeğidir. Mutabakat veya mukavele yoluyla toplum ortaya çıkarılmaz; fakat beraberlik oluşturulur. Bir araya toplanmak, yığılmak değildir. Asıl mesele birliktir. Bireylerin birliğidir. Bu birlikteki birleştirici esasın da toplumdaki bireylerde bulunması gerekir.

Koç, birey ve toplum arasındaki bağlantıyı “su molekülü” metaforundan hareketle açıklar. Bir adet su molekülünün oluşabilmesinin şartı iki adet hidrojen atomunun bir adet oksijen atomuna bağlanmasıyla olur. Bu sebeple su damlası su moleküllerinden ortaya çıkar. Netice itibarıyla örnekte geçen su molekülü bireydir. Su damlası ise toplumu netice verir. Dolayısıyla Koç, toplumu tesis eden esasın bireyi de oluşturan aynı esas olduğunu ve bu esasın insandaki maya olduğunu düşünmektedir. Bu maya dıştan ve anlatarak açılmaz. Bu maya asli içe; yani gönle çalınarak bilinir. Sonuç olarak Anadolu’ya çalınan maya bireye kimlik, topluma da birlik ve birlikten doğan kardeşliği kazandırır (Koç, 2022).

Koç’a göre insanın esası ahlaktır. Ahlakı olmayan kişiden insan olarak bahsedilemez. Ahlak, köken bakımından bireyde var olan huyların ve tabiatın toplamıdır. Koç düşüncesinde huy ile anlaşılması gereken mizaç; tabiat ile yaratılış anlaşılmalıdır. İnsan

ahlak suretiyle hakikate bağlıdır ve bu yolla kendisine sadıktır. Dolayısıyla hakikatine bağlı olmayandan, insan olarak bahsetmek doğru değildir (Koç, 2020).

2.3. Dil, Kültür ve Medeniyet Kavramları

Bu başlık altında Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un dil, kültür ve medeniyet kavramlarına bakış açıları kavramsal analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda iki düşünürün günümüze ışık tutan görüşlerine yer verilmiş, kendi eserlerinde ele aldığı bazı kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler karşılaştırmalı olarak ifade edilmiştir.

2.3.1. Teoman Duralı'da Dil, Kültür ve Medeniyet

2.3.1.1. Duralı'da Kültür

Türk düşünce hayatında ve Türkiye'nin toplumsal tarihinde kültür ve medeniyet kavramının çok önemli ve özel bir yeri vardır. Tarih boyunca hem kültür hem medeniyet kavramlarını bazı sosyolog ve antropologlar farklı biçimde tanımlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi kültürün soyut ve farklı içerikler taşımasıdır (Özkul, 2013). Gökalp (1990) kültürü, bir ulusun benzersiz niteliklerini yansıtan dil, din, edebiyat, sanat, hukuk, ekonomi, kültür, ve geleneğin tamamı olarak tanımlar. Medeniyeti ise bir toplumun üst tabakasını diğer toplumların üst tabakası ile bağlayıp aralarındaki uyumu sağlayan kurumlar olarak nitelendirmektedir. Kaplan (2010) kültürü bir topluluğu benzersiz kılan yaşamın her yansıması, bir milleti diğerlerinden ayıran ve onu millet yapan güzelliklerin bütünü olarak yorumlar. Ayrıca o, medeniyet ile kültürü bir bütün olarak ele alır. Amman ve Hira (2017), kültür kavramını 'bir toplumun ürettiği beşeri birikimin tamamı'; medeniyet kavramını ise 'kültürün tarihte iz bırakacak ölçüde gelişmesi' şeklinde yorumlamıştır. Duralı'ya göre ise kültür "Toplum varlığı olarak kişinin, toplumsal yoldan kendisi ile toplum çevresini öğrenip anlaması, doğal ortamını da işleyip yaşanabilir duruma sokmasıdır." (Duralı, 2016, s.31). Ayrıca "Yaşamamızı bütün girintileri ve çıkıntılarıyla ayarlayan içine doğduğumuz inanç düzeni" şeklinde de tanımlamaktadır (Duralı, 2021, s.106). Ayrıca Duralı, "kültür"ü insanın maddi, manevi yaptığı her şey olarak değerlendirirken; "medeniyet"i devlet kurma becerisi ve üst düzey teşkilatlanma olarak değerlendirmektedir (Duralı, 2016).

Duralı, kültürün etimolojik, etnolojik kökenini şöyle izah etmektedir:

“Latince *cultus* yahut *cultura*, toprağın sürülüp işlenmesi, ürün vermeğe hazır hâle getirilmesi demektir. Anlam genişlemesiyle *cultura*, toplum varlığı olarak kişinin, toplumsal yoldan kendisi ile toplum çevresini öğrenip anlaması, doğal ortamını da işleyip yaşanabilir duruma sokması biçiminde anlaşılmıştır.” (Duralı, 2016, s.31).

Din ile kültür kavramı, tarih boyunca araştırmacılar tarafından ilişkilendirilmiştir. Bu araştırmacıların arasında Duralı da yer almaktadır. O, kültür kavramını din ile açıklar. Çünkü ona göre, inanç din ile ilişkilidir. Ayrıca kültürü üç bölüme ayırır ve temeline önce zanaat, sonrasında gelenek, görenek ve en sonunda inancı yerleştirir:

“Yaşamakçın zorunlu ihtiyaçların karşılanması hüneri ki, buna zanaat denir; ve beşerin, hemcinsleri, canlı ile cansız doğal çevresiyle kaçınılmazcasına kurduğu ilişkiler ağı ki, bu da bize gelenekler ile görenekleri verir; ve nihayet, Yunanlıların *Arkhe* dedikleri, esasların da esası olan inançlar ki, İslam terim dağarında iman diye geçer.” (Duralı, 2016, s.88).

Kültür, insan gruplarının belirli anlayışlar çevresinde tutarlı şekilde bir araya geldiği inançlar toplamıdır. İşte bunun daha üst seviyesi, medeniyeti gerektirir. İnsanın kişisel kimliğine ‘ben’liğine kişilik kazandıran manevi kültür yönü olmakla beraber aynı zamanda fizik çevresi ve biyolojik yönü de vardır. Bundan sebep insan, sadece madde bütünü değil mana bütünü olarak doğa ile kültür ortamında gelişir. Duralı, insanı sadece beden değil mana gücünün verisi olarak manevi bir varlık şeklinde konumlandırır (Duralı, 2016).

Duralı (2020) kültürü, hayata çekidüzen veren; üzerinde yer aldığı yaşamı ve yaşamayı yönlendirip yöneten, insana elinden çıkma ve insanı gerek birey gerekse toplum varlığı olarak tümüyle belirleyen, esasında biçimselleştirilmemiş akıl odaklı en üst ve karmaşık yapı olarak tasavvur eder. Dolayısıyla o, kültür çözümlemesi yaparken kültürü meydana getiren belli başlı temel unsurlardan insanı merkeze koyar. Ve insanın kültür demek olduğunu ve insanın olmadığı yerde kültürden bahsedilemeyeceğini belirtir. Kültürü; insanın ve toplumların maddi ve manevi taraflarını belirleyen, oluşturan, içinde doğup özünde gelişen en geniş çaplı kurum olduğunu ifade ederek “insan-topluluk-kültür” ekseninde üç kavramla temellendirir.

Bir başka açıdan Duralı, zamanı “kültürün hülasası” şeklinde yorumlar. Kişi, kültürü ancak başka insanlarla bir arada oluşturabilir. Bu da bize “toplum”u verir. Şu halde

zamansız kültür, kültürsüz de toplum; toplumsuz kültür, kültürsüz de zamanın düşünülemeyeceğini öngörür. Kısaca; Duralı'ya göre kültür ve medeniyet aynı anlamı taşımaz. Medeniyet kültürden ayrı bir kavramdır. İnsanın olduğu her bölge, her statü kültürü temsil eder. Kültürsüz bir insandan söz etmek mümkün değildir (Duralı, 2016). Medeniyet kültürün bir aşamasıdır. Bir cemiyet medeniyetsiz yaşayabilir ama kültürsüz yaşaması olanaksızdır. Her kültür bir medeniyet ile bağlantılı değildir. Ancak her medeniyet kültür sayesinde yükselir. Alt mekanizma kültürdür, üst mekanizma ise medeniyettir. Ayrıca dinden başlayıp kültürel yapıya, kültürel yapıdan hukuka, hukuktan devlete, devletten medeniyete doğru giden bir düşünce sisteminin de varlığını sayabiliriz. Belirli bir veya birkaç merkez inanç etrafında tutarlı şekilde teşekkül eden inançlar topluluğu kültürü netice verir. Duralı, kültürü belirli bir düşünce sistemi içerisinde var olan maddi ve manevi değerlerin bütünü şeklinde tarif ederek inanç düzeni eksenine oturtmuştur. Aynı şekilde medeniyeti de, “Bahse konu olan inançların dayandığı en temel inançlar kümesinin oluşturduğu daha üst ve kapsayıcı kültür topluluğu seviyesi” (Duralı, 2019, s.105) olarak tanımlayıp kültürle ilişkilendirmiştir. Duralı, ayrıca kültürün iki medeniyet perspektifinde nasıl konumlandığını tarihimizdeki Göktürk ve Uygur devlet örneğiyle açıklar. O, “Göktürklerin henüz medeniyete geçiş safhasındaki bir kültür iken, Uygurlarda medeniyetleşmiş olan aşamayı geçerek bunu yaşadığı ve bu yaşantıya ait belgelerin” (Duralı, 2017a, s.68) yer aldığını belirtmektedir. Burada temel belirleyici olan özellik her iki devletin yaşam tarzı ve sistematik olmayan toplumsal düzeni öne çıkmaktadır. Bundan sebep devletleri ve medeniyetleri oluşturan ana unsurun kültür ve felsefileşmiş medeniyet olduğu gerçeğinin varlığıdır.

2.3.1.2. Duralı'da Medeniyet Kavramı

Medeniyet kavramı da sosyal bilimlerin pek çok kavramı gibi üzerinde ittifak edilemeyen kavramlarından biridir. İlim dallarının ve yaklaşımlarının farklılığı, “medeniyet” kavramının ve medeniyeti ortaya çıkaran “kültür” kavramının farklı şekillerde tanımlanmasına yol açmıştır. “Kültür” ve “medeniyet”in aynı anlama geldiğini savunan düşünürler olduğu gibi bu iki kavramın farklı manalara geldiğini düşünenler de olmuştur (Yıldırım, 2021). Bu noktada Duralı, kültür ve medeniyet kavramını birbirinden ayırır ve medeniyetin kültürler-üstü-kültür şeklinde yapılanması gerektiğini düşünerek en üst teşkilatlanma seviyesini temsil eden devlet kurma becerisi,

devlet düzenine geçme, şehirleşme şeklinde nitelendirmektedir. Tarih boyunca yaşayan tüm toplumlar bir kültür yapısına sahip olmuşlardır. Ancak kültürü olan her toplumun kurmuş olduğu bir medeniyet yoktur. Medeniyet seviyesine ulaşmış olan kültürler medeniyet kurabilmiştir. Bu ise onların organize yetenekleri ile bir devlet kurmalarının göstergesidir. Ona göre medeniyet, bir devlet kurma becerisi olarak anlaşılmıştır (Duralı, 2016).

Duralı'ya göre kategorik olarak medeniyetler, “Ulaştıkları siyâsî ile iktisâdî teşkilâtlanmalarındaki karmakarışıklık seviyesi, bilgelikteki açıklama gücü ve zanaatlardaki vukuf ile çeşitlilik bakımından iki grup halinde sınıflandırılabilir: Bunlar, yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olan medeniyetler ve erişememiş medeniyetler.” (Duralı, 2016, s.33). Ayrıca o, yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş medeniyetleri “Doğu medeniyetleri camiası” ve “Batı medeniyetleri camiası” olarak ikiye; Batı medeniyeti camiasına mensup medeniyetleri ise üç kısma ayırmaktadır. Bu medeniyetleri “Orta Çağ Hristiyan medeniyeti”, “Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyeti”, “Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyeti” şeklinde ifade etmektedir (Duralı, 2016).

Şehirleşmenin baş gösterdiği toplumlarda “devlet” denilen yapı oluşmaktadır. Devlet, toplumun en üst karmaşık yapısı olmakla birlikte önemli bir teşkilatlanma örneği sunar. Bu teşkilatlanma soydaş olmayan insanların bir araya gelmesiyle oluşur. Duralı, devletin tanımını siyasi ve ekonomik teşkilatlanma şeklinde şu şekilde ifade eder: “Devlet, çok tabakalı bir yapıya sahip olup, her soy ve ırkı içine alabilen siyasal ve ekonomik bir örgütlenmedir.” (Duralı, 2016, s.56).

Duralı, ideal medeniyetin belli sırayla ortaya çıktığını ifade eder. Gelenekleşmiş örf ve adetler, hak ve ödev dengesi gözetilerek belirlenmiş ve düzenlere dönüştürülmüştür. Dönüştürülen düzenler ile kanun ve hukuk oluşturulmuştur. Hukukun aslı esası ahlaktır. Duralı, burada ahlakı şöyle tarif eder: “Geleneklere geçmiş “görenek”lerdeki “ahlak”, yaptırım gücü bulunmayan yaşama tarzıdır. Bu haliyle ahlak devingen ve akışkandır.” (Duralı, 2016, s.29). Dolayısıyla Duralı burada medeniyet seviyesine erişebilmiş kültürde sabitleştirilmiş bir düzenin varlığını savunur. Bu düzenin oluşabilmesi için ahlakın hukukla belirlenebileceğini iddia eder.

2.3.1.3. Duralı'da Dil ve Kültür İlişkisi

Kültürün en temel özelliklerinden biri dildir. Dil, insanların birbirleri arasında

kullandığı değil aynı zamanda toplumların, milletlerin birbirleriyle olan iletişimde kullandığı bir araçtır. Bundan ötürü dil, iletişim unsurudur. Duralı, kültürün dille olan ilişkisini şu şekilde ifade etmektedir: “Kültürü meydana getiren bireylerin, gerek aralarında gerekse kendilerinden önceki ve sonraki nesillerle kurdukları iletişim bağlarının ana taşıyıcısı dildir.” (Duralı, 2016, s.31). İnsanın diğer insanlarla anlaştığı veya anlattığı her ne varsa kültürü netice verir. Bu kültürlerin ortak noktası olduğu gibi kültürün de en temel belirleyicisi dille olur. Dil kültürü netice verdiği gibi, kültür de dili verir. Bunun yanı sıra her dilde, konuşma dili ile klasik yazı dili arasında farklar vardır. İnsan konuştuğunu yazı dili, yazdığını da konuşma dili olarak kullanamaz. Yatak kıyafetiyle sokağa çıkılmaz veya eve misafir gelince giyilecek kıyafetler ayrıdır. Duralı, bu durumu bir insanın “sokakta gecelik veya pijamayla dolaşmasına” benzetir. Duralı, bahse konu olan kişilerin birebir arkadaşlık ilişkilerinde kullandıkları dil ile kamu alanlarında kullandıkları dili kültürleşmişlik seviyesi olarak görmektedir (Duralı, 2016). Duralı’ya göre dil, “Bildirişmenin başta gelen mensubu olup belli bir topluma mahsus özgül ses işaretleriyle yürütülen insanlar arası ilişkinin çeşididir.” (Duralı, 2011, s.468). O, felsefe sistemi çerçevesinde teşkilâtlanabilmiş, felsefileşmiş medeniyete mensup toplumun en belirgin niteliğinin, anlamları sınırlanmış, belirginleştirilmiş, seçik bir kavramlar örgüsüyle donanmış dile mâlik olması gerektiğini belirtir. Dil konusunun baş sorumlusunun öncelikli ödevi ‘kavram kuyumculuğu’dur. Mesleği gereği bu sistemi kuran ve öğreten filozoflardır. Felsefeden yoksun kültür ve medeniyete bağlı toplumlar da vardır. Bu toplumların dilleri daha çok hayal ürünüdür. Kavram dağarcıkları yönünden yoksul ve cılız durumda olan toplumların oluşturdukları sözcükler de sönük olur. Aynı durum, olağanüstü değişim geçiren ve bunaltılan toplumların dili de için de geçerlidir. Onların da dili karışıktır ve sonucu itibarıyla kargaşaya boğulmuştur. Böyle bir durumda kavramlar arasındaki sınırlar silinir, anlamlar karışık hale gelir. Bu da, insanların yeme, içme alışkanlıkları, savunma, üreme çeşidi ve benzeri her şeyi etkilemesinin yanında, temel kültür ihtiyacını karşılayan bildirişmeyi zaafa ve ârızaya uğratar. Neticesinde toplum felç olur (Duralı, 2016).

Kültürlerin yok olmasının bazı sebepleri vardır. Bunların başında dil gelir. Dildeki sözcükler kullanılmazsa veya dilden atılırsa dil eskir, zayıflar ve sonrasında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Kültürler de bu şekildedir. Duralı, dilde kalıcılığı vurgularken dili felsefe-bilimin olmazsa olmazı olarak nitelendirir. Dildeki her söz veya

sözcük anlam yüklü olması hasebiyle felsefe-bilimin geleceğine katkı sağlar. Dolayısıyla kültür, felsefe-bilim, medeniyet, tarih gibi pek çok unsur dil ile taşınır ve zenginleşir. Dildeki devamlılığı, söz ve kavramların kurumlaşmış ve oturmuş olmasına bağlar. Bundan ötürü bugün oluşturulan, yabancı terkiplerden dilimize giren ve sürekli şekilde içeriye aldığımız yüzlerce kelimenin varlığı bilinir. Büyük bir düşünme tembelliği ve âtılılığı ile dilimize alınan yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıkları aranmadığı gibi tercüme dahi edilmemektedir. Bu da dile yeni giren yabancı sözcüklerin üzerinde düşünülmediğini göstermektedir. Bu bakımdan dildeki söz ve sözcüklerle oynamak veya yeni sözcükler uydurmak dili yok eder. Bu durum da kültür ve toplumun kısırlaşmasını netice verir (Duralı, 2016).

İnsan, düşünebilen ve akledabilen bir varlıktır. Düşüncelerini dil aracılığıyla dışarı yansıtır. Yani; dil, iç konuşmalarımızı sağlayan bir organ olarak, duygu ve düşüncelerimizi dışa yansıtmayı sağlayan bir araçtır. Dilsizlik, düşünmeyi bozar. İnsan, dil olmadan duyabilir; lakin düşünemez ve düşünme faaliyetini dille sağlar. Duyuları ve duygularını dile getirebildiği nispette düşünür. Dolayısıyla, insan dil olmadan düşünemez. İnsan dil sahibi bir varlık olması nedeniyle düşünmeyi ve akletmeyi dil ile gerçekleştirerek benliğinin farkına varır. İç dünyasına yönelir. Bu şekilde dil ile akıl arasında bir bağlantı kurularak kavramlar oluşturulur. Anlam yapıları, kavramlar ile önermeler arasında kuralan bağlarla gerçekleştirilir. O sebeple kavramlar tarif edilir. Herhangi bir sözcüğün ne olduğunu bilmek için tarif gerekir. Bu sözcüklere bir sınır çizilir. İşte kavramlar arasında da belirli bir sınır bulunur. Bu kavramlar birbirinden ayırt edildiğinde ise açıklık kazanılır. Bu şekilde dildeki kalıcılık kavramların açık seçik kullanılmasına bağlıdır (Duralı, 2016).

Duralı, kavramlar ve dille ilgili çok büyük karışıklıklar olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebini “ihmal” olarak açıklar. En fazla ihmal edilen durumun dil olduğunu; bu nedenle bilgilerimizin karışıklıklığa sebebiyet verdiğini; bu durumun da hayat düzensizliğini netice verdiğini düşünür. Ülke olarak geri kalmışlığımızın sebeplerini dildeki kargaşada aramamız gerektiğini söyler. Dildeki karışıklıklar, insan hayatının düzenini bozmakta ve insanların birbirleriyle anlaşma durumunu ortadan kaldırdığını Duralı şöyle izah eder: “Mesela duymak, hissetmek demektir. İşitmek demek değildir. Her nedense işitmeyi duymakla karıştırıyoruz. ‘Beni duyuyor musun?’ denildiğinde bu sorunun anlamı ‘Beni hissediyor musun?’ demek ki ‘Beni işitiyor musun?’ değil.

İşitmek ses yoluyla olur ve duyumlamanın bir çeşididir.” (Duralı, 2019, s.67). Bu ve bunun gibi kavram karışıklığına sebep olan söz ya da sözcüklerin kullanılması, bilgi karışıklığına neden olmaktadır. Bu durum hem kişi hem toplum bağlamında yanlış anlama ve anlaşılmalara beraberinde getirmekte, dil dumura uğramaktadır. Bu nedenle Duralı, büyük diller içinde bakım görmeyen, dumura uğrayan ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet veren dilin Türkçe olduğunu dile getirmektedir (Duralı, 2019).

Duralı’ya göre, yeryüzünde Türkçe kadar bilinçsizce yıpratılıp tahrip edilen bir başka dil yoktur. Türkçe’yi ana dili olarak kullananlar dillerine son derece bilgisiz, sert ve kaba davranmışlardır. Dil, bilincin ifade aracıdır. Bu sebeple öncelikle kaybedilen dil bilinci tekrardan kazanılmalıdır. Duralı, “En önemli varlığım, dilimdir. Buna şefkat ile itina göstermem lazımdır.” (Duralı, 2019, s.68) diyerek kişinin hayattaki en değerli varlığının dil olması gerektiğini belirtmektedir. Bir düşünürün, sosyologun, edebiyatçının, şairin, ressamın kısacası her kesimin düşünmesi dille olur. Her söz ve kavramın söyleniş şekli farklıdır. İçerdiği anlamlar da farklı olabilir. Bu bakımdan her düşünüre ve herkese çok büyük iş düşmektedir. Bu sayede her düşünürün oluşturduğu kavramlar felsefe-bilimin geleceğine katkı sağlamaya birer etken olacaktır. Ancak bu şekilde bilgi birikimi, tecrübeler, felsefe, kültür, medeniyet, tarih, kimlik gibi birçok unsur gelecek nesillere taşınabilir. Bu sayede de felsefi düşünce o toplumda bir sistem olarak vücuda gelir ve felsefileşmiş medeniyeti netice verir (Duralı, 2016).

2.3.2. Yalçın Koç’ta Dil, Kültür Kavramları

2.3.2.1. Yalçın Koç’ta Dil Kavramı

Koç düşüncesinde dil, bir toplumun kimliğini ve tecrübesini kendi cihetinden tesis ve muhafaza eder. Bu itibarla toplumların kimlik ve birikimlerini nesilden nesile hem yüklenici hem aktarıcı hem de işleyici özelliği bulunur. Koç, bireye ait olan dili toplum nezdinde toplumun ortaya çıktığı mekan olarak telakki eder. Toplumun içinde var olan içsel birlik dil aracılığıyla ortaya çıkarılarak tesis ve muhafaza olunabilir. Bu yönüyle dil, toplumu ortaya çıkartan bir muhayyile ve toplumun kimliğini ve tecrübesini mevcudiyet esası altında koruyan bir hafıza işlevindedir. Aynı şekilde toplumları birlik esası altında mevcut kılar. Bu noktada kalıcı özelliğiyle dil, siyasi tercih ve örgütlenmeden önce gelir. Netice olarak dilin esası ferdi bireydir; o da insandır. Dilin ne olduğunu anlamak insanı anlamak demektir. Dil vasıtasıyla hem insan hem de toplum

arasındaki bağlantı sağlanmış olur (Koç, 2022).

Koç'a göre dil, basit önermeyle başlar. Basit önerme ise basit nesnedir. Yani isim ve kavramdır. İsim, dildeki şeydir. Kavram ise dildeki şeyin kavranılış yönüdür. Bir dilde ortaya çıkarılan veya kullanılagelen sözcükler dil anlamıyla isim ve kavram olmazlar. Yalnızca dilin dil vasıtasıyla temsiline ait şeylerdir. Yani bir dildeki isim ve kavramlar kullanım, niyet ve alışkanlık yoluyla oluşturulamazlar. Kendi başına ne bir isim ne de bir kavram dilde bulunur. Bulunduğu düşünülenler ise dildeki basit nesnelerdir. Koç'a göre dildeki basit nesne esasında kavram, dildeki yakalayış cihetidir. Şu şekilde de ifade edilebilir ki; her basit önermedeki isim dildeki şeydir; her basit önermedeki kavram dildeki farklı bir kavrayış cihetidir. Bu basit nesnelerin mekanı ise hafıza ve muhayyiledir. Hafızada basit nesneler mevcut olur. Muhayyilede ise nesnenin dildeki karşılığı bulunur. Bu bakımdan dil, hafızada rasyonel yeti olmaksızın muhafaza edilen mevcudun muhayyile üzerinden ve muhayyile aracılığıyla rasyonel yeti tarafından tesis ve temsil edildiği ve muhafaza edildiği mekandır. Yani dil bu yönüyle hem taklidi muhayyile hem de taklidi hafıza rolünü üstlenir (Koç, 2022).

Bir dilin temsil yoluyla ortaya çıkarılması yine dile bağlıdır. Sentaks, semantik ve pragmatik bir dilde bulunması gereken şeylerdir. Semantik ve sentaks, dilin dilde muhafaza edilmesi için yapılan düzenlemelerdir. Pragmatiklik aslında bir dilin kimliği ile alakalıdır. Sonuç olarak dil, takliden tesis edilen ve takliden muhafaza edilen temsiller manzumesidir (Koç, 2022).

Koç'a göre dil üretilemez; yani dilin yapayı olmaz. Yapay dil olarak düşünülen şey aslında 'sözde dil'dir. Hafıza üretilmeden dil üretilemediği gibi yapay hafıza olmadan da yapay dil üretilemez. Bu nedenle de hafızanın yapayı olmadığı gibi, dilin de yapayının olması mümkün değildir (Koç, 2022).

Koç, bireyin dil ve toplum arasındaki bağlantısına sahne ve oyuncular ekseninde yaklaşır. O, dili oyun senaryosuna benzetir. Bir tiyatro sahnesinde her oyuncunun kendine ait kıyafeti vardır. Kıyafetler ve oyuncular senaryoyu, sahnedeki oyuna uygun bir dille icra eder. Oyun bu birlik içinde gelişir ve bağlanır. Oyunda bölüm itibarıyla oyuncular değişir; ancak sahne değişmez. Çünkü oyunun oynanması senaryoya bağlıdır. Senaryo neyi gerektiriyorsa sahne aynı kalmak koşuluyla o oyun oynanır. Dolayısıyla sahnedeki oyun senaryoya bağlı olarak tesis ve muhafaza edilir. Sahne, oyun sayesinde tesis ve muhafaza olunur. Dilin tek bir dil hale geldiği sahne toplumdur; sahnedeki

oyunu senaryoya göre oynayan oyuncular ise o toplumun bireyleridir (Koç, 2022). Bir toplumun kullandığı dil, o toplumun kimliğini gösterir. Türkçeyi, Türk toplumu, Fransızca'yı Fransa toplumu, Yunanca'yı Yunan toplumu, Latince'yı Roma toplumunun bireyleri konuşur. Dolayısıyla Koç'a göre bir dil, kendi esası cihetinden tesis ve muhafaza olunur. Türkçe, Türk toplumunu dil yönüyle tesis ve muhafaza eder. Türk toplumunun kullandığı dili değiştirmek veya başka dil kullandığını düşünmek kimliğine ters düşmektir. Koç'a göre bir toplumu ortadan kaldırmanın en sağlam ve en kestirme yolu o topluma ait bir dili kullanılamaz hale getirmektir. Bu sayede işlemez ve kullanılamaz hale gelen o dil, ait olduğu toplumu tesis ve muhafaza da edemez. Bu durum netice olarak o toplumun yıkımı anlamına gelmektedir. Koç, Anadolu mayası altında tesis ve muhafaza edilen Türkçenin birçok defa yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını ve son dönemde sonuncusunun olduğunu belirtir. Fakat Anadolu mayasına ait olan tecrübe ve kimlik sayesinde Türkçenin bu durumdan kurtulduğunu belirtir. Ancak bahsi geçen mayada oluşturulan dilin de tesis ve muhafaza edilmesi gerekir. Türkleşmenin, mayalanmanın, tesis ve muhafaza olunmanın daha doğrusu Türk kimliğinin dili Türkçedir (Koç, 2022).

Koç'un dil arktektoniği anlayışı esas itibarıyla nazariyat (theoria) kavramına dayanır (Yalçın, 2023). Nazariyat kavramı esas itibarıyla Antik Yunan felekesesinde Eflatun tarafından ortaya çıkarılmıştır. Fakat Eflatun, bu kavramı rasyonalitenin araçlarını kullanarak açıklamaya çalışmış; bunda da muvaffak olamamıştır. Çünkü nazariyat, fikriyatın diliyle açıklanamaz. Koç'a göre fikriyatın dili, nazariyata mecazen teşkil vasıtasıyla temas edebilir.

Koç'a göre nazariyat kavramı, dile ilişkin düşüncenin merkezindedir. Ayrıca mantık, matematik ve felsefenin 'aşkın' kaynağını belirten bir kavramdır. Bu nedenle Koç'un dil ve nazariyat ile ilgili görüşleri hem özelde hem de genelde Anadolu Mayası'na bağlıdır. Dili gönüle bağlamak Anadolu mayasına mahsustur (Yalçın, 2023).

2.3.2.2. Yalçın Koç'ta Kültür Kavramı

Bir eşyanın varlığı, o eşyayı veya mevcudu korumanın belirgin özelliği, o şeyin kimliğinin sabit olmasından geçmektedir. Eşyanın değişmesi veya değiştirilmesi; yani aslının sabit olmaması, mevcudiyetini kaybetmesine sebeptir. Sabit kimlik, asıl olan kimliktir. Koç'a göre sabit olmayan kimlik ise itibaridir. Yani; gerçekte yok iken varmış

gibi hareket edilendir. Dolayısıyla itibari kimlik asıl kimlik değildir. Koç, sabit kimliğin esasının maya olduğunu, itibari kimliğin esasının ise kültür olduğunu söylemektedir. Koç, kimlik ve kültür ilişkisini şu şekilde ifade etmektedir: “Kültüre dayandırılan kimlik itibaridir. İtibari kimlik, bugün bir türdür, yarın başka bir tür. Bu bakımdan, kültürel kimlik, esasen kimlik olamaz. Kültürel kimlik, yani itibari kimlik, birlik temin etmez. İtibari kimlik vasıtasıyla temin edilebilecek beraberlik ve biraradalık, birlik değildir.” (Koç, 2022, s. 174).

Koç’a göre maya, kültür kavramı aracılığıyla kuşatılamaz, anlamı da karşılanamaz. Çünkü kültür, latince bir sözcüktür. Bir şeyin yetiştirilmesi amacıyla herhangi bir ortamın hazırlanıp o ortamda yetiştirilmesinin yolu manasına gelmektedir. Koç, kültür ve maya kavramlarını izah amacıyla konuyu daha da belirginleştirmek için ıspanak örneğinden yola çıkar. Tarlada ıspanak yetiştirilmek istenirse, o işin yolu ve yöntemini yani tarla kültürünü bilmek gerekir. Yani tarla kültürünü meydana getirebilmek için önce toprağın hazırlanması gerekir. Ardından hazırlanan toprağa tohum ekilir. Sonrasında tohum uygun koşullar oluşturulursa yeşerip büyür ve meyvesini verir. Nihayet sonunda o tohum ölür, gider. Bu şekilde tarla kültürü süreci tamamlanmış olur (Koç, 2022). Bu örnekten anlaşılıyor ki Koç, tohumun bizzat yeşerip meyve verebilmesi; yani mayalanabilmesi için yer aldığı ortamı dönüştürerek bizzat kendisinin çoğalması gerektiğini düşünmektedir. Maya ve kültür birbirinden ayrı kavramlardır. Maya asıl, esas ve özdür. Kültür ise ortamın hazır hale getirilmesidir.

Koç’a göre kültür, dışsaldır ve bu yönüyle kültürde birlik yoktur. Maya’da ise birlik vardır ve kendine dönüştürür. Maya’da teklik, kültürde çokluk bulunur. Bu sebeple Koç’un ifade ettiği maya ve kültür kavramları birlik ve beraberlik kavramlarıyla ilişkilendirilebilir (Tülüce, 2018). Birlik ve birliktelik esasında aynı şey değildir. Sütün maya vasıtasıyla yoğurda dönüşmesi gibi birlik, içten dışa doğrudur. Sütten yoğurda dönüşen süt, tekrar süte dönüştürülemez. Süt, burada takliddir. İnsanı gösterir. Her süt, yoğurda dönüşmeyebilir. İnsan da böyledir. Koç’a göre burada önemli olan mayanın tutmasıdır. Mayalanma sonucu ortaya çıkan kimlik mayanın içinde var olan asli birlikle tezahür eder. Anadolu, bu mayalanma sonucunda asli birliğe dayalı yeni bir asli kimlik kazanmıştır (Koç, 2022).

Koç’a göre kültür, dışsal esas üzerinde kurulur. Grek-Latin-kilise diyarı kültürün ağırlıkta olduğu bir yerdir. Bu yönüyle düşünceleri birliğe dayanmaz, fayda esaslı

birliktelik vardır. Nasılki iki hidrojen atomuyla bir oksijen atomu bir araya gelerek suyu oluştururlarsa, Kilise bazlı menfaat odaklı birliktelik için Grek-Latin-kilise diyarı da bir araya gelerek dışsal kurallar manzumesini oluşturmuşlardır. Bu kurallar dışsal kaynaklı bir düzene ait olan bütünlüktedir. Dolayısıyla kültür kavramı birlik fikrini esasa almaması sebebiyle, mayayı örterek kuşatamaz ve açıklanamaz. Anadolu mayası kültürel esaslı bir Anadolu müktesebatı ile ikame edilemez. Bu sebeple Anadolu mayasını ya da Anadolu insanının mayasını rasyonel yetinin kurallarıyla açmaya kalkışan kişi yönünü Grek-Latin-Kilise diyarına çevirir. Sonucunda ya irrasyoneliteye saplanır ya da boş lafla iştigal eder ve zarara uğrar (Koç, 2022).

2.4. Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyeti

Bu başlık altında Teoman Duralı'nın Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyeti düşüncelerine değinilecektir. Buradaki medeniyetten maksat insan, kimlik, kültür ve bu kültürlerin hayata, dünyaya etkileri olarak düşünülmüştür. Ayrıca Yalçın Koç'ta Grek-Latin-Kilise diyarının düşünceleriyle Anadolu coğrafyasındaki Anadolu Mayasının gelenekleri, sistemleri, kimlikleri karşılaştırmalı olarak belirlenmeye çalışılacaktır.

2.4.1. Teoman Duralı'da Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyeti'nin Farkları

Tarihte yeryüzünün dört bir tarafında hayatı etkileyen ve belirleyen medeniyetler ortaya çıkmıştır. Oluşan bu medeniyetler sınıflandırılırken Batı-doğu, Batı-Avrupa, Çağdaş-Avrupa veya Yeniçağ-Avrupa gibi isimlerle isimlendirilmişlerdir. Duralı düşüncesinde biz bu çalışmamızı bütünsel bir yaklaşımla ele alacak ve bahsi geçen medeniyetleri Batı ve Türk İslam medeniyeti perspektifinde ele alacağız. Batı medeniyetinden kastettiğimiz “Yeniçağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti” dir. Yani çağdaş ve küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetidir. Bu medeniyetin oluşmasında bahsi geçen medeniyetlerin düşünce ve akımlarının etkili olduğu düşünülmüştür.

17. Yüzyıldan beri Batı Avrupa'da din, kamu hayatının dışına çıkarılmıştı. Onun yerine yalnızca felsefe-bilimden hareketle bir dünya tasavvurunun ortaya çıkması, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetini doğurmuştur. İktisada ve sanayi etkinliğine dayalı bir dünya tasavvuru düşüncesi ve ideolojisini ortaya çıkaran İngiliz kültürü, 18. Yüzyılın sonuna doğru “Çağdaşlığı” başlatmıştır. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin sinelerinden çıkıp serpilen İngiliz kültürü, 19. Yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte dünya

çapında medeniyet haline gelmiştir. Bahsi geçen medeniyet ideolojisini Yahudi esaslı mali kaynaklara dayandırmış, sermayesini sömürgelerinden kazanmış, yeryüzünün her tarafına imperyalizm ve yayılmacılık girişiminde bulunmuş ve nihayetinde Çağdaş küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyeti adını almıştır. İşte bugün de içerisinde yaşadığımız medeniyet de adı geçen medeniyettir (Duralı, 2016).

Duralı'ya göre medeniyetler, ulaştıkları siyasi ve iktisadi teşkilatlanmadaki karmaşıklık seviyesi, bilgelikteki açıklama gücü ve zanaatlardaki vukuf ile çeşitlilik bakımından iki şekilde sınıflandırılır: Yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olan ile olmayan medeniyetler. Aynı şekilde hem Doğu hem de Batı medeniyetinin coğrafi konumu ve sınıflandırılmasını Duralı, iki kümede öbeklendirir: ilki Doğu medeniyetleri câmiası; ikincisi ise Batı medeniyetleri câmiası. Doğu medeniyetleri câmiasında İlk Çağ Çin, Hint ve İslam öncesi İran medeniyeti şeklinde üç farklı medeniyetten söz edilebilir. Batı medeniyetleri câmiasında on bir farklı medeniyetten bahsedilebilir (Duralı, 2016). Tezimizin bu bölümünde bahse konu olan Batı ve İslam medeniyeti ise Duralı'nın bahsettiği ikinci kısımda yer alan Batı medeniyetleri câmiası içinde yer almaktadır.

Duralı'ya göre iki farklı medeniyet olan Türk İslam ve Batı medeniyetini karşılaştırdığımızda her iki medeniyetin esas ideolojisi ve karakterini belirleyen tasavvurun farklı olduğu gerçeğidir. Bir tarafta başka kültür ve medeniyetlerle birlikte yaşama ve saygı çerçevesinde hayat hakkı tanıyan, kucaklayıcı bir karaktere sahip, ötekileştirmeyen ve ümit eksensiz İslam medeniyeti; diğer tarafta ise kendisinden olmayan tüm kültürleri yok sayan, onlardan üstün, bütün dünyaya hakim olma isteği olan, kendi medeniyetini yaymaya çalışan sömürgeci, sermayeci, imperyalist, tüketim odaklı Farmasonların kurduğu ve benimsediği İngiliz-Yahudi medeniyeti bulunmaktadır (Duralı, 2016).

Duralı'ya göre Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyeti ve onun bir nevi devamı olan İngiliz-Yahudi medeniyeti mevcut durumda dünyayı etkileyen ve toplumun hayatını belirleyen bir medeniyettir. Ona göre bu medeniyetlerin birbirlerinden ayrılması zihniyet bakımından birbirinden farklı olmasıyla ilgilidir. Duralı'nın düşüncesinde Yeni Çağ dindışı Avrupa/Batı medeniyeti Orta Çağ Hristiyan medeniyetinin devamı değildir. Tam aksine o medeniyete bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Çağdaş olmaktan maksat Duralı'ya göre İngiliz-Yahudi medeniyetidir (Duralı, 2017b).

Yeniçağ dindışı Avrupa medeniyeti, 17.yüzyıldan beri kendine fikri ve zihni zemin

ihlas ettiği aklı önplana almıştır. Yani kaynağını, tanrısızlıkta bulmuştur. Duralı, bu durumu “öksüz kalmış çocuğa” benzetir. Öksüz kalmış çocuk neyse, tanrısızlık çukuruna düşmüş kişinin durumu da odur. İmanın, maneviyatın, yaratıcının ve dinin ortadan kalkmasıyla ilk sıra aklın olmuştur. Burada esas olan bu medeniyetin yukarıda bahsi geçen değeri saf dışına atmasıdır. Daha sonrasında ise bu değeri yerini iktisat almıştır. Bunun ilk belirtileri ise felsefe-bilim alanında olmuştur. 1500’lü yılların sonuna kadar ilahiyatsız felsefe-bilim düşünülmezken, artık dini değeri arındırılmış bir felsefe-bilimle karşılaşıldığı görülmektedir. Duralı, bahsi geçen medeniyeti belli sorunlarla açıklamaya çalışır. Bu sorunun özellikle Yeni Çağ’dan itibaren Avrupa’da ortaya çıktığını ve Küreselleştirilen bir İngiliz-Yahudi medeniyetini doğurduğunu düşünmektedir. Bu medeniyetin teknoloji, bilim, sanat, eğitim, iktisat ve siyasetle kendisinden farklı medeniyetleri etkilediğini ya da ortadan kaldırdığını vurgular (Duralı, 2016).

Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinde kiliseler, geri plana atılarak onun yerine ideolojiler ortaya çıkarılmıştır. Duralı’ya göre, ideolojiler, insanların hayatlarına yön ve fikir verirler. Duralı, Yeni Çağ din dışı Avrupa medeniyetinde ilk ideolojik eylemin Fransız İhtilâli ve bu eylemin arka planındaki kişilerin ise İngilizlerin olduğunu ve sonucunda yeni bir ideoloji barındıran medeniyete geçildiğini ve bu medeniyetin Londra kültürünü temsil ederek temelini sermayecilik üzerine kurulduğunu iddia etmektedir. Avrupa’da burjuva sınıfının Yahudiler, tapınakçılar ve toprak zâdeganları tarafından oluşturulduğunu ve bunların bir araya gelerek çıkar evliliği kurduklarını; ismini de İngiliz-Yahudi ittifakı koyduklarını belirtmektedir (Duralı, 2016).

Duralı, Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinin başından beri oluşmasına sebep olan üç ayrı sınıfı “farmasonluk” teşkilatına benzetir. İngiliz-Yahudi ittifakının temelini kuran ve yönlendirici görevi olan “inşaat ustalığını” vurgulayan isimle “Serbest Yapı Ustalığı” anlamındaki ‘Farmasonluk’tur. Onlardan bazıları, bağılı bulunmaları gereken kuruluştan bağımsız şekilde sanatlarını icra etmişler ve ‘mesleğini serbestçe yerine getiren’ anlamında “Serbest Duvarcılar” adıyla nitelendirilmişlerdir. Bu teşkilata bağılı olanlar arasında üstünlük İngiliz ve Yahudilere aittir. Bu üstünlük hissinden kaynaklı sömürgelerinde ve dünyada yaygın şekilde sermayecilik düşüncelerini aktarmışlardır (Duralı, 2016).

Duralı’nın üzerinde özellikle durduğu sorunlardan biri de küreselleştirilen İngiliz-

Yahudi dünya görüşüdür. Duralı, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin, insanın başvurabileceği ilk, en güvenilir, sağlam ve son müracaat konumu olarak akli merkeze aldığını söylemektedir. Bu düşünce tarzı ve tavrını “İnsancılık” kavramıyla açıklar. Aynı zamanda insanı beşer seviyesine indirerek insancılığı insanın insana tapması olarak niteler. Burada Duralı, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinin temel farkına değinerek ya bireyin kişi olarak kendine taptığını ya da bütün olarak insanlığa taptığını ilan eder. Çünkü Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde akıl kavramı, tümünden insanlığa aittir. Mantık-matematik-mekanizma ise aklın gösterdiği yoldur. Bundan sebep bu yolun doğruluğu kişilerin şahsi yorumuyla değişmez ve kesindir (Duralı, 2016).

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti akli, mantık-matematik-mekanik çizgisi doğrultusunda kullanırken Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyeti ise kâr temeli üzerine kurmuştur. Bundan dolayı Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin, özerk aklın zemininden “hürriyetçilik” ve Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinin alt ideolojisi olan “Yeni Hürriyetçilik” ortaya çıkmıştır. Yeni Hürriyetçilik ile Sermayeciliğin kaynaşmasından İngiliz-Yahudi medeniyetinin temel ideolojisi olan “Hürriyetçi Sermayeci” vücuda gelmiştir. Bu sebeple Yeni Çağ ve sonrasında vücuda gelen ve onlara göre dünya görüşü olan maddeci-mekanikçi medeniyet, Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinde, “hür sermayecilik” savıyla her tarafı etkisi altına almış, tabiata zarar vermiş ve doğanın yok olmasına neden olmuştur. Duralı’ya göre İngiliz-Yahudi medeniyetinin temel olarak yaptığı budur denilebilir (Duralı, 2016).

Çağdaş küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetinin temel düşüncesi olan hür sermayecilik, iktisat esaslı bir felsefe sisteminin verisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşünce zamanla birey ve toplum üzerinde olumsuzluklar oluşturmıştır. Bu amacı kendine hedef olarak alan farmasonlar, kişi ve toplumları susturabilmek adına yeniden kendilerinin belirlediği bir sistemi meydana getirmişlerdir. Bu ideolojinin yeni adı toplumculuk ve ortakmülkçülüktür. Duralı, bahsi geçen ideolojinin devamı olarak da Komünizmi görmektedir. Duralı’ya göre, Toplumculuğu, Komünizmi ve ortakmülkçülüğü devam ettirenler İngiliz-Yahudi medeniyetinin baş savunucularıdır. Öyle ki bu medeniyet iki yüz elli yıllık tarihi serüveni içerisinde iktisatta, siyasette, toplumda, eğitimde, askerlikte; yani hayatın geniş yelpazesinde hüküm sürmüştür.

Ancak dünyaya adalet yerine zulmü getirmişlerdir (Duralı, 2016).

İngiliz-Yahudi medeniyetinin temel ideolojisi olarak kabul edilen sermayeciliğe tepki olarak ortaya çıkan diğer düşünce ise Duralı'nın ifadesine göre "Milli Toplumculuk" (Duralı, 2016, s.118)'tur. Bu hareketin Faşizmden farkı, kabileci-kavimci 'kan bağı' anlayışını temsil etmesidir. Faşizm'de devlet-millet anlayışının dışına çıkılmazken, Milli Toplumculuk'ta Evrimcilik ve Irkçılık öne çıkmaktadır. Duralı, Milli Toplumculuk anlayışını benimseyenlerin kan bağı ve yurt bütünlüğüne bağlı bireylerin oluşturduğu bir devlet kurmak gayelerinin olduğunu belirtir. Duralı'ya göre Milli Toplumculuk, Hür Sermayeci İngiliz-Yahudi anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında ise Milli Toplumcuların tepki olarak ortaya çıktıkları anlayışın fikir ve esaslarını benimsediğini, kendi anlayışlarına veri olarak yöntem oluşturduğunu söyler. Bunların başında hür teşebbüs ile Charles Darwin'in evrim varsayımından çekip çıkarılan doğal ayıklanma ve en uygun olanın yaşayabilmesi ilkeleridir. Fakat Duralı, Milli Toplumculuk anlayışını benimseyenlerin fikir ve yöntem olarak hasmının tuzağına düştüğünü, daha yolun başında iken kendi var oluş sebebine aykırı tarzda davranmasının trajedisini yaşadığını belirtmektedir. Milli Toplumculuk, anlayışına muhalif olacak ilkeleri kendi ilkelerine katmasıyla kimlik parçalanmasına maruz kalmış, zulüm ve vahşet makinesine dönüşmüş ve bunun neticesinde bâtılın bâtıla çatışmasına; yani İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasına neden olmuştur (Duralı, 2016).

Sömürgecilik, Batı'nın sömürdüğü ülkelerin yer altı ve yer üstü zenginliklerini neredeyse bedavaya imal ettiği; ardından kendi ülkelerindeki fabrikalarda bu ham maddeleri işlettiği, sonunda işlediği mamûlü tekrardan onlara sattığı ve servetlerine servet kattığı işleminin adıdır. Duralı'ya göre ise, Avrupa'nın ve Batı'nın kendilerinden aşağı olarak gördüğü kimselere veya onların yaşadığı ülkelere uyguladığı sömürgecilik işleminin yaygın hale gelmesiyle "İmperyalizm" ortaya çıkmaktadır (Duralı, 2016).

Medenileşmenin iki payandası vardır. Bunlardan ilki ahlak ve sanattan yoksun bırakılmak; diğeri ise kişilerin, haksızlık ile zulme karşı direnme ile başkaldırma iradelerini yitirmesidir. Duralı'ya göre çağımızın küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetinin genelde tüm insanlığa özelde ise İslam medeniyetine uyguladığı eğitim, öğretim ve iktisat siyaseti bu medeniyetin mücadele azmini kırmıştır. Bu şekilde kadın erkekleştirilmiş, erkek de kadınlştırılmıştır. Bu suretle cinsiyet farklılığı ortadan

kaldırılmak suretiyle onun ortaya çıkardığı görev paylaşımı alt üst olunmuş ve böylelikle tek cinsiyetli nesillere zemin ihzar edilmek istenmiştir. Cinsiyet farklılığından doğan görev yönüyle kutsallık atfettiğimiz güvenilirlik, sâdıklık, fedâkarlık, dayanışma ve benzeri değerlerimiz faydasız hale gelmiştir. Duralı'ya göre çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetin nihai amacı, insanı hayvana eşdeğer beşer derekesine indirmeye çalışmaktır. Ayrıca Duralı'ya göre, İngiliz-Yahudi medeniyetinin amacı, kendisine karşı gelmeyecek “tek tip insan” oluşturmaktır. Bahsi geçen amaçlar uğruna insanın düşünce dünyasını şekillendirerek o kişiye veya kişilere ait oldukları kültür ve medeniyet değerlerini unutturup kendi değerlerini benimsetmişlerdir. İngilizler işgal ettikleri bölgelere okullar açmışlar, ürettikleri malları bu okullar vasıtasıyla sömürgelerindeki insanlara satmışlardır. Aynı zamanda sömürgelerindeki halka kullandıkları dili ve yaşadıkları kültürü kötü göstermişler ve bu vesileyle kendi dil ve kültürlerini empoze etmeye çalışmışlardır. Bu sayede kültür ve dil emperyalizmine maruz kalmışlar ve ulaşmak çabasında oldukları gayeye kavuşmuşlardır (Duralı, 2017b). Duralı, istenilen bu hedefe “Türkçenin İslamsızlaştırılması” (Duralı, 2016, s.23) ifadesini kullanmıştır.

Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinin tek rakibi, İslam medeniyetidir. İslam medeniyeti, felsefe sistemi çerçevesinde teşkilatlanabilmiş ve felsefileşmiş medeniyettir. Zengin ve tarihi kültür unsurları ve birikimi ile parlak geçmişi bulunmaktadır. Bu yönüyle insanlık tarihi açısından pek çok düşünceye katkı sağlamıştır. İslam, insanları en evvela dil, din, ırk, köken fark etmeksizin bir olarak kabul eder. Üstünlüğü ise takva anlayışında arar. Bu bakımdan İslam, her insana Allah'ın abdi nazariyle bakar. Ancak İngiliz-Yahudi medeniyeti kendi menfaatlerini sıkıntıya sokacak endişesi taşımasından dolayı insanı, beşerliğe indirme gayreti içerisine girmiştir. Bu amaçla “etkisizleştirme” düşüncesinden hareketle İslam medeniyetini de yok etmeye çalışmış ve Duralı'ya göre bu medeniyetin temsilcisi, taşıyıcısı rolünü sürdüren Osmanlı Devletini yıkmışlardır (Duralı, 2017a).

Türk kültür tarihi 751 Talas Savaşı'yla başlar. Duralı, milliyetimizi enine boyuna bütün yönleriyle açığa çıkartan İslam medeniyeti dairesinde yer almış bulunan Osmanlı Türk kültürü olduğunu söylemektedir. 1400 yıldır var olan tarih ve milli kültürün kaybedilmesi durumunda bütün insanlığın tehlikeye düşeceği muhakkaktır. Zira Duralı'ya göre İslam medeniyeti, 21. Yüzyılın sermayecilik merkezli küreselleştirilen

İngiliz-Yahudi medeniyetine karşı tek seçeneğidir. Duralı, İslam medeniyeti düşüncesinin yeniden yapılandırılmasının şart olduğunu ve bu amaçla Klasik İslam medeniyetinin birikiminden faydalanarak adaletin orta yolundan yürüyüp zihin ve kalplere yansması gerektiğini vurgulamaktadır (Duralı, 2016).

Bilinçlenme yaşamanın içinde gerçekleşir. Dünyaya geldikten sonra toplum çevresinde insanın tabi tutulduğu süreç eğitimidir. Ve bu durum, insan yaşadığı müddetçe devam eder. Yani, eğitim; bilinçlenmenin ve bilgilenmenin başlatıcısı ve yürütücüsüdür. İslam medeniyetinde eğitimin metodu yaşanarak, yaşayarak ve yaşatarak öğrenme şeklindedir. Duralı'ya göre bu işin mekanıysa “İslam medeniyetinde “tekke” veya “dergâh”tır.” (Duralı, 2017b, s.129).

İslam medeniyetinde mekansal olarak farklı yöntemler uygulanmakta ve temel karakterler bulunmaktadır. Bu medeniyetin yayıldığı, neşredildiği yerlerde o bölge ve kültürlerin kendilerine ait özellikleri yok edilmemiştir. Buna örnek, İspanya, Hindistan, Anadolu ve Doğu Avrupa gibi ülkelerdir. Bu gibi yer ve ülkelerde İslam medeniyeti, o bölgede yaşayan kimselerin özlerini bozmamış ve yüzyıllarca beraber yaşamışlardır. Duralı düşüncesinde; İslam medeniyetinin temel düsturlarını benimsemiş, iman etmiş, edep ve ahlaka uygun olduğu sürece giyim ve kuşam, hukuk ve yaşama tarzı bulunduğu toplumun örf ve adetlerine göre olur. Bundan ötürü temel dini esaslar dışında Özbek, Nijer veya Filipinli müslümanlar arasında belirgin kültür farklılıkları bulunmaktadır. Bu durum yeryüzünü sarmaşık gibi sarmalamış gözükken Küreselleştirilen Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetiyle zıtlık oluşturmaktadır. Bu medeniyette temel farklılıklara yer ve izin yoktur. Tek biçimleştirme düşüncesiyle insanların yaşamalarını arzu etmektedir (Duralı, 2017b).

Felsefe-Bilim en karışık konularda bile din ile arasında sınırı aşmadıkça doğru yolda olmuş demektir. Karşılıklı sınır ihlalleri olduğu zaman ya din felsefileşmiş ya da felsefe dinileşmiştir. Duralı'ya göre İslam medeniyetinde karşılaşılan durum “felsefenin dinileşmesi” durumudur. Ancak esas problem Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetindedir. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde doğrudan felsefeden türetilmiş ideolojiler dinleşerek dünyevileşmişlerdir. Duralı'ya göre, insanlığa yapılabilecek en büyük kötülüğün dinin siyasi ile iktisadi maksatlar uğruna kötüye kullanılmasıdır. Bu sayede din, din olmaktan çıkar ve Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti çerçevesinde serpilmiş ideoloji zincirine eklenmiş yeni bir halka olmaktan

öteye geçemez. Bu bakımdan dinin siyasallaştırılmaması gerekir (Duralı, 2017b).

Türk İslam medeniyeti, bilim, fen ve iktisat bakımından gelişmelere ayak uyduramamış; bu sebeple dünyevi medeniyet zekası dumura uğramıştır. Bu yüzden güçsüz duruma düşmüş ve dışarıya bağımlı hale gelmiştir. Bütün bu olanlara rağmen İslam medeniyeti arkasını hiçbir şekilde bozulmamış tebliğ/vahye dayamış bir medeniyettir. İslam medeniyetin tekrardan ayağa kalkabilmesi için en evvela Klasik Türk İslam medeniyetinin zengin geçmişinden ve birikiminden faydalanılmalı, buradan uygun ve kullanılabilir yapılardan yararlanılmalı, İslamın öngördüğü adaletli bir biçimde orta yoldan yürünmeli, bu düzenlemeler zihin ve kalplere yansımalıdır. Duralı, bu düşüncelerini şu şekilde belirtir:

“Tek makul çâre, dialektik ilişkide bulunarak tebliğin öngörüp gösterdiği doğrultuda edep ile ahlak çerçevelerini İngiliz-Yahudi medeniyetine kabul ettirirken, ikincinin birinciyi bilim, fen ve iktisat sahalarında yeniden yapılandırmasıdır. İngiliz-Yahudi medeniyeti, ahlâkça, edepçe –manen İslâmlaşırken, insanlık, yakın gelecekte kendini bekleyen fecî sonu hazırlayan iki aşırı ucun -sefillik ile sefihlik- ‘cazibe’ alanından kurtulacaktır.” (Duralı, 2016, s.185).

Sefillik, insan şeref ve haysiyetinin gerektirdiği maddi ve manevi yaşama seviyesinin altına düşmektir. Sefihlik ise, emeksiz, sömürü ve kötüye kullanma yoluyla aşırı zenginleşip ahlaksızlık çukurunda çırpınmaktır. Duralı, insanlığı sefillik ve sefihlikten kurtaracak olan kadroların, ancak eğitim-öğretim yoluyla kurulabileceğini söyler. Bu kadroların başını çekmeye en yetkin kişiler ise içerisinde yaşanan Yeni Çağ dindışı Batı medeniyetinin düzenini ve düşünce yapısını yakından tanıyan ve yeniden Müslümanlığa geri dönmeyi isteyen Türk düşünür araştırmacılarının, bilginlerin ve müçtehitlerin olabileceğini düşünür (Duralı, 2016).

Türk İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin dünya hayatına bakış yönleri de farklılık arz etmektedir. Aslında her iki medeniyet de dünyaya önem vermektedir; ancak bahsi geçen medeniyetlerin dünya hayatındaki yaşamın amacı ve bu hayatın nasıl yaşanması gerektiğiyle ilgili hususudur. İslam medeniyetinde, dünya ahiret hayatının tarlası hükmündedir. Sadece ahiret hayatı ekseninde yaşanılması doğru değildir. Dünya hayatı da yaşanmalıdır. Ancak bu durum meşru dairede, aşırılığa kaçmadan olmalıdır. Dolayısıyla Allah, evrende yarattığı her eşyayı insanın hizmetine vermiştir. İnsanın para kazanması, mal mülk sahibi olması, yiyip içmesi ve diğer dünya nimetlerinden

yararlanması yasaklanmamıştır. Ancak verilen bu nimetlerin helal haram dengesi gözetilerek istifade edilmesi, aşırılığa meydan verilmemesi, üstünlük hissi yaşanmaması, bencil olunmaması, adaletli davranılması, çevre ve doğanın tahrip edilmemesi gerekmektedir. Yani insan emeğiyle geçinip edebiyatla yaşayan bir insan olmalıdır. Duralı'nın ifadesiyle “İnsanşumûl Toplumcu-Paylaşımçı-Dayanışmacı düzenin Maneviyatçı ‘ödev’ insanı” olmalıdır. İnsan, beninin değil bağlı bulunduğu medeniyetin hizmetçisi olmalıdır (Duralı, 2016).

Duralı'ya göre; kendi ektiğini biçen, biçtiğini kendisiyle birlikte kendisi gibi olanlarla tüketen yaratılış gayesini bilip ona göre yaşayan kişi özüne saygı duyar. Böyle biri, mütedeyyin, güvenilir, emekçi, hayırlı bir ödev insanıdır. İslam medeniyetinin en önemli hedefi, bahsi geçen ödev insanının yetişmesini sağlamaktır. Sefilliğe ve ardından sefihliğe fırsat vermeden, faiz ve rant ile tekelleşme çeşidinden kötülüklere fırsat verilmemelidir (Duralı, 2016).

Ödev bilincine sahip beşer, insanlık mertebesine yükselir. Fakat bu bilinçte olmak ve kurallarını yerine getirmek sağlam iradeli olmayı gerektirir. Bu iradenin ortaya çıkarılması ise eğitim ile olur. Bu eğitim iki çeşitle şekillenir. Biri dini, diğeri askeridir. Bu iki türün bozulması, kötüye kullanılması bizi emperyalizme; yani Yeni Çağ dindışı Batı medeniyeti düşüncesine götürür. Bu sebeple askerlik ile askercilik kavramlarının birbirinden ayrılması gerekir. Yani, din beşeri, ödev bilinciyle insanlık mertebesine çıkarır ve aynı zamanda ibadetle talim ve terbiye ettirir. Bu ödev bilincinin aslı görevi haksızlığa karşı çıkmak ve başkaldırmaktır. Bu görevi yerine getiren insanın ise çelikten bir iradeye sahip olması gerekir. Bu iradeyi insana kazandıran şey ise dini ve askeri eğitimlerdir. Yeni Çağ dindışı Batı medeniyeti ve onun devamı olan çağımızın küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetinin en fazla korkup kaçtığı olay “başkaldıran insan”dır. Bu medeniyetin İslam düşmanlığının tek sebebi budur. Çünkü İslam, bir başkaldırma hareketidir. Müslüman olmanın gereği de haksızlığa, zulme, adaletsizliğe, kötüye kullanmaya, sömürüye, sömürgeciliğe, emperyalizme, ırkçılığa ve kavimciliğe başkaldırma iradesinde yatmaktadır (Duralı, 2016).

Sonuç olarak denilebilir ki Duralı, Türk İslam ve Batı medeniyetinin farklarını “medeniyet” başlığı altında irdelemeye çalışmıştır. Batı medeniyetini Yeni Çağ dindışı Batı medeniyeti ve onun devamı niteliğinde Çağdaş küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetini perspektifinde incelemiştir. Bu medeniyete bağlı bir insanın en önemli

özelliği, belli bir misyon adı altında kendisinde bir üstünlük hissetmesidir. Duralı'nın medeniyet düşüncesinde Çağdaş küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetinin fende, siyasette, kültürde, teknolojiye kısacası hayatın her alanında etkin olarak diğer kültür ve medeniyetleri yok ettiği veya boyunduruğu altına aldığı görülmüştür. Bu durum da Hür sermayecilik ideolojisini, sömürgeciliği ve emperyalizmi netice verdiği görülmüştür. İngiliz-Yahudi medeniyetinin sürdürdüğü sömürgecilik anlayışı işgal edilmiş topraklardaki kültürlerin yok olmasına ve orada bulunan ülkelerin medeniyetlerindeki dil, din, sanat ve benzeri faaliyetlerin dumura uğramasına sebep olmuştur. Yani bahsi geçen medeniyet elindeki tüm verileri kullanarak dünyanın tüm toplum ve kavimlerini tekdüze hale getirip kendine benzetmeye çalışmıştır.

Duralı, Çağdaş küreselleşen İngiliz-Yahudi medeniyetin karşısında durabilecek tek seçeneğin Türk İslam medeniyeti olabileceğini düşünmektedir. Çünkü Klasik Türk İslam medeniyeti bir başkaldırma hareketidir. Aynı zamanda Klasik Türk İslam medeniyetinin temeli tek Allah inancına dayanır ve bu medeniyet evrensel ahlak düzenine sahip İnsanşumûl Toplumcu-Paylaşımçı-Dayanışmacı bir medeniyettir. Bu durum İslam medeniyetinin tüm insanlığı kucaklamasını ve tüm insanlığın huzur ve mutluluğa kavuşmasını sağlar.

2.4.2. Yalçın Koç'ta Grek-Latin-Kilise Diyarı ile Anadolu Yarımadasının Farkları

Bu bölümde öncelikle Koç'un düşüncelerinin temelini oluşturan Anadolu mayasının Anadolu Yarımadası ekseninde ve Grek-Latin-Kilise diyarında nasıl olduğu belirtilecek ve ardından her iki fikriyatın özelliklerine değinilecektir.

Koç, Anadolu'yu Anadolu yarımadasını da içine alan bir bölge olarak değerlendirir. Batı ise Koç'un değerlendirmelerine göre Grek-Latin-Kilise diyarıdır ve Anadolu mayasının düşmanıdır. Dolayısıyla Anadolu yarımadası ve Grek-Latin-Kilise diyarındaki fikriyat, düşünce ve ortaya konan kavramlar farklılık göstermektedir.

Koç, Batı'nın esasının iki adet dil ve bir adet kurumdan ibaret olduğunu düşünür. Kurum ile Kilise'yi; diller ile Grekçe ve Latince'yi kasteder. Anadolu ise Türkler tarafından mayalanmış bir coğrafyadır. Anadolu mayası, Anadolu Türk kimliğinin esasıdır ve yok edilme tehlikesinin tek kurtuluş yolu ve son nokta-i istinadıdır. Bu maya insanın özüdür ve maya ile hedeflenen yaratılmış tüm mevcudun vahdeti ve uhuvvetidir. Çünkü Koç'a göre bir şeyin mayalanması, birlik kazanmasıyla mümkün olur. Maya,

asıldır. Ve Anadolu'nun mayalanması Türkçe ile olmuştur. Bu maya Kadim demde olan Hatemdir. Maya, gönle çalınır; çünkü gönle maya çalınırsa cümle birliğin kardeşliği ve birliği hâsıl olur. Anadolu mayası ile gönlüne maya çalanlar ve bu maya ile mayalananların başka logosa ihtiyaçları yoktur (Koç, 2022).

Her düşüncenin oluş ve ortaya çıkarılış ve anlamlandırılış şekli farklıdır. Bu sebeple her farklı düşünceyi anlamak farklı metodolojiyle olur. Koç'a göre Grek-Latin-Kilise diyarındaki fikirlerle Anadolu mayası anlaşılmaz ve açılmaz. Çünkü bu diyarda insan kavramı bulunmaz. Koç, kültür ve maya ilişkisinde mayanın kültür ile ortaya çıkarılamayacağını ve anlamının da tam olarak karşılanamayacağını vurgular. Çünkü maya, esas ve özü teşkil eder. Kültür ise dışsaldır ve ortamın hazırlanmasıdır. Kültür kesreti, maya ise vahdeti belirtir. Dolayısıyla burada Anadolu, mayayı ve birliği; Grek-Latin-kilise diyarı ise kültürü ve birlikteliği; yani yığmsal toplumu temsil etmektedir (Koç, 2022). Koç'un bu değerlendirmesiyle Anadolu mayasına sahip bir kişi Grek-Latin-Kilise diyarına ait bir fikriyat ve ideoloji ile anlaşılamaz, savunulamaz ve temellendirilemez.

Anadolu mayasının can düşmanı Grek-Latin-Kilise diyarıdır. Çünkü Anadolu mayası, oluşturulmaya çalışılan ve hedeflenen Anadolu Türk kimliğinin tohumunu cümle varlığın birliği ve kardeşliği şiarıyla taşımaktadır. Bu çekirdek ve bu tohum Grek-Latin-Kilise diyarı tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır. Bu can düşmanların ilki içerde olan Anadolu Vahhabileri; yani Sodom ve Gomore ahalisi; diğeri ise dışarda bulunan kilise bünyesinde yer alan rahip zümrelerdir. Anadolu'daki Vahhabilik, Kilisenin Anadolu'daki karşılığıdır. Koç, Anadolu Vahhabilerinin özelliklerini belirtirken bunu anlamının yolunun Grek-Latin-Kilise diyarı ile uyum sağlamak üzere iş tutuşlarından geçtiğini belirtir. Çünkü Vahhabilerin amacı, uyarlamak; yani uyumlu hale getirmektir. Bir nevi Anadolu'nun Kilise ile uyumlu hale getirilmesi faaliyetidir. Takiyye gibi görünen fiillerinin esası, bu ahvallerini örtmeye yöneliktir. Bunlardan birini tanımak, öbürlerini de hemen tanımaya yetebilir. Bu Vahhabiler bazen siyasi kisve altında kendisini gösterir. Bazen de cüppe giyer; dini kılık içerisinde ortalık yerde ağlaya sızlaya iş tutar. Oysa Anadolu mayasının eri, gönlünden gelip de her dem gözünde beliren yaşını ancak bir tenhada akıtır. Rahip zümrelerin yürüttüğü dinler arası diyalog faaliyetinin dinle alakası yoktur. Çünkü dinler arası diyalog düşüncesi hoşgörü ve tolerans sözcükleri ile karşılanamaz. Anadolu, Türkler tarafından mayalanmış bir

coğrafyadır. Anadolu'ya Türkler, çalınan maya ile asli kimlik kazandırmıştır. Artık bu mayanın içinde ne Grek'in ne Bizans'ın ne de Kilise'nin bir hükmü ve damarı bulunur (Koç, 2022).

Koç'a göre Kilise, Grek-Latin-Kilise diyarında düşüncüyü ve algıyı aşan bazı konulara işaret ederek bireyin kendi esasına yönelmesini engelleyen, kendisinde derinleşme imkanını ortadan kaldıran, bireyi yığınsal bireye dönüştüren ve bu yığınsal bireylerden yığınsal toplum düzenini kurmaya çalışan kendinden menkul bir mevzuat manzumesidir. Kilise ile Anadolu Vahhabileri arasındaki fark ise, sadece dışsal bir kılık kıyafetten ibarettir. Gerisi tamamıyla aynıdır. Dolayısıyla Vahhabilerin vatanı iktidar olmak için mevzuat düzenledikleri her yerdir. Anadolu mayasında vatan, ferdi bireyin yeşerip geliştiği ve ferdi bireylerin birliğinin olduğu mekandır. Vatanın aslı ise aidiyet duygusundadır ve kutsal kabul edilir. Bu nedenle Anadolu mayasında vatan için can verilir veya gerektiğinden baş alınır. Grek-Latin-Kilise diyarında Anadolu mayasındakine benzer bir vatan telakkisi bu diyarın ne mevzuatında ne de muktesabatında yer alır. Eğer fark edip idrak edebilirlerse dönüşürlerdi. Çünkü maya için dönüşüm gereklidir. Bu sebeple Vahhabiler, Anadolu mayasının vatandaşı değildirler; çünkü mayaları tutmamıştır (Koç, 2022).

Koç'a göre Vahhabilerin bayrağı, kendilerine mahsustur, kendi aralarında gizli saklıdır, bayrağın üzerinde nifak yazmaktadır. Vahhabiler doğası gereği, bireyin esasını örten bölücüdürler. İktidarı kazanmak için mevzuat düzenleyebilmeleri, bulundukları yerdeki birliği bozmalarıyla mümkündür. Bunun da ilk adımı bireyin kimliğini sorgulamaktır. Bölmek için bir araya getirdikleri yığınların aralarında etnik farkları kullanarak aralarına nifakı sokarlar. Anadolu mayasındaki al yıldızlı ay bayrağın üzerinde birlik yazar. Bu bayrak her yerde şerefle açılır. Bayrak ve vatanın bekası için can pazarında can teslim edilir (Koç, 2022).

Koç, Kelam ile söz ayrımını yer ve mahal cihetinden yapar. Koç'a göre söz, yer itibarıyla dile aittir ve tesis edilir. Grek-Latin-Kilise diyarına özgü bir kavramdır. Kelam ise mahal cihetinden Musa Peygambere mahsustur. Mahal, inilen demektir. Dolayısıyla Kelam, Türkistan'dan gelen ve Türkçe söylenen özdür. Anadolu'ya aittir. Gönüle mahsustur. Kaynağı ise kadim demde hatem olandır. Kelam zamana ve mekana bağlı değildir. Aksine zamanın tümünü içinde barındırır (Koç, 2022).

Koç'a göre Grek-Latin-Kilise diyarında yapılar tesis edilir. Bu yapıların ustası yığınsal

bireydir. Yığmsal bireyler tarafından vücuda getirilen yapılar, aralarındaki zıtlıklar giderilemediği ve birlik oluşturulamadığı için esere dönüşmez ve ziyaret eden de bulunmaz. Bu diyarda şeyler birbirinden kesin olarak ayrılıp sınıflandırılır. Zira sınıflandırma bu diyarın kuruluş esasıdır. Bu diyarda kullanılan malzeme ve malzemeye verilen şekil baz alınarak estetik alanlar vücuda getirilir. Buna örnek ise mimari ve musikidir. Bu diyarda yapı, kendisinde uyandırdığı estetik haz vasıtasıyla temellendirilmeye çalışılır. Bu yaklaşım ise sanat ve eser konusundan epey uzaktır. Çünkü estetiklik mefhumu eserin esasını öznellik zeminine oturtur. Yani bu diyarda yapı, objektif özellikte zıtlık oluşturularak ortaya çıkarılır ve subjektif mahiyette estetik hissiyata bağlanarak esere dönüştürülmeye çalışılır. Ancak yapı, yığmsal bireyin estetik yönden hissettikleriyle esere dönüştürülemez. Zira estetik hissiyat bu yapıda bulunmaz. Çünkü yapının unsuru değildir. Hissedilen sadece hissedene mahsustur. Dolayısıyla yapıya mahsus olmayan bir şeyin yapıyı esere dönüştürmesi muhaldir (Koç, 2022).

Anadolu mayasında ise sınıf oluşturulmaz ve tasnif yapılmaz. Bu maya itibariyle farklı inşa faaliyetlerinin esası tektir ve bu esas yapının ortaya çıkarılması için gerekli zıtlıklar birlik yoluyla giderilir. Zıtlığın giderilmesi ise yapının esere dönüştürülmesinin esasıdır. Bir yapının mimari bir eser sayılablmesinin koşulu yapıda var olan iç ve dış zıtlığın giderilmesidir. Anadolu mayasında zıtlığın giderilmesi ve yapının esere dönüştürülmesi ise öncelikle ustanın yapıda bıraktığı mühürle anlaşılır. Anadolu mayasında usta, ferdi bireydir. Bu usta tarafından vurulan mühür ise ustanın gönlünden gelmiş olanda bulunur. Böyle bir izin esası da zıtların birliğindedir. Bu birlik usta tarafından kullanılan malzemenin ustaca bağlantısı neticesinde ortaya çıkar. Dolayısıyla aşar ve bu yol ile yapı esere dönüşür. Oluşturulan bu eserler ziyaret ederek algılanır. Ziyaretçiler ise Anadolu mayasında kendini aşmaya bağlı olarak meydana gelen özgür bireylerdir (Koç, 2022).

2.5. Felsefe ve Hikmet Kavramları

Bu bölümde Duralı ve Koç'un Felsefe ve Hikmet kavramlarına değinilecektir. Bu çalışmada Duralı'nın ele aldığı, takip ettiği ve sürekli arayış içerisinde olduğu felsefe-bilim sistemi, bu sistem adına ortaya çıkardığı düşünce ve değerlendirmeleri ele alınacaktır. Ayrıca Koç'un felsefe-bilime yüklediği anlamı ve kendi düşünce dünyasında şekillendirdiği felsefi düşünce sistemi incelenmeye çalışılacaktır.

2.5.1. Teoman Duralı'da Felsefe ve Hikmet

Duralı, insanlığın dört ana çizgi üzerinde yaşadığını iddia etmektedir. Bunlar; ateş, yazının icadı, logosun keşfi ve sanayi devrimidir. Özellikle konumuzla ilintili olarak logosun önemi, insanın kendini bilmesiyle başlar. İnsan aklının varlığı Duralı'ya göre felsefe-bilimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gerçekte, felsefe-bilim hikmetten çıkmıştır. Bu nedenle hikmet ve bilgeliği öncelikle anlamak gerekmektedir. (Duralı, 2019).

İslamda en seçkin mertebe hikmete ayrılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in Bakara Suresinin 270. ayetinin meali İsmail Hakkı İzmirli'ye göre şu şekildedir: "Allah, dilediğine hikmet verir. Her kime hikmet verilirse, ona çok hayır da verilmiş olur." (Duralı, 2021, s.120). Felsefe kumandandır, fenler ve bilimler onun ordusudur. Kumandanı olmayan ordunun kurtuluşu yoktur. Gençleri felsefeyi yok etmiş olan bir millet ne büyük hüsrandır. Hikmet, hem İslam dünyasında hem de Türk dünyasında sahip olduğu mevkiyi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. İslamdan önceki Türkler, hikmet binalarını inşa etmiş; İslamdan sonra da bu inşa ettiği binalarda vecd halinde hizmet etmişlerdir. Dolayısıyla Türklerde hikmet sahibi kişiler hep veliler, sufiler, arifler, erenler olmuştur. Duralı, hikmet ehli kişileri "Toplumu derleyip toparlayan, yarınları düşünen, ileriye dönük tedbirler öneren, maddi ile manevi ihtiyaçları karşılayıp şifa dağıtan ve devletin kurulup yönetilmesinde bilfiil görev alan üstün kişiler" (Duralı, 2021, s.120) olarak tanımlar.

Duralı, hikmeti "felsefenin annesi" (Duralı, 2021, s.45) olarak niteler. Felsefe, bir anlamda hikmet demektir. Hikmet ise, bilgeliktir ve bilgilerin tümüdür. Felsefe ve hikmet birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Bilgi ve bilim felsefe ile yapılırsa sağlam olur. Bu sebeple bir düşünür hikmet sahibi olmalıdır. Bir düşünürün hikmetle iş görmesi; dil, din, kültür ve diğer özelliklerin arkasından koşması demektir. Bu sayede, felsefe ve hikmetsiz bir millet birçok noktadan eksik kalabilir. (Duralı, 2021) Duralı, bu düşüncelerini "Hikmet binalarına vücut vermemiş, medeniyetin felsefileşmişlik safhasına ulaşamamış toplumların ömrünün birkaç yüzyılı aştığına tanık olunmamıştır." (Duralı, 2021, s.121) şeklinde ifade eder. Demek oluyor ki toplum ve milletler, medeniyetlerin kurucusu ve taşıyıcısı hikmet ehli insanlara çok şey borçludur.

Duralı, İslam özelliklerini kapsayan "Hikmet"i temel edinmiş bir felsefe-bilim sistemini kurmaya çalışmıştır. Bilgelik, maneviyat denizinde derinleştiği ölçüde hikmete dönüşür. Hikmet hâlini almış bilgeliliğin en açık örneğine İslâm'da rastlıyoruz. Hikmet, insana

yaratıcının bir hediyesidir. Bu nedenle hikmet, velilik ile örtüşebilmektedir. Velilik, Hikmet'e nispetle derece noktasında daha üsttedir. Veliler de Hikmet kişileri gibi hakikat'ın denizinde derinleşmektedirler. Ancak bu durum felsefenin metafiziğine kapalıdır. Çünkü metafiziğin reçetesi akıl olduğundan bu dereceye çıkamaz. Sadece hakikatın sınırlarına veya kıyılarına ulaşabilir. Aklın devam edemediği yerlerin keşfedicisi ise gönüldür. Bunun hareket ettiricisi, algılar; yani sezgilerin algılanışlarıdır. Sonunda ise hakikatı sezgi yolu ile keşfederek gerçekliğe ulaşan ve bunu da gizli dil ile anlatan kişi de Sûfî olarak adlandırılır. Kâtip Çelebi Sûfî'yi yani Hikmet ehlini şu şekilde nitelendirmiştir: “Nûr onun cevheridir, Hakk gâyesidir, ilhâm rehberidir, kalb durağıdır, akıl onu kabul eder, onu ilhâm eden Allahtır, dışavuran da lisândır.” (Duralı, 2017b).

Duralı, felsefenin nihai amacının aklın, yönünü yöntemini şaşırmış düşünceleri derleyip toparlayarak yoluna yordamına koyması, anlamları bulanmış kavramları yeniden tarîf ederek onların geniş çaplı örgüsünden sistem kurmak suretiyle bunalımın yarattığı kargaşayı sona erdirmesi olduğunu belirtmektedir. Gerekli manevî-fikrî donanımdan yoksun insan, bunalarak kargaşanın karanlık kuyusuna düşüp sonuçta beşerleşir. İşte, felsefenin işi, maneviyâtın fikrî cihetinden toplum-kültür varlığı insanı donatarak yapılandırmaktır (Duralı, 2017b).

Duralı'ya göre her sistemli çalışmanın baştan belirlenmiş bir amacı vardır. Sistemli çalışma denilince de akla en evvela Aristoteles'in kurduğu felsefe-bilim gelir. Ancak, Aristoteles, felsefe-bilimi fayda amacına kapatmıştır. Esasında felsefe-bilimin nihai amacı yalnızca bilmek uğruna bilgi edinmeyi istemektir. Felsefe-bilimin felsefe yönü, bilgeliktir. Bunu belirleyen ise insanın sağduyusudur. Felsefe, Aristoteles'in elinden bilimi doğurduktan sonra felsefenin annesi bilgelikten uzaklaşıp akli ön plana çıkarmıştır. Aslında Aristoteles'in akli önplana çıkararak kurmaya çalıştığı felsefe-bilim; yalnızca bilgi sahibi olmak ve doğru ile yanlış birbirinden fark etmektir. Var olan ve yaratılan eşya hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmaktır. Duralı ise, eleştirisini Aristo'dan önce tekniğin var olduğu ve Aristo'nun felsefeden bilimi oluşturduğu düşüncesinden yapmaktadır. Yani; ilahi hikmetten ilham alarak felsefeyi oluşturan Eflatun iken, felsefe-bilimi oluşturan kişinin de Aristoteles olduğunu; ancak arasındaki farkın nedeni olarak da Aristoteles'in vahiyle ilişkisinin olmamasını dile getirir (Duralı, 2002).

Herakleitos ile Eflatun'un "logos" kavramı felsefi akıl ile açıklanmaktadır. Logos, felsefeden olan metafiziğin görev alanının ötelere, 'ben'e, 'Tanrı'ya ve benzeri duyulur dünyayı aşkın âleme ilişkin aracısız sezgi bilgilerinin sahasını dahî kuşatır. Burada bahse konu anlamda logosa Türkçede, yaklaşık olarak, 'gönül', yahut 'kalb' karşılığını uygun görebiliriz. Bilgelik gibi, ondan türemiş felsefe de logos arkalıdır. Şimdi burada bilgelik ile felsefeyi birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü bilgelik, monologosa dayanırken, felsefe dialogos temellidir (Duralı, 2017b, s.134). İkisi arasındaki fark yöntem farkıdır. Duralı, aklın insana kavrama yetisini öğrettiğini; gönlün ise duygulanma hissini verdiğini söyler. Aklın da gönlünde üstünde bulunan ve bu iki kaynağın eş güdümünü yürüten "mana" dır. Duyumlama, duygulanma, anlama ve kavrama yetisinin üzerinde fehim vardır. Yani logos, insana fehmi sağlar. Ancak onun daha ötesi insana kapalıdır. Sonuç olarak, sanatta duygu, felsefe-bilimde akıl, aklın idaresinde anlama ile kavrama; felsefi düşünüşün en üst basamağını oluşturan metafizik ile tasavvufta ise fehim bulunur (Duralı, 2017b).

Duralı'ya göre felsefe-bilimi oluşturan mantık, metafizik ve bilimin varlığıdır. Ona göre felsefe-bilim kavramı bahsi geçen kavramları kendi içinde barındırarak pozitifleştirilmiş ve sekülerleştirilmiş bir içerikten soyutlanmıştır. Duralı, bu yönüyle hayal ettiği felsefe-bilim sistemini "felsefileşmiş medeniyet" özeline oturtmaya çalışmıştır. Bir felsefe-bilim sisteminin mührünü taşıyan kurum ve ahlaki değerler ve doğruları ile çerçevesi çizilmiş medeniyetin tarihte Müslümanlar tarafından kurulduğunu ve tecrübesinin yaşandığını belirtmektedir. Duralı, bir toplumun ulaşabileceği en yüksek, en insanî makamın "Felsefileşmiş Medeniyet" merhalesi olduğunu ve Uygurların bir dönem yaptığı çalışmalarla "Felsefileşmiş Medeniyet" derecesine çıktıklarını belirtir (Duralı, 2017b).

Duralı'nın hikmet ve felsefe-bilim düşüncesinin temelini onun "arayış"a olan merakı oluşturmuştur. Bu merakla ortaya koyduğu, dillendirdiği düşüncesini felsefe-bilime yüklediği anlamda buluruz. Duralı'ya göre felsefe-bilim, felsefe ve bilimin birlikte olduğu sistemli bir yapının ismidir. Duralı'da sistemli düşünce belli bilgi basamaklarıyla oluşur. Bu basamakların temelinde ahlak ve değer yatar. Ardından kültür, kültürün gelişmesiyle de medeniyet kurulur ve sonucunda felsefe ortaya çıkar. Duralı'ya göre felsefe, hikmetten edindiği düşünme tarzını örnek alıp kendine has hal ve davranış olmak üzere belli düşünme alt temeliyle kimliğini oluşturmaya başlar. Esasında felsefe,

merakla oluşur ve hikmet ise kendini merak etme ile işe başlar. Fakat bilgelik yaşanmakla olur. Bu noktada felsefe ve bilgelik ayrı yoldan gitmiştir. Bu şekilde felsefe zaman içinde kişinin kendini bilme öğretisinden uzaklaşarak bilgi nedir, nasıl elde edilir gibi sorularla bilimi netice verdirmiştir (Duralı, 2021).

Felsefe-bilim denilince akla sadece tek bir konu gelmemelidir. Çünkü felsefe-bilim kendi içinde dil, kültür, mantık, metafizik, canlılık, ahlak, gibi birçok konuyu içine alır. Bu yönüyle felsefe-bilim hem bilim hem de felsefedir denilebilir. Zira felsefe, “Ya doğrudan ya da dolaylı olarak ‘...anlamı nedir?’” (Duralı, 2021, s.52) kaynak sorusundan ortaya çıkar. Yani sadece “...anlamı nedir?” sorusu ile özgül olaylara bağlı kalınmayacak kadar geniş bir alanı barındırır. Görüldüğü gibi felsefe ile bilim biri olmaksızın diğeri de olamaz türünden birbirleriyle bütünlük oluşturur. Ancak bu durum, felsefe ile bilimin bir ve aynı şey olduğu anlamına gelmez. Farklılık ise, soyutlama ve genelleme çizgileri, kullandıkları malzeme ve bunları toplama ve topladıklarını oluşturma şeklindedir.

Bilim, evrende olup biten gerçekliklerle ilgilenirken felsefe ise; belgelenemeyen, gösterilemeyen, gerekçelenemeyen değerlerle ve soyut sonuçlar ile ilgilenir. Bunun adı ise metafizik’tir. Bilim ile değerlendirilmeyen manevi noktadaki sorulara din cevap verir. Din, aklın ilkelerine uymakla birlikte aklın yetişmediği ve kanıtlamaya dayalı sorulara kendisi cevap vermeye çalışır. Burada altı çizilmesi gereken husus ise felsefe-bilimin dışı; yani fiziki çevre hakkında bilgi sahibi olmaya çalışması iken; din; yani metafiziğin görünmeyeni de açıklar durumda olmasıdır. Bu bağlamda ikisinin birbirinden temel noktada ayrıldığı husus bu işlevinde gizlidir. Çünkü din, kural koyucudur. Felsefe-bilim ise açıklayıcı, tarif edici ve bilgilendiricidir. Din, kanıtlama ve açıklama işlevini felsefinin yerine; felsefede dinin işlevi olan kural koyuculuğunu yerine getirdiği oranda kargaşa ortaya çıkar. Din, felsefileşir; felsefe de dinileşir. Bu noktada yukarıda da bahsi geçmesi itibarıyla Duralı’nın ahlak ve değerlerin yeniden diriltilmesi fikrinin daha anlamlı hale geldiğini söylemek mümkündür (Duralı, 2021).

Doğrudan veya dolaylı olarak açığa çıkmış ilahi mesajların yorumlanması ve açıklanması için farklı zamanlarda düşünürler gayret göstermişlerdir. Bu kimselere Herakleitos ile Eflâtun “filo-sofiya” demiştir. ‘Filo-sofiya’, Alîm’in Hikmetine duyulan aşk mesâbesindeki sevgidir ve dışarıya yaşanarak çıkmıştır. ‘Hikmet aşkı’ anlamına gelen ‘filo-sofiya’nın ifade şekli Eflâtun’dan itibâren, öncelikle de

Aristoteles'te düz yazı biçiminde metinleştirilerek felsefeye dönüştürülmüştür. Felsefe ise salt aklın biçimselleştirici kalıplarına dökülmüş ve felsefeden bilim meydana gelmiştir (Duralı, 2017b).

İnsan, hayatı boyunca edindiği tecrübeler vesilesiyle kendisine tebliğ edilen bu ilahi mesajları anlamaya çalışmış; bu durum haliyle bilgelikleri oluşturmuştur. Doğrudan doğruya insanlığa seslenen tebliğin ise yorumundan ve açıklamasından hikmet ortaya çıkmıştır. İşte, aklın ve gönlün, bu hikmet ateşiyle yanıp tutuşması 'filo-sofiya'dır. Buradan da anlaşılıyor ki felsefenin kendisinden çıktığı kaynak, aslında dini ve ilahi kaynaktır. Özellikle 1600'lerden sonra Yeniçağ dindışı Batı Avrupa ve özellikle Çağdaş küresel İngiliz-Yahudî medeniyetleri çerçevesinde 'felsefe', 'filo-sofiya' kökü kökeninden koparılmış, tam anlamıyla biçimselleştirilmiş işlem dizileri durumuna sokulmuştur (Duralı, 2017b).

Duralı, Hakim ile bilgenin ayrı olarak değerlendirilmesini öngörür. Duralı'ya göre; bilge kişi "önünde ön" olmaması; "hay huy" selinde boğulmamalıdır. Gündelik işlerle meşgul olan kişinin önünde diğer beşerler kılavuzluk yapar. Vasat kişi, diğer kişilerin düşündüğü gibi düşünür, konuştuğu gibi konuşur, yaptığı gibi yapar. Görüp işittiklerinden ders ve ibret almaz, önünü göremez ve yaşayabileceklerini kestiremez. Yani stratejik olarak düşünmez. Burada bilge kişiyi diğer kişilerden ayıran nokta stratejik düşünüp karar kılan ve bunu eyleme döken âkil insan olmasıdır. Kimsenin dikkat etmediği ve göremediği şeyleri bilge kişi, kendi gayreti, gönül gözü, basireti ve sabrı sayesinde yakalar. Duralı, bu düşüncesini şu şekilde açıklar:

"Aristoteles'e göre, bilge anlamında filozof, kanuna tâbî değildir; zirâ kanunu o koyar, vazeder. Bilge, benimsediği ilkelere (ahlâk) bağlanmak sûretiyle 'hay huy'dan kurtulmuşluk anlamında 'sıkıdüzen insanı'dır. 'Haylı huylu yaşayış'ta 'katlanarak düşünme' sonucu keşfedilen kalıcı anlamlardan yoksun olunulur. Anlamlar, hep kayıcı, geçici, boğuk ve müphem kalırlar. Neyin nasıl olduğu tanınsa bile, nedeni anlaşılıp bilinmez. Algılardan idrâka; düzayak düşünmeden teemmüle, hele tefekküre asla geçilemez." (Duralı, 2017b, s.121).

Duralı, bilge ve bilgelik arasındaki ayrımı yaparken maksada yönelik olarak gündelik yaşamın dışına çıkabilen kişinin bilge olabileceğini düşünür. Bilge birey, toplum ve çevre bazında daha uyumlu yaşamının yollarını araştıran kişidir. Bilgelik ise, akıntıya kapılmadan giden, durumunun farkında olan ve bunu düşünebilen, tavır alabilen, yeniden bakabilen, nazar atfeden ve teorya yapabilen kişidir. Hakikata gerçekliğin iki

kapısından giriş yapılır. Bunlardan ilki aşkın, diğeryse içkindir. Bilge kişi ise, her iki kapıdan girmesini becerebilen üstün insandır. Aşkınlık kapısında temâşa ve tefekkür; içkinlik kapısında ise teemmül ve tefekkür vardır. Bilge kişinin, şu durumda ‘hakikat’ın ‘aşkın’ ile ‘içkin’ kapılarına girme mahareti bulunur (Duralı, 2017b, s.122).

Sonuç olarak, Duralı düşüncesinde felsefe, hikmet, bilge ve bilgeliğin karşılıklı karşılaştırılmaları, temellendirilmeleri ve konumlanışlarına dair yaptığımız değerlendirmelere göre bilgeleşme bir kabiliyettir ve belirli yönde gelişmeyi bekler. İşlendiği taktirde bu maharet olur. Bilgelik, en fazla yönlü maharettir. Hayat içinde yaşanan olaylar, bilgelik yolunda kullanılan malzemelerdir. Bilgeliğin tüm çeşitleri toplumsal merkezlidir. Hatta toplumun bütün sorunlarıyla uğraşır. Bilmeliğin bu özelliği İslâm kelâmı ile felsefesinde kendini göstermiştir. Tarihte ortaya çıkan hemen hemen tüm İslâm bilgeleri, aslî felsefe-bilim işlerinin yanısıra, hekimlik, hâkimlik hattâ zaman zaman siyâset görevlerini de üstlenmişlerdir. Ayrıca bilge, edindiği bilgileri kendi bilinciyle dengeler. Özünü bilen, kendini tanır. İşte bilgeliğin şaşmaz ölçüsü kişinin kendini bilmesidir (Duralı, 2017b).

2.5.2. Yalçın Koç’ta Nous, Teori ve Hikmet

Her düşünürün kendisine mahsus bir düşünme şekli vardır. Bu durum düşünmenin farklı şekillerde ortaya çıkmasını sağlar. Bu bakımdan düşünmenin ürünü olan ifade etme ve dile getirme şekilleri de farklılık gösterebilir. Öte yandan düşünmenin neticesinde bir de her düşünürün felsefe yapma yöntemi vardır. Bu yöntem sistematik cihette ve kavramlar aracılığıyla dile getirilir. İşte bu çerçevede Koç, özgün bir felsefî tefekkürle sistematik biçimde teori kavramına değinir. Koç, teori ve theoria kavramlarını ifade bağlamında yerellik temeline oturtur. Yani Koç’ta teori düşüncesi, Anadolu’da mayalanmış yüreğe ve gönle dayalı nous anlayışıdır. Anadolu mayasında nous merkezli düşünme vardır. Yani lisan-ı halidir. Yoksa Grek-Latin-Kilise diyarının rasyonel yetiye dayalı logos anlayışı değildir. Bu diyarın felsefe ortaya koyma yöntemleri de tevhide dayanmaz ve bölücüdür (Koç, 2022).

Grek-Latin-Kilise diyarının var oluş göstergesi bir kültüre dayanır ve temelinde yığinsal birey vardır. Bu yığinsal birey, ait olduğu diyara köle kılınır. Sözde özgürlük sahibidirler. Ancak sözde özgürlük kilise tarafından mevzuat yoluyla bahsi geçen yığinsal bireylere tevdi edilir. Bu diyarın edebiyatında, estetiğinde, fikriyatında

gönülden söz edilemez. Temelde Koç tarafından kabul edilen görüş Aristoteles düşüncesidir. Yani yığmsal birey esasında Aristo tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüş “İki ayaklı, tüysüz, düşünen ve algılayan şey” (Koç, 2022, s. 27) esasına dayanır ve bu görüşte insan rasyonel yeti ile belirlenmiştir. Yani bu felsefi görüşte insanın algılaması ve düşünmesi ön plana çıkar. Bu diyarın esası yığmsal bireyin düşünsel faaliyeti vasıtasıyla açığa çıkabilseydi o zaman yığmsal bireyin dönüştürülebilmesi fikri de ortaya çıkardı. Aristo düşüncesinde; yani Grek-Latin-Kilise diyarında nazariyat, logos üzerinden gerçekleştiği için dil üzerinden bir düşünce ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Yani vücut alemine gelen her şeyi sınıflandırarak özü söz ile kavratmayı hedef edinmiştir. Ancak Koç’un Anadolu mayasında temellendirmeye çalıştığı, söz üzerinden bir fikir tesis etmek yerine öz üzerinden nousu gerçekleştirmektir. Çünkü Koç, sözün özü veremeyeceğini belirtir. Öz olanın ise ancak gönül yoluyla hissedilerek fark edilebileceğini öne sürer. Zira logos, nous ile anlaşılabilir ve kavranamaz (Koç, 2022). Koç, teolojiyi ve felsefeyi ortak zemine oturtmaya çalışır. Bu bağlamda nazariyat kavramını theoria kavramıyla; teolojiyi de theous fikriyatı ile tanımlar. Nazariyata dair düşüncenin dil vasıtasıyla ortaya çıkması için felsefe ve teorinin sınır oluşturduğunu vurgular. Felsefe ve teolojinin özellik ve esas itibarıyla aralarında bir fark bulunmadığını ve seyredene/nazariyata dair fikriyat olarak teolojinin felsefe ile aynı zeminde olduğunu öne sürer (Hemşinli, 2021). Ayrıca Koç, nazariyat kavramının kuram sözcüğüyle karşılanması doğru olmadığını belirtir. Oysa kuram, düşünsel bir yapıdır. Ancak nazariyat, theoria’dır. Koç’a göre teori, manzara esasında seyretmektir. Osmanlı Türkçesinde nazar, seyretmek; manzara ise seyredilendir. Bu bakımdan seyretmek ile bakmak aynı şey değildir. Görmek, seyir ile olur. Herkes bakar; lakin göremez. Bu nedenle seyir, görerek bakmaktır. İşte Koç’un Anadolu mayasında temellendirmeye çalıştığı anlam da içten dışı seyrederek görmek şeklindedir. Yani öz olanı, gönül bağıyla görmektir (Koç, 2008).

Koç, Anadolu mayasında bir dilden başka bir dile tercümenin mümkün olmadığını belirtir. Grekçe’deki “sophia” sözcüğü, Türkçe’de “hikmet” sözcüğü ile karşılanabilir ve açıklanabilir olmuştur. Koç’un vurgulamak istediği hem Türkçe’de hem de Grekçe’de şahıs ismi olarak kullanılan bu iki sözcüğün birbiriyle alakasının olmadığıdır. Koç, hikmet sözcüğünü, gönül itibarıyla aklı esas alan tefekküre; sophia’yı ise, Grek teolojisinde düşünceyi esas alan fikriyata veya bizzat Kiliseye dayandırır. Bu itibarla

hikmet ile sophia'nın bireydeki karşılığı tamamen farklıdır. Bu nedenle Koç'un düşüncesine göre bu iki sözcük ne diğerinin tercümesi ne de açıklamasıdır (Koç, 2022). Sonuç olarak hikmet, Anadolu mayasının; Sophia ise Grek-Latin-Kilise diyarının ürünü olduğu söylenebilir.

3. BÖLÜM: DURALI VE KOÇ'UN DÜŞÜNCE SİSTEMLERİ ARASINDAKİ BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Çalışmamızın buraya kadarki olan bölümlerinde Koç ve Duralı'nın düşünsel ve kültürel hayatları, bilim ve düşünce sistemleri; ardından Türk kimliğine kazandırdığı kavramlara ilişkin görüşleri ayrı ayrı anlatılmaya ve Türk düşünce dünyasındaki yerleri kavramlar aracılığıyla belirlenmeye çalışıldı. Üçüncü ve son bölümde ise her iki düşünürün yaşamları, kullandığı kavramlar, kurmaya çalıştıkları sistemler, dünyaya bakışları Merton'un aydının toplumsal çevre ile ilişkisine dayanarak, geniş bir perspektifte karşılaştırmalı olarak incelendi ve değerlendirildi. Son bölümde çalışmamızı aşağıdaki başlıklar altında sınırlı tutmamızın sebebi, çalışmamıza temel olan düşünürlerimizin bilgi ve düşünce sistemlerine dayanak olan düşünceleridir.

3.1. Toplumsal ve Kültürel Çevrenin Kişilikleri Üzerine Etkileri

İnsanoğlu dünyaya belirli bir kişiliğe sahip olarak gelmez. Ancak potansiyel olarak bazı kişilik özelliklerini barındırmaktadır. Bu özelliklerin o kişiye ne şekilde etki edeceği çevreye, olgunlaşmaya, kalıtsal ve biyolojik niteliklere bağlı olarak değiştiği bilinmektedir. Kalıtsal özelliklerin insan kişiliğinin üzerinde önemli bir etkisinin olduğu çeşitli araştırmalardan bilinmektedir. Ayrıca küçük yaşlarda edinilmiş olan tecrübeler, alışkanlıklar ve değerlerin kişiliğin temelini ve çekirdeğini oluşturduğu belirtilmektedir. İnsan doğduğu ve yaşamını geçirdiği yerde farklı bireylerle iletişime girer. Max Scheler'in kişilik düşüncesinde insan; sadece bir toplumun parçası değil; ayrıca toplum da insanın özsel bir parçasıdır (Akarsu, 1998). Dolayısıyla insanın kişiliğinin oluşumunda, sosyal çevrenin önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Koç ve Duralı, tarih bilinci ve Türk-İslam düşüncesine önemli katkılar sunan iki düşünürdür. Tartıştıkları konular ve ilgi alanları farklı biçimde tezahür etmiştir. Ancak onları birleştiren birtakım benzer taraflar da yok değildir. Her şeyden önce ikisi de önemli felsefe hocası olmakla kalmamışlar; aynı zamanda bir entelektüel olarak da toplumsal konulara eğilme ihtiyacı hissetmişlerdir. Duralı Zonguldak'ta; Koç ise Tokat'ta dünyaya gelmiştir. Her iki düşünür de Anadolu toprakları içinde doğup büyümüştür. Koç ve Duralı'nın doğup büyüdüğü bu topraklar ve yaşadıkları coğrafi koşullar onların düşünce dünyasının oluşumunda ve gelişiminde önemli katkılar sağlamıştır.

Duralı ve Koç'un düşünsel yaşamında yetiştiği kültür ve çevrenin etkisi vardır. Duralı'nın soyağacının farklı kültürlerden olması onun birçok kültürü tanımasına olanak sağlamıştır. Aynı şekilde Koç'un da yaşadığı ve yetiştiği çevrede babasının doktorluk görevi önemli rol oynamıştır. Hatta Duralı'nın, Koç'a göre daha fazla dil bildiği bilinmektedir. Bu durum Duralı'nın şahsında Koç'a nispeten daha geniş çaplı bir dünya zihin haritasının oluşmasına ve farklı kültürlerin dillerini öğrenmesine vesile olmuştur. Bir yandan da oluşan bu durum Koç'u da Türkiye'de önemli Anadolu çalışmaları yapan kişilerden biri olmaya yöneltmiştir denilebilir.

Duralı, ortaöğrenimini TED Ankara Koleji ve yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünde; Koç ise ortaöğrenimini İstanbul Robert Koleji ve yükseköğrenimini ise Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fizik Bölümü'nde tamamlamıştır. Her iki düşünür de Batı zihniyetine sahip bir ekolün sisteminde eğitim görmüş; Batı uygarlığının dünya üzerindeki emellerini öğrenerek onlara eleştirel yaklaşımlar göstermiştir. Felsefe yapma, düşünce üretme, sorgulama, eşyayı ve varlığı idrak ederek anlamlandırma çabaları her ikisinin de ortak noktasıdır.

Her ikisinin de birincil akademik kariyeri felsefe üzerine olmuştur. Koç, Fizik alanında dünya çapında bir efsanenin teorisini yıkıp söndürmüştür; Duralı ise Biyoloji alanında eşine ender rastlanan çalışmalara imza atmıştır. Bu yönüyle her iki düşünür alanında önemli başarılar göstermiştir. Koç, 1974'te "Doğa'nın Kuantum Mekaniksel Betimlemesi ve Ölçme Sorunu" başlıklı teziyle; Duralı ise, 1975 ve 1977 yılları arasında "Biyoloji Felsefesine Dair" teziyle felsefe doktoru ünvanlarını kazanmış; ikisi de 1982'de doçent; 1988'de profesörlük ünvanına yükselip farklı üniversitelerde idari görevlerde bulunmuş; gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli üniversitelerde dersler vermişlerdir. Görüldüğü üzere Duralı ve Koç'un eğitim geçmişleri birbirine benzemektedir. Dolayısıyla bu durum onları Türk kimliği ve toplumu ve Türk felsefi sistemiyle yakından ilgilenmeye götürmüştür denilebilir.

Duralı, çeşitli vesilelerle dünyanın dört bir yanına seyahat etmiştir. Bu sayede farklı coğrafya ve kültürler ile etkileşime girmiştir. Bu seyahatlar onun farklı coğrafya ve kültürleri bütünsel düzlemde tasvir etmesini sağlamış, zihin dünyasında oluşturduğu farklılık ve benzerlikleri evrensel noktada temellendirmesine vesile olmuş ve çokkültürlülük anlayışının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Koç'ta bu durum Duralı'dan farklı olarak Anadoluculuk merkezinde oluşmuştur. Anadolu mayasında ele

aldığı felsefi düşüncesini çekildiği inzivasında yazarak yaşamıştır. Koç'un dünyasında oluşturduğu bu yaşam şekli esasında özgün yazabilmenin ve özgür yaşayabilmenin ne derece önemli olduğunun bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Duralı'nın atletizm sporuyla; Koç'un ise dağcılık sporuyla yakından ilgilenmesi her ikisinin özgür ve özgün düşünce ruhunun şekillenmesini sağlamıştır. Bihassa Koç'un dağcılık sporuyla yakından ilgilenmesi hatta bu alanda önemli oluşumlar meydana getirmesi onun dünyayı anlamlandırmasına ve felsefeye ilgi duymasına katkı sağladığı söylenebilir.

Duralı, 1971 muhtırasından sonra üniversitedeki kadrosunun iptal edilmesiyle Kanada'ya gitme planı yapmış; ancak bu planından daha sonrasında babası vazgeçirmiştir. Koç ise 28 Şubat darbesinden sonra emekliye ayrılmıştır. Yaşadıkları bu durum, her ikisinin de yaşadığı hayatı fikirleriyle birleştirdiğini ve kendilerince doğru ve felsefi sistemle değerlendirdiğini göstermektedir.

3.2. Bilim ve Düşünce Sistemleri

Koç ve Duralı'nın bilim ve düşünce sistemlerinin Türk düşünce hayatındaki yeri değerlendirilirken yazdıkları eserlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu kapsamda her iki düşünürün eserlerinden hareketle kurmaya çalıştıkları felsefi sistemin temel metodolojisini onların Batı medeniyetine bakış açısını oluşturduğu söylenebilir. Her ikisi de Batı medeniyetine yönelik eleştirel kavramlar geliştirmişlerdir. Duralı, bu kavramsal tanımlamayı İngiliz-Yahudi medeniyeti; Koç ise Grek-Latin-Kilise diyarı şeklinde ele almıştır.

Duralı ve Koç, disiplinler arası bilimleri başarılı şekilde yürüten bilginlerdir. Duralı; biyoloji, felsefe, tarih, ilahiyat gibi birçok alanda; Koç ise Fizik, felsefe, tarih, tasavvuf gibi alanlarda uzmanlaşmıştır. Koç, ayrıca nazariyat kavramına ayrı bir önem vermiş ve yaşayan son dönem Türk-İslam nazariyatçısı olarak kabul edilir olmuştur. Duralı ise son dönem ahlak ve medeniyet düşünürü şeklinde nitelendirilmiştir. Bütün bu noktalardan anlaşılmalıdır ki Duralı ve Koç, Türk felsefe düşüncesine önemli katkıları olmuş önemli iki âlimdir. Her iki düşünür, düşüncelerinde ilkeselliği göz ardı etmeden fikirlerini pervasızca belirtip inanç ve kimliklerini bozmamışlardır. Koç, bunu yaparken özellikle birey, toplum, kilise, Grek-Latin-Kilise diyarı, Anadolu mayası, Anadolu Vahhabileri, kelim, söz vb. gibi kavramları; Duralı ise felsefe-bilim, küreselleştirilen İngiliz-Yahudi

medeniyeti, kültür, imperyalizm, sömürgecilik, ahlak, beşer, insan vb. gibi kavramları anlamlandırmaya çalışarak bir sistem kurmanın gayreti içinde olmuşlardır.

Teoman Duralı'nın Türkçeye olan yaklaşımı Yalçın Koç'un yaklaşımıyla örtüşür. Her ikisi de dili kimlik meselesi olarak görmekle birlikte Türk toplumunun kullandığı dili değiştirmenin Türk kimliğine ters düşmek anlamına gelebileceğini düşünür. Duralı dili, en önemli varlık sebebi olarak görür. Koç ise dilin kendi esası cihetinden tesis ve muhafaza edildiğini; yani Türkçenin Türk toplumunu tesis ve muhafaza ettiğini düşünür. Bu nedenle her iki düşünüre göre, Türklerin kullandığı kavramlar Türkçe olmalı, Türk kimliğini inşa etmeli, Türk felsefi düşünce sistemi oluşmalı ve ardından felsefileşmiş medeniyet vücuda getirilmelidir. Dolayısıyla Koç'un kimlik ve Türkçe bağlamında ele aldığı dili; Duralı, Türklük, Müslümanlık ve medeniyet bağlamında değerlendirir. Bu da her iki düşünürün Türkçe aşığı olduğunu ve dile önemle yaklaştığını gösterir.

Duralı, ödev esaslı bir düşünür; Koç ise dini ve tasavvufi bir erendir. Her ikisi de kâinatın yaratıcısını bilen ve buna göre hareket eden düşünürlerdir. Her ikisi de sistematik öğreticidir. Duralı, felsefe-bilim düşüncesinde; Koç ise Anadolu mayası ve nazariyat konusunda kendi ekollerinin sistematik yürütücüsüdürler. Temel gayeleri, meraktır. Metotları bazen benzer bazen farklıdır. Örneğin Duralı, felsefe-bilim çalışmalarında ağırlıklı olarak evrim, canlılık, metafizik, ahlak, tarih felsefesi, değerler üzerinden; Koç ise daha çok gönül, maya, kimlik, teori, nazar cihetinden hareket etmiştir. Duralı, Koç'a göre kavramsal anlamda daha fazla sözcüğü anlamlandırmaya çalışmış; Koç ise özellikle Anadolu mayasında her başlık sonunda konuyu özetleyip farklı bir metod uygulayarak farklı bir dil arkitektonik anlayışını tercih etmiştir.

3.3. Türk Kimliğine Bakışları

Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un, Türk tarih ve kimliğine bakışları farklı yerde durmaktadır. Duralı, Türk kimliğini beşer, insan, toplum ve medeniyet bağlamında irdelemiştir. Buna mukabil Koç ise, Türk kimliğine farklı bakış açısı kazandırarak Anadolu mayasını Türk kimliği üzerinden incelemiştir.

Duralı, kimlik kazanılmasının şartını belirli sistemsel düşünceye bağlayarak bunun da ancak felsefe-bilime ulaşılmasıyla mümkün olacağını düşünmektedir. Bu doğrultuda öncelikle beşer seviyesinden insaniyet makamına geçilmesi gerekmektedir. Bu geçiş de

insanın farkındalığı ve öz bilinçliliği ile olmaktadır. Böylesi bir birey kendine mahsus davranışları ve düşünme alt yapısıyla kimlik kazanabilir. Kimlikli insan, kişilik sahibidir. İnsan, kimlik kazanıp kişileştiği ölçüde insanlaşır. Duralı, bireyliliği maddi; kimliği manevi olarak niteler. Dolayısıyla Duralı, insanı manevi yönüyle ele alarak kimlik sahibi insanı dinle irtibatlandırır ve ilahi olmasıyla ilişkilendirir. Ayrıca insanın düşünme yetisi dumura uğrayabilir. Bunun sonucunda insanın yeniden beşer konumuna düşebileceği tehlikesinin olabileceğini vurgular. Duralı'ya göre İngiliz-Yahudi medeniyetinin içinde yetişmiş bireyler ve bu bireylerin oluşturduğu toplumlar, kültür kimliklerini kaybederek kişiliksiz toplum beşerleri seviyesine indirilmiştir (Duralı, 2017b).

Duralı, bir toplumun ve o toplum içindeki bireylerin yaşadığı tecrübelerin o toplumun tarihi kimliğini yansıttığını ileri sürer. Buna dayanak olarak hafızayı gösterir. Hafızanın yok olması demek, bilinç kaybı demektir. Bilinci olmayan birinin kimliğinin de olmayacağını belirterek bu durumun toplum, millet ve devletler nezdinde karşılaştırmasını yapar. Ayrıca insanın kendisini tanımasıyla öz bilincini veya özünün farkında olarak öz disiplinini inşa edeceğini ve böylece bu durumun kültür ve medeniyete etki edeceğini ifade eder. Bu sayede insanın kimliğinden toplumun kimliğine varıncaya dek bilinci ortaya koyar. Sonunda ise insanın toplum ve medeniyet ile kimlik ve bilincin ilişkisine dikkati çeker. Dolayısıyla insanın bireysel özelliklerinin kişiliği; insanların bir araya gelerek oluşan özelliklerinin ise toplumun kimliğini netice vereceğini öne sürmektedir (Duralı, 2017b).

Bir başka noktada Duralı, tarih ve kültür bağlamında kimliği, “değerlendirme ve anlamlandırma yapma” ile eş değer tutar. Aynı zamanda Türk kültür ve kimliğinin İslam medeniyetiyle de et ve tırnak gibi bir bütünlük içerisinde bulunduğunu söyler. Bu kimliğin kazanılmasının ön şartını da manevi değerlerle kurulmuş âdil bir iktisat düzeninin oluşturulmasına bağlar. Bu sayede son kale olan Osmanlı Türk toplumundan miras kalan iman esaslarıyla birleşen Türk toplumunun vücuda getirilebileceğini ön görür (Duralı, 2021).

Koç ise, Duralı'dan farklı olarak Türk kimliğini tarih ve Anadolu üzerinden değerlendirmektedir. Literatürümüze kazandırdığı ve anlam yüklediği “Anadolu Mayası” ile Türk kimlik ve tarihini okumaktadır. Ona göre Anadolu Türk kimliğinin esası ve insanın da özü Anadolu mayasıdır. Koç'a göre Türkistan'dan gelen kelimeler,

Anadolu Türk kimliğinin esasıdır. Bu kelam ile insan kendini bulur ve değişmez. Anadolu Türk kimliği, ne değişebilir, ne devrilebilir ne de evrilebilir (Koç, 2022).

Koç'un, Anadolu Türk Kimliği ile ilgili diğer bir değerlendirmesi de ortaya çıkması hedeflenen kimliğin temelini ay yıldızlı al bayrak ve vatan ile atılması ve doldurulması fikridir. Bu noktada Koç, Anadolu Türk kimliğine Kadim dem'de hatem olan kelama ait olması itibarıyla kutsallık yüklemektedir. Bunun açılması ancak gönül dili olan Türkçe söz ile olur. Ancak açılırken kullanılan yöntemin tefsir, tercüme veya meal yoluyla olmaması gerektiği düşüncesindedir (Koç, 2022).

Koç, Anadolu Türk kimliğini evrensellik bağlamında ele alır. Bu yönüyle benzerinin olmadığını, varlığa ve zamana uymadığını düşünmektedir. Ayrıca Koç, Anadolu Türk kimliğini birlik esasına dayandırır. Anadolu mayası ile mayalanan kimselerin bu birliğe uymasından ötürü kimliklerini kazandıklarını ifade etmektedir. Koç'a göre bunun sebebi Anadolu coğrafyası, gönle maya çalınanlarının yurdudur. Bu maya bireyi, insan; toprağı vatan; bezi, ay yıldızlı bayrak eder (Koç, 2022).

Sonuç olarak Duralı ve Koç'un Türk kimliğine ve kimlik düşüncesine bakışları önemlilik arz eder. Bir yandan Duralı, Türk Tarihi ve Türk Kimliği gibi kavramları beşer, insan, kültür, toplum ve medeniyet perspektifinde değerlendirirken diğer yandan Koç, kimlik kavramını Anadolu Türk Kimliği özelinde ele almaktadır. Duralı, kimliğin oluşumu için belirli basamakların yerine getirilmesi düşüncesindedir. Bu oluşumları beşer, insan, kişilik, kimlik, toplum, tarih, kültür ve medeniyet şeklinde tarif eder. Koç'un hedefinde ise tek kurtuluşun Anadolu Türk kimliğine sarılmak düşüncesi yatar. Koç'un bu şekilde temellendirmeye çalıştığı Anadolu Türk kimliğinde ise tarih, maya, birlik, Kelam, Türkçe ve evrensellik gibi özellikler bulunur. Esasında Duralı ve Koç'un değerlendirmeleri bazı noktalarda farklılık oluştursa da birçok noktada benzerdir. Koç, kimlik kavramını Anadolu Türk Kimliği muvacehesinde ele alırken Duralı da kimliğin Türk'ün kendine has kültür yapısında maddi ve manevi olarak yapılanmasında kazanılması gerektiği kanaatindedir. Yani genel olarak Duralı'nın felsefe-bilime kazandırdığı kavramlar açısından Türk Kimliği düşüncesi değerlendirildiğinde Duralı'nın Koç'a nazaran daha fazla kavramla kimlik düşüncesini şekillendirdiği anlaşılır. Ancak Koç'un idealize ettiği Anadolu Mayasını da Türk düşüncesinde müstesna bir yerde konumlandırmak gerektiği düşüncesindeyiz.

3.4. Birey, İnsan, Toplum ve Ahlak İlişkisi

İnsan olmanın temel özelliklerinin başında ahlak gelir. Çünkü ahlak, insan ve toplumla ilgilidir. Dolayısıyla ahlak, düşünürlerin düşündükleri temel meselelerin başında gelmektedir. Birçok düşünür insanı anlama ve insanı ahlakla anlamlandırma yoluna giderken ahlakın birey, insan ve toplumla olan ilişkisine değinir. Konuyu tanımlayıcı ve kategorize edici yaklaşımla temellendirenlerden biri de Ş. Teoman Duralı gelmektedir. Duralı'nın özellikle felsefe-bilimin önemli konularından biri olan ahlaka ayrı bir önem verdiği ve ahlakı insan ve toplumla ilişkili olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Çünkü ahlak, Duralı'ya göre felsefenin bir alt dalı ve insan olmanın gereklerinden biridir. Ayrıca insanların belirli bir düzen içinde yaşayabilmeleri ahlakla mümkündür. Ahlak yoksa düzensizlik ve ardından kargaşa vardır. Düzensizliği ortadan kaldıran ve insanların birbirlerine saygılı ve hür bir şekilde yaşayabilmelerini sağlayan; ancak ahlaktır (Duralı, 2017b).

Koç, Duralı'dan farklı olarak insan, toplum ve ahlak kavramlarını kavram düzeyinde incelemeye çalışmıştır. Kavramları analiz ederken yine kavramlar aracılığıyla açıklama yoluna gitmiştir. Örneğin Koç'ta insan kavramı maya kavramıyla izah edilmiştir. Çünkü Koç'a göre insan, insanlığını ancak maya ile bilebilir ve bulabilir. Maya olmadan ne insan ne de özden bahsedilebilir. Çünkü esas ve öz olan mayadır. Maya ise, Koç'a göre Türkistan'dan Anadolu'ya gelen kelimadır. İnsan mayasını; ancak aslını bilerek bulabilir. İnsanın aslını bilmesi ise gönlüne çalınan kelamı bilmekle olabilir. Kelamı bilen kendini bilir. Kendini bilen insan olur (Yalsızuçanlar & Mut, 2010).

Koç düşüncesinde birey, Anadolu mayasında fert olarak tanımlanır. Ayrıca oluşturduğu birlikle anlamlandırılır. Koç'a göre birey ve toplum arasındaki bağlantı içsel ve dışsal birlikteliğe dayanır. Ona göre toplumu esas alarak bireyi toplum zemininde oluşturmak veya bireyi esas alarak toplumu bireylerin zemininde tesis etmek içsel ve dışsal birliktelikle alakalıdır. Dolayısıyla Koç, toplumu tesis eden esasın bireyi de oluşturan aynı esas olduğunu düşünmektedir. Burada Koç, maya vasıtasıyla bireyde var olan içsel birliği birlik vasıtasıyla tesis etmek emelindedir. İçsel birlik maya ile oluşturulur. Ve maya bireye içsellik verir. Asıl mesele bireylerin birliğidir. Bireylerin birliğinden toplum tesis edilir. Sonuç olarak Anadolu'ya çalınan maya bireye kimlik, topluma birlik ve birlikten doğan kardeşliği vermiştir (Koç, 2022).

Duralı, bireyi kişi olarak tanımlar. Ayrıca kendine mahsus özellikleri bakımından diğer

hiçbir şeye döndürülemeyen varlığa da birey denildiğini belirtir. Ancak Duralı, burada bu değerlendirmeleri yaparken insanın bireyliliği ile bütün canlıların birey olması özelliğini ayrı yere taşır. Yani birey, kendi özünün farkına varıp ona göre yaşamını şekillendirmesiyle kişi olur. Bu sayede kişi, kimlik bilinciyle kişilik sahibi bir insan olur. Bu insan ancak ahlakla donanırsa insaniyet makamına çıkar. İşte Duralı'ya göre beşeri, insaniyet makamına çıkaran ana unsur, ahlaktır. Ona göre ahlak, her şeyin esası ve başıdır (Duralı, 2017b).

Koç, insanın kimliğinin ortaya çıkarılması için öncelikle toplumun tesis edilmesi fikrini öne sürer. Koç, temellendirdiği Anadolu mayasındaki toplumu yalnızca tesis ve muhafaza noktasından açıklamaya çalışır. Yani Anadolu mayasındaki toplumun rolünü insandan başlatır. İnsan penceresinin anlaşılması ve temellendirilmesi ise hukuktan geçer. Toplumun veya toplumsal kurumların esasını oluşturan hukuk ise insanın birlik ve kardeşliğinde aranır. Anadolu mayasındaki birey ve toplum anlayışının temelinde ferdi bireyin içsel birliği ve bu birliğe dayanan kardeşlik düşüncesini esas alarak toplumu tesis etmek düşüncesi vardır (Koç, 2022).

Duralı, ahlakı edeple irtibatlandırır. Her bilim ve felsefenin ardında doğrudan veya dolaylı olarak edep vardır, edepli yaşayış söz konusudur. Belli bir felsefi sistemi kuran ve hazırlayan zemini ve düzeni ahlak yapar. O zaman Duralı'ya göre ahlak yoksa insan da sistem de düzen de yoktur. Geriye var olan ne varsa ahlak dışıdır. Dolayısıyla insanın belirlenmesinde ahlak önemli bir yer tutar. Çünkü ahlakın temeli adalete dayanır. Duralı, o yüzden ahlakı felsefenin temeline koyarak “hikmet-i sebebi” (Duralı, 2017b, s.91) olarak açıklamıştır.

Duralı'dan farklı olarak Koç ise insan ve ahlak ile ilgili düşüncelerini Anadolu mayası altında belirginleştirmeye çalışmıştır. Koç da Duralı gibi insanın esasını ahlakla ilişkilendirir. Koç, ahlakı olmayan kişiyi insan olarak değerlendirmez. Çünkü ahlak, ona göre bireyde bulunan mizaç ve yaratılışın bütünüdür. İnsan, ahlakla hakikate bağlıdır. Dolayısıyla hakikatine bağlı olmayandan, insan olarak bahsetmek doğru değildir (Koç, 2020).

Duralı, beşer ve insan ayrımının farkını izah ederken ahlakı, insanın bir vasfı olarak değerlendirir. Yani beşerin özü beden iken insanınki ahlak ve ahlaklılıktır. Ayrıca ahlakın temeline de ahde vefayı yerleştirirerek insanın dünyaya geliş maksatlarından birinin de ahlak olduğunu vurgular. Duralı, ayrıca ahlakın ortaya çıkış sırasının

olduğunu; öncelikle Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta istikrarlı bir şekilde niyet etmek; sonrasında bunları tutarlı bir biçimde düşünmek ve ardından da düşünülenleri kararlılıkla tutum ve davranışlara sirayet ettirmek şeklinde gerçekleşebileceğini belirtir (Duralı, 2016, s.98).

Duralı (2017b) ahlak insanını “Özden buyruğu yönünde yapıp eden ve özerk olan” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre ahlak kişisi aklını kullanan, tertipli, güvenilir, vefalı, ödevine sadık, haysiyetli, haksızlığa ve zulme başkaldıran kişidir. Bu kişi, ne kendine ne de başkasına haksızlık yapmamalı, gönlünü Kuran'dan ayetlerle eğitmeli ve anlamlandırmalıdır.

Koç'a (2022) göre Anadolu mayasında mayalanan insan ferdi birey'dir. Ona göre ferdi bireyin özellikleri varlığı ve özü noktasından kimliği kendisinde bulunan ve kendisi olandır. Anadolu mayasında insanın var olmasının dayanak noktası kendi özüdür.

Duralı özerkliği kulluk ve yasa çerçevesinden ele alır. Bu nedenle kendi kulluk görevini Kant'ın ödev yasasına dayandırır. Yani yasa ve kulluk görevini Allah'ın rızasını kazanmak hedefine koymak şeklinde belirler. Bu şekilde ödev ve kulluk sorumluluğunu yerine getiren kişi helal dairede yaşamasını bilen ahlaklı insan olur.

Koç ise hürlüğü özgürlük kavramıyla verir. Koç'a göre özgürlük, insana ait bir özelliktir. Duralı gibi özgürlüğü yaratılıştan gelen bir vasıfla vasıflandırır. Ancak Duralı'dan farklı olarak özgürlüğü Anadolu mayasında arar. Çünkü Anadolu mayasında ferdi birey, özgürdür. Ferdi birey her zaman özgürlüğü arar ve özgür olmakla mesuldür. Anadolu mayasındaki ferdi bireyin ferdi özgürlüğü ise gönüldür. İşte insan, gönlünü bildiği nispette özgürleşir. Özgürlük ise dönüşerek bulunur. Bu da ancak maya ile olur (Koç, 2022).

Sonuç olarak Koç'ta insan demek, Anadolu mayasında özünü kelama bağlamak ve kelimadan doğmak demektir. Duralı'da insan ahlak vasıtasıyla olunur ve ahlak insanın belirlenmesinde en üst makamı belirtir. Koç'a göre insan olmak sadece Anadolu'ya ait bir özelliktir. Esası ve özü ise kelim ile mayalanmaktır. Maya ve mayalanma işi yalnızca Anadolu'dadır. Benzeri başka diyarda bulunmaz. Duralı'ya göre ise ahlak, her şeyin başıdır ve esasıdır. Çünkü insan, ahlak varlığıdır. Bütün yaptığı hal ve tutumlar ahlakla ilişkilidir. Ahlakın ön şartı ise İslam'dır. Bu sayede insan var oluş sebebini sorgular ve anlamlandırır. Anlamlandıran kişi, ödev ifa ederek insan olabilir. Bu şekilde insan ahsen-i takvim sırrına ulaşır ve yeryüzünün halifesi konumuna yükselir. İnsan,

hem şahsi hayatında hem toplum nezdinde ahlaklı insan olmalıdır. Ancak bu şekilde hem insan hem de toplum daha iyi, güçlü, sağlıklı ve huzurlu olur.

3.5. Dil, Kültür ve Medeniyet Kavramları

Türk düşüncesinde kültür ve medeniyet kavramının çok önemli bir yeri vardır. Duralı, kültürü, medeniyetten ayrı bir kavram olarak değerlendirir. Kültürü; insanın maddi, manevi yaptığı her şey olarak nitelendirirken; medeniyeti üst düzey teşkilatlanma ve devlet kurma becerisi olarak görür. Ona göre bir topluluk kültürsüz yaşayamaz; ancak medeniyetsiz yaşayabilir. Üst seviye medeniyet iken; alt basamak kültürdür. Her medeniyet kültür sayesinde statü kazanır. Duralı, medeniyeti devlet kurma becerisinin nişanesi olarak görür.

Koç, kültür kavramını maya örneğinden hareketle açıklar. Bu iki kavramın birbiriyle kuşatılamayacağını, anlamının da karşılanmayacağını belirtir. Maya ve kültür birbirinden farklı kavramlardır. Asıl olan mayadır. Kültür ise ortamın hazır hale getirilmesidir. Kültür dışsal, maya içseldir. Maya’da teklik, kültürde çokluk vardır. Maya ile birlik; kültür ile birliktelik anlaşılmalıdır (Koç, 2022).

Duralı, toplumda ortaya çıkan en büyük sorunlardan birinin de dil olduğu savunur. Çünkü, düşünce dil ile ortaya çıkmaktadır. Düşünceyi bozan dilsizliktir. Ona göre dil, kalıcı olmanın yanında felsefe-bilimin olmazsa olmazıdır. Bir kimlik ve kültüre sahip topluluk, kendi dilini bozmadan ve kültürünü yok etmeden bir düşünce sistemi ortaya koymalıdır. Felsefileşmiş medeniyete sahip bir toplumun en belirleyici vasfı ve kültürün en temel belirleyicisi dildir. Ona göre toplumların dili ile kültürü arasında sıkı bağ vardır. Dile yeni giren sözcüklerin karşılığını bulamamak ya da dildeki söz ve sözcüklerle oynamak veyahut yeni sözcükler uydurmak dili yok eder. Bu durum da kültür ve toplumun kısırlaşmasına sebep olur.

Koç, Duralı gibi Türk toplumunun kullandığı dili değiştirmek veya başka dil kullandığını düşünmek, o toplumu ortadan kaldırmanın en kestirme yolu olduğunu savunur. İşlemeyen ve kullanılmayan dil, toplumu tesis ve muhafaza edemez ve toplumu yıkar. Koç’a göre ayrıca dilin, bir toplumun kimliğini ve tecrübesini kendi cihetinden tesis ve muhafaza etmenin yanında yüklenici ve aktarıcı görevi de bulunur. Toplumun içsel birlikteliğini sağlar. Bu yönüyle dil, toplumun kimliğini ve tecrübesini koruyan bir hafıza görevindedir. Ona göre dil, insanı anlamaktır. Koç, Duralı’dan farklı

olarak Türkçenin birçok defa yıkımı uğratıldığını; ancak Anadolu mayasına ait tecrübe ve kimlik sayesinde bu durumdan kurtuluş yolu bulunduğunu belirtir. Duralı ise kurtuluşu felsefileşmiş medeniyete sahip bir toplum oluşturmakta arar.

Duralı, kavramlar ve dille ilgili çok büyük karışıklıkların olduğunu, bu karışıklıktan en fazla etkilenen dillerin arasında Türkçeyi göstermektedir. Ona göre dünyada Türkçe kadar bilinçsizce yıpratılıp bozulan başka bir dil yoktur. Ayrıca dil, bilincin belirtiliş şeklidir. Dil aracılığıyla bilinç kazanılır. Koç, Duralı'dan farklı olarak dilin üretilmeyeceğini ve dilin yapayının da olmayacağını savunur. Hafıza ve dil ilişkisinde insandaki hafıza üretilmeden dil üretilmeyeceğidir. Ayrıca Koç, dile olan yaklaşımında bireyin dil ve toplum arasındaki bağlantısını tiyatrodaki oyun sahnesine benzetir. Oyun içindeki sahneyi topluma; sahnedeki oyunu oynayan oyuncularını ise o toplumun bireylerine benzetir.

Sonuç olarak Duralı, felsefe-bilim düşüncesinde medeniyet, dil ve kültür kavramını ayrı bir yere koyar. Koç, düşünce sisteminde medeniyet kavramını Duralı kadar geniş perspektifte değerlendirmesini yapmadığı görülmektedir. Ancak her iki düşünürün, çağdaşlarından farklı olarak yeni bir felsefi sistemin kuruluş aşamasında önemli rol aldığı aşikardır. Her ikisinin ortaya çıkardığı kavramsal tanımlamalar dil, kültür ve medeniyet kavramlarına yüklediği anlamın akıllarda oturmasına imkan sağlamaktadır.

3.6. Batı ve Türk-İslam Medeniyeti Karşılaştırması

Teoman Duralı'nın İngiliz-Yahudi medeniyetiyle Yalçın Koç'un Grek-Latin-Kilise diyarının düşünceleri birbiriyle örtüşmektedir. Buna mukabil Duralı bahsi geçen medeniyete Türk-İslam medeniyetini; Koç ise Anadolu coğrafyasındaki Anadolu Mayası modelini savunmuştur.

Duralı, Batı medeniyetiyle Yeniçağ dindışı Batı Avrupa medeniyetini kastettiği bilinmektedir. Buna ek olarak Batı Avrupa medeniyetini, dini kamu hayatının dışına çıkardığı için eleştirmiştir. Duralı, medeniyet ve kültür açısından Batı medeniyetini sömürgeci, kapitalist Yahudi asıllı İngiliz kültür emperyalizmine dayandırmaktadır. Bu medeniyetin tek düşmanı Türk-İslam medeniyetidir. Çünkü İslam medeniyeti, felsefileşmiş medeniyettir. Bu amaçla İngiliz-Yahudi medeniyetine mensup kişi ve kurumların bir nevi İslam medeniyetinin temsilcisi rolünü taşıyan Osmanlı Devletini yıktıklarını düşünmektedir. Koç'a göre ise Batı medeniyeti Grek-Latin-Kilise diyarıdır.

Bu medeniyetin can düşmanı Anadolu mayasıdır. Bu mayanın çekirdeğinde cümle varlığın birliği ve kardeşliği vardır. Bu çekirdek Grek-Latin-Kilise diyarı tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır. Bu diyarın temsilcileri Anadolu Vahhabileri ile kilisedir. Görüldüğü üzere Koç eleştirdiği Batı medeniyetinin karşısına Anadolu mayasının ilkelerini; Duralı ise Türk-İslam medeniyetini koymuştur.

Duralı düşüncesinde Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinde kiliseler, geri plana atılmış; onun yerine ideolojiler ortaya çıkarılmıştır. Koç'ta ise bu durum tam tersidir. Çünkü ona göre Batı ile kastedilen iki adet dil ile bir adet kurumdur. Kurum ile Kiliseyi ve Avrupa Parlementosunu kastetmektedir. Dolayısıyla Duralı, ideolojileri; Koç, Kiliseyi öne çıkarmaktadır.

Koç'a göre Grek-Latin-Kilise diyarı, insanı yok sayar. Çünkü insan yığınsaldır. Yani, asli kimliği olmayan, iki ayaklı, tüysüz, düşünen ve algılayan şeydir. Ait olduğu diyara köle kılınmıştır. Bu diyarın sanatında, düşüncesinde, estetiğinde gönülden söz edilmez. Kilise tarafından insana verilen özgürlük, sözde özgürlüktür. Bu diyarda insan aşma ve görme özürdür, sözde öznedir ve insanın asıl manasını örterler. Onların yeri iktidar olmak için kurallar koydukları her mekândır. Bulundukları mekâna ayrılık tohumu ekerler ve bölücüdürler. Dil olarak Grekçe ve Latinceyi kullanırlar. Sözle işlerini gerçekleştirirler. Zihniyetlerinde rasyonel yetiye dayalı “logos” anlayışı vardır. Onların varlığı bir kültüre dayanır (Koç, 2022).

Duralı ise, çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetini Farmasonluk teşkilatına benzetir. Bu teşkilatı oluşturanlar Yahudiler, tapınakçılar ve toprak zâdeganlarıdır. Bunların en önemli özelliği kendilerini diğer ırklardan üstün hissetmeleridir. Nihai amaçları insanı beşer konumuna indirmektir. Akli merkeze alıp dini saf dışı bırakırken sermayelerini kâr temeline ve sömürgecilik anlayışı üzerine kurarlar. Bu medeniyetin temel ideolojisi olan “Hürriyetçi Sermayeci” modelini ortaya koyarlar. Bu modelle doğanın yok olmasına neden olurlar. İnsandaki mücadele azmini perçinlerler ve bu şekilde cinsiyet farklılığını ortadan kaldırmaya çalışırlar. Kendisine karşı gelmeyecek “tek tip insan” oluştururlar ve kimlik karmaşasına neden olurlar.

Duralı'ya göre Türk İslam medeniyetinde dünya, ahiretin tarlası mesabesindedir. Yani dünyada insan aşırılığa kaçmadan, helal dairede emeğiyle kazanıp edebiyatla yaşamalıdır. Yani “İnsanşumûl Toplumcu-Paylaşımçı-Dayanışmacı düzenin Maneviyatçı ‘ödev’ insanı” olmalıdır. İnsan, ait olduğu medeniyetin hadimi olmalıdır (Duralı, 2016). Koç'a

göre ise, Anadolu mayası, insanın özüdür ve Anadolu Türk kimliğinin esasıdır. Esas amaç tüm varlığın birliği ve kardeşliğidir. Dili Türkçedir. Oluşan bu maya Kadim demde Hatem olandır. Maya ile birlik kastedilir. Grek-Latin-Kilise diyarının hasmıdır. Türkler, Anadolu'ya asli kimlik kazandırmıştır. Bayrağın üzerinde birlik yazar. İçinde Kelam vardır. Gönle aittir. Zamanla kayıtlı değildir. Sınıflar yoktur. İnsan ferdi bireydir, öznedir ve özgürdür; ayrıca evrensel özellikler gösterir. Mayasında dönmek bulunur (Koç, 2022).

Sonuç olarak gerek Duralı'nın Türk İslam medeniyeti gerekse Koç'un Anadolu mayası değerlendirmeleri ve meselelere bakış yönleri farklılık arz etmektedir. Aslında her iki düşünürün ortak paydası aynıdır. Ancak Batı eksenli oluşan medeniyet ve yığınlar aradıkları çareler, yazdıkları reçeteler aynı olmamıştır. Bahsi geçen medeniyeti Duralı, objektif tarzda makro düzeyde; Koç ise ferdi birey esasında mikro seviyede ele alır. Duralı, daha çok eylem üzerinde çareler ararken Koç kavramlar üzerinden değerlendirir. Duralı, medeniyet kavramını ve İngiliz-Yahudi medeniyetinin özelliklerini yeni kavramlar getirerek daha geniş şekilde irdelerken; Koç, Anadolu mayası özelinde değerlendirmiştir. Ancak her iki düşünür de Batı medeniyetini dil, kültür, beşer, birey, insan, gönül ve din üzerinden eleştirir. Her ikisinin de karşı oldukları esas mesele Batı zihniyetidir. Dolayısıyla gerek Koç gerekse Duralı, bu Batı düşünce sistemine adeta savaş açmışlar ve Türk kimliğini ve Anadolu insanını bu tehlikeye karşı uyarılmışlardır.

3.7. Felsefe, Hikmet ve Nous Kavramlarına Bakışları

Duralı ve Koç'un ele aldıkları felsefi düşünce sistemi birbirinden farklıdır. Duralı, felsefe-bilim ekseninde konuyu ele alırken Koç, nous kavramı üzerinden hareket eder. Duralı "İnsan aklının varlığı felsefe-bilimin ortaya çıkmasını sağlamıştır." (Duralı, 2019, s.38) diyerek insanoğlunun logosu keşfi ile devrim oluşturduğunu ve insanın kendini bilmesi ile hikmet ve bilgeliğe ulaştığını belirtir. Buna karşılık Koç, özgün bir felsefi tefekkürle teori kavramını analiz eder. Koç'ta bu teori Anadolu'da mayalanmış gönle dayalı nous anlayışı temelinde irdelenir. Yani bu mayada nous anlayışlı düşünme denilen hal dili vardır. Bu düşünce temelinde bir nevi tasavvuf sözkonusudur. Duralı bilgeliği, monologos'a dayandırırken, felsefeyi dialogos ile temellendirir (Duralı, 2017b). Yani akıl kavrama yetisini, gönül ise duygulanma hissini verir. İkisinin de üzerinde fehim olduğunu belirtir. Duralı, logosun insana fehim sağladığını düşünür.

Sonuç olarak felsefe-bilimin en üst basamağı olan metafizik ve tasavvufta fehim bulunduğunu düşünür. Dolayısıyla Duralı'da “logos” temelli düşünüş vardır: ancak bu anlayışta hikmet ve fehim bulunur. Koç'ta ise yüreğe ve gönle karşılık gelen “nous” anlayışı bulunur. Öz üzerinden nousu gerçekleştirmek vardır. Ona göre logos, nous ile anlaşılamaz ve kavranamaz.

Duralı'ya göre hikmet, insanlığa seslenen tebliğin yorumundan ortaya çıkmıştır. İnsan akıl ve gönlünü, hikmet ateşiyle yanıp tutuşturursa “filo-sofiya” olur. Aslında felsefe dini ve ilahi kaynaklıdır. Ancak Duralı, burada Batı medeniyetnin 1600'lerden sonra felsefenin “filo-sofiya” kökünden koparılarak başka bir amaca hizmet ettiğini belirtmektedir (Duralı, 2017b).

Duralı, hikmeti “felsefenin annesi” (Duralı, 2021, s.45) olarak nitelendirir. Ona göre felsefe hikmet; hikmet ise tüm bilgilerdir. Duralı hikmeti temele koyan bir felsefe-bilim sistemini kurmaya çalışmıştır. Ona göre felsefe-bilimin görevi, maneviyatın düşünce yönünden insanı, toplumu donatma ve nihai amacı yalnızca bilmek uğruna bilgi edinmeyi istemek olmalıdır (Duralı, 2017b). Ona göre felsefe-bilimi meydana getiren mantık, metafizik ve bilimin varlığıdır. Felsefe-bilimin hedefinde “felsefileşmiş medeniyet” bulunmakla beraber hikmetin temelinde ahlak ve değer vardır. Temel fark; felsefe merakla oluşur; hikmet ise insanın kendisini merak etmesiyle işe başlar.

Duralı, felsefe-bilim ile dini ayrı olarak değerlendirir. Felsefe ile bilimi de soyutlama, malzeme ve oluşturma şekli hususunda farklı yere koyar. Ayrıca bilimin yetişemediği noktada da dinin devreye girdiği hususunu öne çıkarır. Ona göre felsefe-bilim, görüneni; metafizik ise görünmeyeni açıklar. Aradaki fark yalnızca işlevindedir. Yani felsefe-bilim açıklar, tarif eder ve bilgilendirir; ancak din kural koyar. İkisi birbirinin yerine geçerse din, felsefileşir; felsefe de dinleşmiş olur. Koç ise Duralı'dan farklı olarak felsefe ile ilgili değerlendirmelerini teoloji kavramı ile gerçekleştirir. Felsefe ile teolojiyi aynı temele yerleştirir. Teolojiyi theous fikri ile; nazariyatı da theoria kavramıyla açıklama yoluna gider. Ona göre teori, manzara esasında seyretmektir. İnsan seyretmekle göremeyebilir. Ancak görmek fiili, seyretmek neticesinde olur (Koç, 2008). Bundan sebep Koç'un savunduğu düşünce içten dışı seyretmek şeklindedir. Duralı, felsefi değerlendirmesini metafizik; Koç ise teori ve nazariyat üzerine yapar. Duralı'da felsefe merakla; Koç'ta ise teori manzara esasında seyretmekle başlar.

Koç, Türkçe'deki “hikmet” ile Grekçe'deki “sophia” sözcüğünün aynı anlama

gelmediğini belirtir. Çünkü ona göre Anadolu mayasında bir dilden başka bir dile tercüme mümkün değildir. Koç, “hikmet” sözcüğünü gönül ile birlikte aklı esas alan “tefekür”e dayandırır ve hikmet Anadolu mayasına ait olduğu ifade eder (Koç, 2022, s. 215). Duralı’ya göre hakikate gerçeklik kapısından girilir ve bu kapının ilki aşkın, diğeri ise içkindir. Duralı’ya göre aşkınlık kapısında “temâşa ve tefekür”; içkinlik kapısında ise “teemmül ve tefekür” vardır. Duralı, hikmet kişinin her iki kapıdan girmesini becerebilenin yalnızca insan olabileceğini vurgular. Hikmet kişisini, bilge kişi olarak değerlendirir ve bu kişiyi nazar atfeden ve teorya yapabilen kişi olarak tanımlar. Ayrıca bilge kişi stratejik düşünüp karar kılar ve bunu eyleme döken âkil insandır. Bilge kişi, kendi gayreti, gönül gözü, basireti ve sabrı sayesinde kimsenin dikkat etmediği ve göremediği şeyleri yakalar. Duralı, bilge kişinin ‘hakikat’ın ‘aşkın’ ile ‘içkin’ kapılarına girme maharetinin de bulunduğunu belirtir (Duralı, 2017b). Her iki düşünürün hikmet sözcüğünü tefekür temeline oturtması manidardır. Ancak bu durum Koç’ta Anadolu mayasında birleşirken; Duralı’da hikmet kişisi etrafında toplanır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Teoman Duralı ve Yalçın Koç'un bilim ve düşünce sistemleri dil, kültür, kimlik, tarih, birey, insan, toplum, medeniyet kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, her iki düşünürün hayatını geçirdiği sosyal, kültürel ve toplumsal çevresinin, etkisinde kaldıkları düşünsel kişilerin, eğitim süreçlerinin onların dünyasında oluşturduğu bilgi ve düşünce sistemlerini incelemektir. Bu çalışmada, her iki düşünürün geçirdiği yaşantının, uzmanlık alanlarının, coğrafi bölgelerin, etkilendikleri düşünürlerin ve eğitim serüvenlerinin farklı olmasına rağmen bilgi ve düşünce dünyalarına benzer etkiler yaptığı tespit edilmiştir.

Bunun yanında onları; dönemini diğer düşünürlerinden farklılaştıran merak hissi, okuma şevki, hayal tutkuları, araştırma duyguları, spora olan ilgileri, özgür olma istiyakları gibi subjektif özellikleri onların fikri meraklarını güçlendirmiş ve çeşitli konular üzerinde düşünmelerini sağlamıştır. Duralı'da Koç'tan farklı olarak genç yaşlardan itibaren yabancı dil öğrenme tutkusunun olması, onun düşünsel gelişimine farklı bir boyut kazandırmıştır. Ayrıca farklı dil öğrenmek ve farklı kültürlerle iletişim kurmak ve farklı kültürlerle sahip aile ortamında yetişmek, onun Koç'tan daha farklı olarak düşünsel açıdan zenginleşmesine ve medeniyet çalışmalarına ağırlık vermesine sebep olmuştur.

Duralı ve Koç, sosyal ve kültürel çevrelerindeki yaşantılarının etkisiyle toplumsal değişmeye ilişkin son derece önemli yaklaşımlar önermiştir. Her ikisi de hayatın içindeki en değerli varlık olan insanı, tarihsel süreçteki rolüyle birlikte ele alarak çağdaş sosyolojiye ve Türk felsefi düşüncesine anlamlı katkılar sunmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada gerek Duralı gerek Koç'un bilim ve düşünce hayatını göz önünde bulundurduğumuzda her ikisinin de insan ve birey ilişkisini enine boyuna inceleyen bir bilim adamı ve düşünür olduğu söylenebilir.

Ayrıca Duralı'daki insan tasavvuru düşüncesi, insan ve ahlak ilişkisi, ahlakın dinle irtibatı, insan ve beşer ayrımı gibi terimlerin klasik Türk İslam ahlak felsefesinin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu ana yapının içeriğinde edep, haya, vicdan, ahlaklılık, ödev şuuru ve ahlak kanunu gibi kavramlar olmasından Kant'ın ödev ahlakının bir yansıması olarak şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Duralı ahlakı, felsefenin ortaya çıkış sebebi olarak değerlendirdiğinden insanın bir ahlak varlığı olduğunu düşünmektedir. Bu noktada Duralı ile aynı görüşü savunan Koç, ahlak ile insan ilişkisine değinerek bu

ilişkileri Anadolu mayası bağlamında temellendirmeye çalışmıştır. Koç, bireyin fert ve toplumla ilişkisinde insanın ahlaka bakış açısının kuşatıcı ve evrensel olması gerektiğini düşünmektedir. Bu yönüyle Koç'un Kant'la birlikte klasik Türk İslam düşüncesinden esinlendiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada ulaşılmak istenen diğer amaç ise, her iki düşünürün savundukları bilim ve felsefe düşüncelerinin arka planındaki örüntüleri anlamak, kullanılan ortak ve farklı kavramları belirlemek, kavramları karşılıklı olarak analiz ederek yorumlamaktır. Bu kapsamda her iki düşünürün temel düşünsel alt zemininde ve metodolojisinde benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Koç'un kullandığı Anadolu ve Anadolu Mayası, ahlak, zihniyet, rasyonel yeti, dil ve toplum, kelam, söz, logos, kimlik, nazariyat gibi kavramların onun düşünsel temelinde, eleştirel bir tutum ve mistik bir yaklaşımının olduğunu söylenebilir. Duralı'da ise bilim ve felsefeye odaklanan bunun yanında metafizik anlayışla düşünceleri temellendirilen bir yapının bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu noktada düşünce temelinde karşılaştırıldığında her iki düşünürün farklı alanlarda farklı perspektiflerde argümanlar geliştirdiği ve bu argümanlar üzerinden çalıştığı görülmektedir. Bu farklılıklarının yanı sıra, her iki düşünürün de benzer temel değerlerle düşüncelerini oluşturduğu, yeni bir felsefi sistemin kuruluşunda önemli bir rol oynadığı, ortaya koydukları kavramsal tanımlamaların ve bu kavramlara yükledikleri anlamların Anadolu ve Türk insanının zihninde yer ettiği ve Türk felsefi düşüncesinin gelişmesine önemli katkıda bulunduğu görülmektedir.

Netice olarak Koç'un düşünce sistemi daha çok teorik argümanlara ve bu argümanların analiz ve çözümlemelerine dayanırken; Duralı daha çok insan, kültür, din, metafizik, medeniyet gibi temel terimlerin derinliklerine inmeyi ve oluşan kültürel olguları anlamayı tercih etmektedir. Duralı, kavramsal anlamda daha fazla sözcüğü anlamlandırmaya çalışırken, Koç ise, özellikle Anadolu mayası konusu ve özelinde farklı bir arktekonik dil geliştirerek daha sınırlı bakış açısıyla düşüncelerini açıklama yoluna gitmiştir. Ayrıca Duralı'nın metodolojisi daha çok felsefi ve bilimsel çerçevede şekillenirken, Koç'un yaklaşımı daha çok gönül ve pratik üzerine yoğunlaşmıştır.

Duralı, Koç'tan farklı olarak felsefe-bilimle ilgili düşüncelerini geliştirirken "Kutadgubilig: Türkçenin Felsefe-Bilim Sözlüğü" isimli felsefi terimler çalışmasını yapmıştır. Duralı'nın bu şekilde bir çalışma yapması, onun felsefe yapma tarzını, dilin önemini, özgünlüğünü, ortak bir Türk felsefe dilinin oluşmasını, kendisinden

sonrakilere onun düşünsel bir mirasının kalmasını ve kendi özgün felsefî düşüncesinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte toplum önünde onun daha çok bulunması, çeşitli dergi ve gazetelerde sürekli yazı yazması ve söyleşilerde bulunması, televizyon ve farklı sosyal medya araçlarında röportajlar vermesi, Türk toplumu nezdinde etkisini arttırmıştır. Bunun yanında Koç'un, 48 yaşımda emekli olup bütün herkesten ve herşeyden uzaklaşarak, bir anda bir dağa inzivaya çekilmesi, onun daha az tanınmasına sebep olmuştur. Ancak her iki düşünür açısından yaşanan bu durum; onların  retkinliğini, gayretini, düşünce yapısını hiçbir şekilde bozmamıştır. Aksine her iki düşünürün düşünce sistemlerinin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Koç ve Duralı, düşünce sistemlerinin oluşumunda kimlik konusuna ayrı bir önem vermişlerdir. Çünkü kimlik, bireyin ve toplumun kendini tanımlamasında ve ilişkilerinde önemli bir rol oynar. Kimlik bir toplumun tarihi ve kültürel birikimini yansıtır. Bu kimlik oluşumunda sosyo-kültürel, psikolojik, dil, tarih gibi unsurların etkisi karşı gelinemez bir gerçektir. Kimlik  zerine yapılacak inceleme ve araştırmalar disiplinlerarası bir yaklaşımla sosyoloji, sosyal psikoloji ve tarihte vb. alanlardan yararlanarak yapılabilir. Koç ve Duralı da kimlik meselesine bu perspektiften bakarak, Türk tarihinin kültürel ve medeniyet yolundaki değişimlerini ve bu süreçte oluşan bütünsel kimliği ve kimlik bilincini ele aldıkları görülmektedir. Duralı, Türk kimlik ve tarihini; beşer, insan, kültür, toplum, medeniyet bağlamında değerlendirdiği, Koç ise bu kavramı özellikle Anadolu Türk Kimliği çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bununla beraber Koç, Anadolu Türk kimliğini temellendirirken tarih, maya, birlik, Kelam, Türkçe ve evrensellik gibi kavramlar özelinde değerlendirirken Duralı ise aynı kavramı Türk' n kendine özgü kültür yapısında maddi ve manevi olarak kazanılması gerektiği düşüncesini taşıdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla her iki düşünürün kimlik konusundaki yaklaşımları; Anadolu Türk toplumunun köklerinin bilinmesine, temel değerlerinin öğrenilmesine ve kimlik bilincinin anlaşılmaya ve Türk kimlik düşüncesinin oluşmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Duralı ve Koç'un, Batı medeniyetinin ideolojik paradigmasının Türk toplumunda oluşturduğu zarardan yakındıkları görülmektedir. Bunun sonucunda Duralı, Koç'tan farklı olarak medeniyet düşüncesine ayrı bir önem vermiş ve felsefe-bilim çalışmalarını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Duralı, küreselleştirilmiş  ağdaş Batı Avrupa medeniyetinin Türk insanını kimliğinden uzaklaştırarak ‐tek tip insan‐ yapma ve insanı

beşer seviyesine indirme gayreti üzerinde durmuştur. Koç ise, Grek-Latin-Kilise diyarının, insanın kendi özüne dönmesini engelleyerek kişi ve toplumları “yığınsallaştırma” hedefi üzerinden o medeniyete eleştirel bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Her iki düşünürün savunduğu temel perspektife göre; Batı Medeniyetini savunanlar, “medenileşme” kisvesi altındaki kuruluşlarla Anadolu Türk kimliğini silmeye çalışmaktadır. Çünkü kimlik yok olursa kişi ve toplum da kendilerine benzeyecektir. Kişi kendi öz kültürüyle yetiştiğinde herkes gibi giyinmek, düşünmek, yemek, tüketmek ve yaşamak zorundadır. Tam tersi olduğunda kişi başka bir toplumun kültürüyle yoğrulur. İşte Batı Avrupa Medeniyeti de “sömürgecilik” adı altında misyonunu “İngiliz” kültürüyle aşlamış ve bu durum belirli bir zaman sonra toplumları kendi öz değerlerinden uzaklaştırmıştır. Toplum ve milletleri bir nevi “Çağdaş Medeniyet”e uymak için kültürel anlamda köleleştirmişlerdir. Batı Avrupa medeniyeti veya Grek-Latin-Kilise diyarı kendi menfaatleri için bu yöntemi Batı dışındaki toplumlara uygulayarak kendi çıkar medeniyetlerini evrenselleştirmeye çalışmışlardır.

Diğer taraftan Koç ve Duralı’nın üzerinde durduğu önemli konulardan biri de Batı medeniyetinin ortaya çıkardığı kavramların ardındaki zihniyet yapısıdır. Duralı, özellikle dil konusunda logos yerine maneviyatı, daimon yerine vicdanı kullanmayı tercih etmiş ve her alanda kendi düşünce sistemimizin ürünü olan kavramları kullanmamız gerektiğini savunmuştur. Koç da, bu düşünceye benzer olarak Türk toplumunun ancak Türkçe aracılığıyla tesis ve muhafaza edilebileceğini belirtmiştir. Bu yönüyle her iki düşünür Batı düşünce ve sistemini eleştirirken; dil, din, ideoloji, yaşam şekli ve ekonomi anlayışları üzerine yoğunlaşarak, bunlara karşı alternatif bir sistem geliştirmişlerdir. Duralı, savunduğu bu sistemi fiile dönüştürerek, objektif şekilde ve bütüncül bakış açısıyla yaparken; Koç ise, teorik düzeyde, ferdi birey özünde ortaya koyduğu kavramlar aracılığıyla dile getirerek gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak her iki düşünürün de karşı oldukları esas mesele Batı zihniyeti ve Batı düşünce sistemidir.

Duralı’nın ödev ahlakının Türk düşüncesi üzerindeki yansımaları düşünüldüğünde, Kant’ın ödev ahlakıyla benzerlik yönünün olmasıyla birlikte; bu yönünün insanın özerkliği, özgürlüğü ve hürlüğü noktasında ortaya çıktığı görülmüştür. Bu doğrultuda, tarihte Türklerin ila-yı kelimetullah düşüncesiyle İslam’da tebliğ görevi, insanda kulluk ve ödev ahlakının izlerini taşıdığı görülmektedir. Neticede Koç Anadolu mayasından

bahsederken, “ferdi birey” kavramını Kelam’a dayandırmakla, Duralı ile benzer bir düşüncede olduğu görülmektedir.

Genel olarak ifade edilecek olursa bu çalışmada varılan sonuçlardan birincisi; gerek Koç gerekse Duralı’nın bilim ve düşünce sistemleri Türk kimliğiyle kurgulanırken ya da ortaya koyulurken kendilerine özgü bir düşünce sistematiğinin olduğu gerçeğidir. Birey, insan ve toplumların içinde yaşadığı derin buhranların teşhisini ortaya koyabilmek ve kendi asırlarının karmaşıklıklarının karamsarlıklarını önlemek amaçlı yazılan eserleri dikkate değer niteliktedir. Günümüz felsefe bilim dünyasının ve araştırmacıların ve Türk insanının uhdesinde derin ve sağlam güçte sarsıcı temel eserlere ve yaşamlara imza atmaları örnek teşkil edilmesi gereken hususlardandır.

Çalışmada varılan sonuçlardan ikincisi ise; her iki düşünürün eser ve makalelerinde özellikle küreselleştirilen, emperyalist, sömürgeci, bozguncu, çıkarıcı Batı medeniyetine ve zihniyetine başkaldıran bir insan olmalarıdır. Çünkü içinde bulunulan medeniyeti tanımlamada Koç’un tabiriyle “Grek-Latin-Kilise Diyarı”, Duralı’nın tabiriyle “Çağdaş İngiliz-Yahudi Medeniyeti”nin kültürleri, değerleri ve insanı maneviyattan soyutlayıp, madde temeline oturtup değersizleştirmesine ve kimliksiz bırakmasına başkaldırı niteliği taşımaktadır. Aslında hem Koç’ta hem de Duralı’da bahsi geçen medeniyetlerin en fazla korkup kaçtığı ve kendisine düşman bellediği “başkaldıran insan” modelini ortaya koyduğu bir irade de görülmektedir. Ayrıca her ikisinin düşünce ve eleştirileriyle, Batı ve onun zihniyetine karşı alternatif bir bakış açısı sunduğu gözükmemektedir.

Üçüncü olarak, Duralı ve Koç’un hem Batı toplumunu hem de Türk toplum yapısını analiz ederek benzer noktaları tespit ettikleri görülmektedir. Ayrıca içinde yaşadıkları çevre ve toplumun değer çizgilerini ortaya koymak için köklü sistem değişikliği yerine, toplumun kimliğinde var olan mayanın aktifleştirilmesinde önemli rol oynadıkları görülmektedir. Bu şekilde de ideal kültür ve Türk kimlik modelinin ve olgusunun ön planda tutulup belirlenmesine çalışmışlardır. Düşünürler bu yaklaşımlarıyla Batı medeniyetinin çatışmacı ve devrimci karakterine karşı, İslam Medeniyetinin yapıcı ve tekamülcü karakterini yöntem olarak benimsemişlerdir.

Ulaşılan dördüncü sonuç ise; Duralı’da ve Koç’ta dil, düşünce, tarih, felsefe, bilim, kültür gibi bireysel ve evrensel konularda ortak özelliklerinin benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda dil konusundaki hassas yaklaşımlarıyla bir dilbilimci,

yaşantılarında gerçekleştirdikleri mücadeleci tavırlarıyla zgrlk, Batı medeniyetinin sömürgeci ve emperyalist ideolojisine karşı duruşlarıyla ahlak düşünürü ve topluma yön veren bilge kişi rolünü aldıkları görülmektedir. Son olarak Koç ve Duralı hakkında yapılan bilimsel çalışmaların karşılıklı olarak farklı konu ve başlıklar altında incelenmesinin gerekli olduğu düşüncesini taşıtmaktayız.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Max Scheler Felsefesinde Kişi Kavramı ve İnsan-Olma Sorunu*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Amman T. ve Hira İ. (2017). Yolların Kavşağında Duran Bir Sosyal Bilimci: Erol Güngör Ve Din Sosyolojine Katkıları. *İslami İlimler Dergisi* (12), 139-162.
- Aydın, M. (2004). *Bilgi Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Baş, T., Akturan, U. (2017). Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri: Örnek uygulamalı adım adım vaka analizi (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baykara, T. (1992). *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve On dokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*. İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. H. Aydın (Çev. Edt). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bingöl, B. (2023). Yalçın Koç'un Aşkınlık Anlayışı Çerçevesinde Yenidoğanlara ve Hayvanlara Dair Bilinç Çalışmalarındaki Eksiklikler: Aşkınlık, Dil ve Tecrübenin Biricikliği, *Felsefe Arkivi* (58), 159-177. (<https://doi.org/10.26650/arcip.1269780>)
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage
- Çelikel, M. N. (2021). Yüksek Lisans Tezi, "*Türkiye'deki Tartışmalar Bağlamında Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışının Yeri*", Edirne.
- Değermenci, A. (2020). *Öyle Geçer Ki Zaman Teoman Duralı Kitabı*. İstanbul: Turkuaz Medya Grubu.
- Dönmez, S. (2015). Türk Düşünce Tarihinde Anadoluculuk. S. H. Bolay içinde, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bilimsel ve Felsefi Düşünce Temsilcileri* (s. 1394-1404). Ankara: Nobel Yayınları.
- Duralı, T. (2011). Kutadgu Bilig. *Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*(20).
- Duralı, T. (2017a). *Omurgasızlaştırılmış Türklük*. İstanbul: Dergâh.
- Duralı, T. (2017b). *Sorun Nedir? Felsefe-Bilimin Düşünce Biçimi*. İstanbul: Dergâh.
- Duralı, T. (2019). *Felsefe-Bilimin Odağında Metafizik*. İstanbul: Şule.
- Duralı, T. (2021). *Felsefe-Bilim Nedir?* İstanbul: Dergâh.
- Duralı, T. (2002). *Teoman Duralı ile Üç Konuşma*. içinde İstanbul: İstanbul Yayınları.

- Duralı, T. (2010). *Deniz ve Kaşiflik Şiirler/Hatıralar*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Duralı, T. (2016). *Çağdaş Küresel Medeniyet Anlamı-Gelişimi-Konumu*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Duralı, T. (2019). Doğduğum Ev. (N. Ç. Çelik, Röportaj Yapan) “Erişim Tarihi 10/03/2023”
- Duralı, T. (2020). *Hayatın Anatomisi Canlılar Bilimi Felsefesi Evrim ve Ötesi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Duralı, T. (2022). *Din ve Felsefe-Bilim Açısından Doğu ve Batı Medeniyetleri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Duralı, T. (1998). Çağdaş Kapitalizm İngiliz-Yahudi Medeniyetidir. (E. Cihangir, Röportaj Yapan) “Erişim Tarihi 08/04/2023”
- Eröz, M. (2014). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Gökalp, Z. (1990). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Meb Yayınları.
- Güngör, E. (1995). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, N. (1991). *Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Hemşinli, H. (2021). Teolojinin Evrimi veya Felsefenin Teolojiyle İmtihanı-Yöntemsel Açıdan Bir Değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(52), 412-434.
- Kafesoğlu, İ. (1989). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1994). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, M. (2010), *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, C. (2010). *Teoman Duralı Söyleşisi (Türkiye’de/Türkçede Felsefe üzerine konuşmalar)*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Keat, Russel, John Urry (2016), *Bilim Olarak Sosyal Teori*. İmge Kitabevi, Ankara
- Koç, Y. (2008). *Theologia’nın Esasları Felsefe’nin ve Teolojinin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, Y. (2020). *Ahlak ve Nazariyat*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, Y. (2022). *Anadolu Mayası Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Küçük, H. (1974). *Mukayeseli İslam ve Batı Felsefesinde Sistematik Problemler*.

İstanbul: Fatih Yayınevi.

Merriam, S.B. (2015). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber (Çev. Edt: S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Memiş, E. (2003). *Türk Kültür Tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Neuman, W.L. (2013b). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar II. Ankara: Yayın Odası.

Özemre, A. Y. (2011). *Teorik Fizik'te Bir Efsaneyi Yıkan Alim: Prof. Dr. Yalçın Koç*. İstanbul: Kubbealtı.

Özkul, O. (2013). *Kültür ve Küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.

Sunar, L. (2017). *Dünya Tarihinin Ekseni ve Zemini Olarak İslam Medeniyeti* (Cilt I). İstanbul: İlem Yayınları.

Şen, U. B. (2022). <https://sahipkiran.org/2022/01/07/bunalim-caginda-bir-turk-filozof-teoman-duralinin-ardindan/>. Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi: <https://sahipkiran.org> adresinden alındı “Erişim Tarihi 10/08/2023”

Şimşek, O. (2008). Türkiye'de ve Batı'daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet-Özgün Sosyal Bilim-İktisat Etkileşim Bağlamında Yaklaşım. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 115-139.

Talas, M. (2019). *Küreselleşme, Siyasal Gruplar, Siyasal Kültür-Siyasal İletişim ve Türkiye*. Adıyaman: İksad Yayınları.

Topuz, A. (2018). Yüksek Lisans Tezi, "*Ş.Teoman Duralı'da Felsefe-Bilim*", Kırklareli.

Turhan, M. (1994). *Kültür Değişimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.

Tülüce, H. A. (2018). Türk Tefekkür Tarihini Temellendirmede Yeni Bir Yorum Denemesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(18), 513-533.

Ülgener, S. F. (1983). *Zihniyet Aydınlar ve İzem'ler- Denemeler ve Araştırmalar*. İstanbul: Mayaş Yayınları.

Yalçın, Ş. (2023). Yalçın Koç'un 'Arkitektonik' Dil Anlayışı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(35), 113-132. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>)

Yalçın, Ş. (2023). Yalçın Koç ve Matematiğin Fiziği. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(36), 67-80. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>)

Yalsızuçanlar, S., & Mut, M. (2010). *Anadolu'yu Mayalayanlar*. İstanbul: H Yayınları.

Yıldırım, Z. (2021). Ş.Teoman Duralı ve Ali Şeriatî'nin Medeniyet Düşüncesinde İnsan. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 645-668.

Yıldırım, A. ve H. Şimşek. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.
Ankara: Seçkin Yay.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Abdurrahman KARACAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzurum Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi
Bölümü	Sosyal Hizmetler
Makale ve Bildiriler	
1. Karacan, A. (2024). “Teoman Duralı’nın Zihniyet Bağlamında Batıya Bakışı.” In: Arslan, İ. & Bozgeyik, Y. (eds.), <i>Sosyal Bilimler Alanında Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler</i>. Özgür Yayınları. DOI: https://doi.org/10.58830/ozgur.pub427.c1902 (Yayın Tarihi: 27 Mart 2024)	